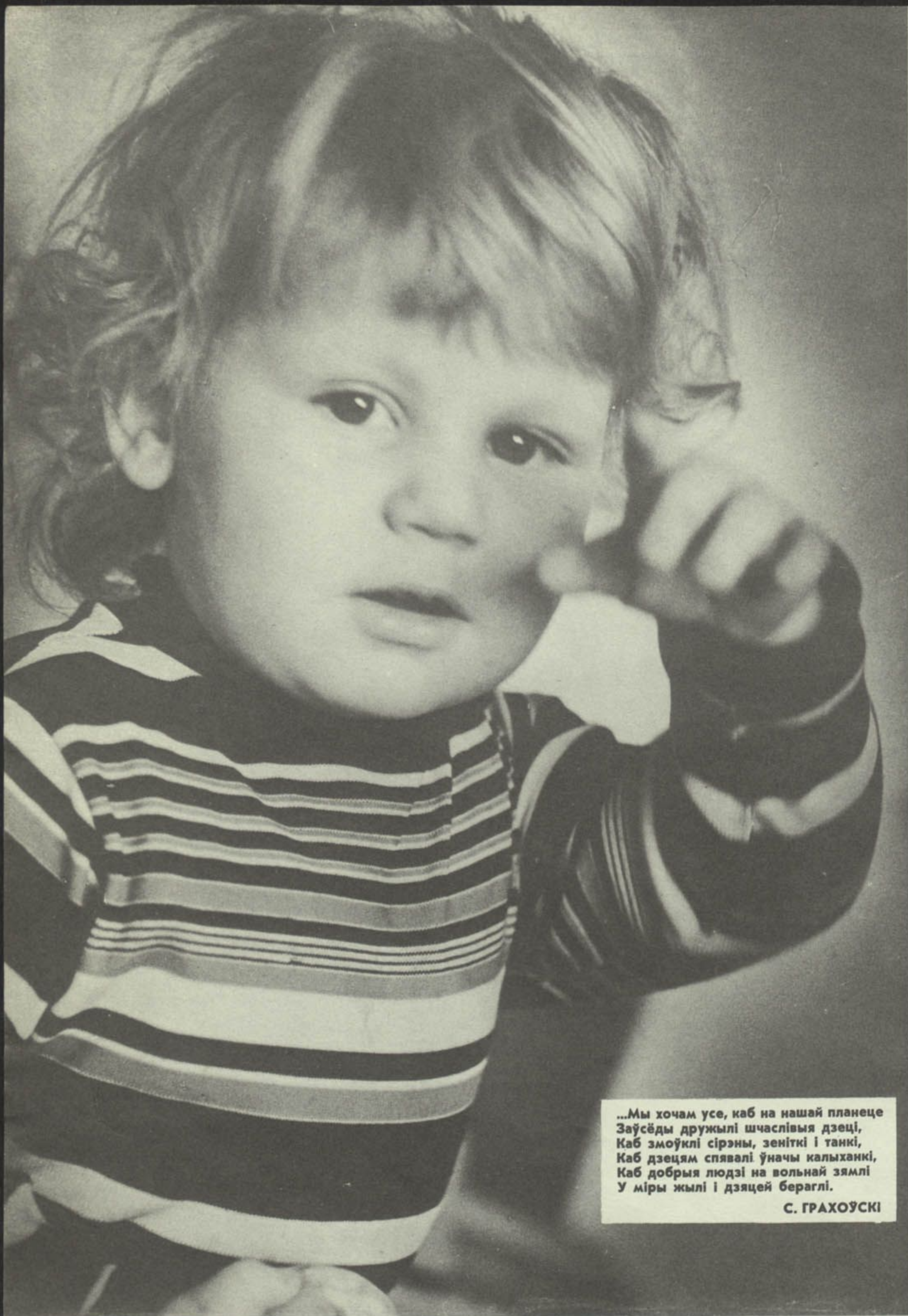


30K-1
1844

05
222678



работніца
і сялянка **5** 1974
+ *прилож.*



...Мы хочам усе, каб на нашай планеце
Заўсёды дружылі шчаслівыя дзеці,
Каб змоўклі сірэны, зеніткі і танкі,
Каб дзецям спявалі ўначы калыханкі,
Каб добрыя людзі на вольнай зямлі
У міры жылі і дзяцей бераглі.

С. ГРАХОЎСКИ

1 ЧЭРВЕНЯ — МІЖНАРОДНЫ ДЗЕНЬ АБАРОНЫ ДЗЯЦЕЙ

І ХЛЕБ, І ПЕСНЯ

Л. БАРАБАНАВА,
сакратар Беларускага
савета прафсаюзаў



Пяцігодка і мы

На нашай зямлі май. Ру-
неюць палеткі збавыны, бела-
ружовым туманам ахутаны са-
ды, людской гамонкай, спезамі
птушак поўняцца скверы і пар-
кі. Цудоўны май, цудоўная
вясна чацвёртага года пяцігод-
кі. І ў кожнага з нас харошы
настрой, і кожны паўтарае:
«Сёлетняя вясна, сёлетні год
асаблівы».

Асаблівы, бо ён народзіць і
новыя гарады, і самыя сучас-
ныя машыны, і больш важкі
колас, і навуковае адкрыццё,
і звонкую песню.

Асаблівы, бо ён — визна-
чальны, ён пакажа, з якімі зда-
быткамі выйдзем мы на апош-
ні этап пяцігодкі, яе «фініш-
ную прамую».

Савецкія людзі імкнуцца,
каб былі гэтыя здабыткі вялі-
кімі, каб памнажаліся яны з
году ў год. Сёлета ў сваіх са-
цыялістычных абавязальствах
працоўныя нашай рэспублікі
запісалі: павысіць у 1974 годзе
нацыянальны даход на 9—
9,2 працэнта і пераўзыхіць па
гэтаму паказчыку заданне чац-
вёртага года пяцігодкі, не
менш 83 працэнтаў прыросту
нацыянальнага даходу атры-
маць за кошт павышэння пра-
дукцыйнасці працы.

Работнікі прамысловасці вы-
рашылі павялічыць аб'ём вы-
творчасці на 9,5—10 працэн-
таў, датэрмінова выканаць

дзяржаўныя планы па рэаліза-
цыі прадукцыі і выпуску боль-
шасці важнейшых вырабаў.

Хлебаробы абавязаліся саб-
раць з кожнага гектара па 25—
26 цэнтнераў збожжавых, 160—
165 — бульбы, 250—260 — цук-
ровых буракоў, 5,3—5,5 цэнтне-
ра льновалакна, а жывёлаво-
ды — атрымаць у разліку на
100 гектараў сельгасугоддзяў
440—445 цэнтнераў малака і
95 цэнтнераў мяса, надаць у
сярэдным ад каровы па 2.620
кілаграмаў малака.

Мацнее і набірае размах спа-
борніцтва паміж дзвюма брат-
німі рэспублікамі — Беларус-
сю і Літвой. Свае сацыялістыч-
ныя абавязальствы ёсць у
кожнага працоўнага калектыву.

Ёсць яны і ў людзей, якія
непасрэдна не стаяць ля стан-
ка і не водзяць трактары, не
шыюць адзенне і не дояць ка-
роў, але без чыёй працы нель-
га ўявіць жыццё. Я маю на ўва-
зе работнікаў культуры. Іх пра-
ца колькасна не вымяраецца
тонамі і літрамі, але ў кожнай
тоне вырашчанага збожжа і на-
доенага малака, у кожнай но-
вай машыне, новым доме ёсць
і іх уклад. Гэта яны — лектары
і агітатары, кіраўнікі мастац-
кай самадзейнасці і бібліятэка-
ры, узнікаюць на шчыт славы
імёны перадавікоў вытворчасці,
палымным словам папулярны-
зуюць вопыт іх работы, клапа-
цяцца пра цікавы адпачынак
людзей, дораць ім свае песні.
Словам, памагаюць партыйным
і прафсаюзным арганізацыям у
іх вялікай арганізатарскай і вы-
хаваўчай місіі.

Нядаўна ВЦСПС адзначыў як
лепшыя абавязальствы ра-
ботнікаў Дома культуры буд-
трэста № 1 г. Мінска. Чым жа
вызначаюцца яны? Перш за ўсё
арганічнай сувяззю з жыццём
калектыву будаўнікоў. Пра ход
спяборніцтва тут расказваюць
фота- і кінагазеты, тэматычныя
вечары пад дэвізамі «Шчасця
без творчасці няма», «Марш
герояў пяцігодкі», «Чалавек і
яго праца», «Героі — з намі
побач». Тут ушаноўваюць ветэ-
ранаў вайны і працы, перамож-
цаў спяборніцтва. Тут урачыста,
пры ўсім народзе, уручаюць
працоўныя кніжкі выпускнікам
прафтэхвучылішчаў. Сюды ра-
бочыя прыходзяць на святоч-
ныя і сямейныя вечары, на су-

стрэчы з вучонымі і дзеячамі
літаратуры і мастацтва. Тут
у драматычных, харавых і ін-
шых гуртках займаецца амаль
500 аматараў сцэны. А саміх
актывістаў Дома культуры су-
стрэнеш і на будаўнічай пля-
цоўцы, і ў інтэрнаце, і ў пад-
шэфных калгасах «Чырвоная
гвардыя» і «Запаветы Ільча»
Валожынскага раёна.

Вельмі важна, што работнікі
Дома культуры на чале з
М. С. Палуяным імкнуцца за-
давальняць попыт усіх сваіх на-
ведвальнікаў і асабліваю ўвагу
надаюць рабоце сярод жан-
чын. Можна таму, што працуюць
у гэтай установе культуры так-
сама жанчыны.

Марыя Іванаўна Капылова —
намеснік дырэктара. Лекцыі,
вусныя часопісы, вечары адпа-
чынку — многа клопатаў у яе
і арганізатарскіх, і гаспадар-
чых. Вольга Якаўлеўна Бабіц-
кая — ветэран, з 1947 года за-
гадвае тут бібліятэкай. На яе
вачах рос, адбудоўваўся Мінск,
і гэтая сціплая жанчына сваёй
працай імкнулася і імкнецца
памагаць будаўнікам набываць
веды, удасканалваць майстэр-
ства, узбагачаць свой духоўны
свет.

Ветэран мінулае вайны Воль-
га Сямёнаўна Пашкевіч і Грыб-
сіма Белабекаўна Тэр-Маркар'-
ян займаюцца з дзецьмі, пер-
шая кіруе дзіцячым сектарам,
другая — лялечным гуртком.

Настасся Рыгораўна Кавалё-
ва, таксама ветэрана вайны,
добра ведаюць многія жанчы-
ны Мінска — гэта яна ўзна-
чальвае пры Доме культуры
гурток кройкі і шыцця, дзе рэ-
гулярна вучацца майстэрству
краўчыхі 400 гаспадынь. А Зоя
Фёдораўна Ждановіч дапама-
гае тым, хто хоча навучыцца
вязаць. Каля ста жанчын — яе
вучаніцы.

Бадай, не будзе пераболь-
шаннем, калі скажу, што ва
ўстановах культуры ў нас у пе-
раважнасці працуюць жанчыны.

Хто не захапляўся мастац-
твам дзіцячага народнага ан-
самбля танца «Равеснік» Пала-
ца культуры прафсаюзаў рэс-
публікі! У ансамблі трыста
дзяўчынак і хлопчыкаў не толь-
кі танцуюць і спяваюць, а пра-
ходзяць і вялікую школу выха-
вання. А стварыла яго, аддала
дзеям душу, талент, сэрца

Марына Мікалаеўна Бяльзац-
кая, заслужаны дзеяч культу-
ры рэспублікі. Нават дасягнуў-
шы пенсійнага ўзросту, яна
працягвае працаваць балет-
майстрам у ансамблі, а балет-
майстрам-пастаноўшчыкам ста-
ла яе дачка Лёда Адамаўна
Міхалідзі. Так дораць людзям
цудоўнае, выхоўваюць нашых
дзецей, прывіваюць ім высокі
мастацкі густ гэтыя жанчыны.

Дом культуры Лідскай абут-
ковай фабрыкі невялікі. Але на
яго агеньчык прыходзяць не
толькі члены гэтага працоўна-
га калектыву, але і многія га-
раджане. Дырэктар гэтага До-
ма Аляксандра Андрэеўна Гор-
гуль стараецца, каб было тут
цікава людзям, каб з прыем-
насцю адпачывалі яны. Такія ж
клопаты і ў загадчыцы біблія-
тэкі Віцебскай мэблевай фаб-
рыкі Лідзіі Пятроўны Пучко-
вай.

Алена Адольфаўна Хоміч
працуе ў вёсцы, загадвае клу-
бам у саўгасе «Навадворскі»
Шчучынскага раёна. Многа ў
яе абавязкаў. І да любой спра-
вы — ці то «маланку» аб пра-
цоўнай перамозе механізата-
раў выпусціць, ці вечар выбар-
шыкаў правесці, ці павінша-
ваць маладых бацькоў з нара-
джэннем дзіцяці — Алена
Адольфаўна ставіцца з усёй ад-
казнасцю.

Працуе яна тут нядаўна, але
добра наладзіла работу праў-
лення клуба. Разам стварылі
хор, у якім 60 спевакоў, агіт-
брыгаду, мужчынскую і жаночую
вакальныя групы, танца-
вальны гурток. У клубе працуе
лекторый «Для веруючых і ня-
веруючых», наладжваюцца ўра-
чыстыя рэгістрацыі шлюбу і
нованароджаных, вечары пы-
танняў і адказаў.

Усё больш папулярнай ся-
род жанчын становіцца ў нас
прафесія кінамеханіка. Нядаў-
на за ўзорную работу ўзнага-
роджаны значком «Выдатнік
кінематаграфіі СССР» Юлія
Іванаўна Садоўская — кінаме-
ханік Палаца культуры Доб-
рушскага цэлюлозна-папярова-
га камбіната «Герой працы» і
старшы кінамеханік клуба тор-
фабрыкетнага завода «Бярэзін-
скае» Лілія Іосіфаўна Бубен.

Пры многіх клубах і дамах

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

работніца і сялянка

№ 5

МАЙ
1974

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ
І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ
ВЫДАЕЦА З ЛІСТАПАДА 1924 г.

Выдавецтва ЦК КП Беларусі

© «Работніца і сялянка», 1974 г.

культуры — а ў рэспубліцы толькі ў сістэме прафсаюзаў іх 646 і 916 бібліятэк — актыўна дзейнічаюць клубы жанчын. «Баявыя сяброўкі» — называецца жаночы клуб пры Палацы культуры прафсаюзаў, дзе юныя мінчанкі сустракаюцца з удзельніцамі Вялікай Айчыннай вайны. У Віцебску папулярны «Клуб маладой гаспадыні» пры Палацы культуры дрэва-апрацоўчага аб'яднання, у гомельскіх чыгуначнікаў — «Клуб дзяўчат». Прыходзяць у такія клубы і бабулі, і дачкі, і ўнучкі. І вельмі патрэбна ўлічваць гэта, рабіць праграмы пасяджэнняў больш разнастайнымі.

Чацвёрты год пяцігодкі багаты на масавыя святы музыкі, песні, танца. У сакавіку з велізарным поспехам прайшлі ў нас Дні культуры братняй Літвы, Тыдзень музыкі для дзяцей і юнацтва. Крыху раней дэманстравалі сваё майстэрства агітбрыгады, і ўпоровень з лаўрэатам Усесаюзнага агляду — агітацыйна-мастацкай брыгадай Палаца культуры тэкстыльшчыкаў г. Гродна сталі агітбрыгады «Эскулапы» з Мінскага медінстытута, «Гарызонт» з радыёзавода, «Трыкатажнік» з Пінскага камбіната верхняга трыкатажу.

У абласцях пачаўся рэспубліканскі агляд-конкурс народных самадзейных харавых калектываў. Памераюцца сіламі і здольнасцямі аркестры і ансамблі народных інструментаў, народныя ансамблі песні і танца, чытальнікі. Рыхтуюцца святочныя канцэрты да 30-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Будучы праведзены святы духовай музыкі. Свежы струмень у работу культасветустаноў унесла падрыхтоўка да выбараў у Вярхоўны Савет СССР.

Хочацца мне сказаць яшчэ вось аб чым. Вельмі патрэбна, каб гутаркі нашы, лекцыі, вечары вылучаліся высокай эмацыянальнай насычанасцю, бо справу мы маем з самым тонкім «інструментам» — душой чалавека. Каб было ў нас больш хваляючых новых абрадаў і рытуалаў, такіх, як урачыстае ўшаноўванне ветэранаў, перадавікоў спаборніцтва, як прысвячэнне ў рабочыя і хлебаробы, акцыябрыны, урачыстая рэгістрацыя шлюбу і г. д. — бо гэта на ўсё жыццё.

Свой артыкул я пачала з галоўных лічбаў нашых гаспадарчых планаў і абавязальстваў у чацвёртым годзе пяцігодкі. Над выкананнем гэтых абавязальстваў працуем мы сёння ўсе — рабочыя, калгаснікі, інтэлігенцыя. На Зварот ЦК КПСС да партыі, да ўсяго савецкага народа адказваем стваральнай працай. Ведаем: і сёлета, і заўжды будзе поўніцца наш дом і хлебам, і песнямі.

РАЧУНЕННЕ НА

Спрытныя жаночыя рукі прыгожым рухам устрасаюць, распаўляюць жамчужную пасму. Іграе на сонцы глянцавітым бляскам шаўкавістае валакно. Вось такі лён ідзе на экспарт, за такое валакно плацяць па самай дарагой цане. Нават патрабавальныя модніцы не памяняюць сукенку з прыгожай ільняной тканіны на любую навінку сінтэтыкі. Мода з яе капрызамі ніколі не трымала лён у невядомасці. Ёсць тут свой сэнс: ільняная тканіна саграе зімой, пяшчотна халодзіць скуру летам, мае доўгі век.

Плыве ручай ачышчанага ад кастры валакна. Тут, на Нясвіжскім ільнязаводзе, кастра — не адход вытворчасці. Запрасаваная ў сумесі з клеем, яна дае будаўнічы матэрыял — кастрапліты. Экскурсантаў не скрываюць захаплення — вось каб нам такіх у калгас ды пабольш! А ў ролі экскурсантаў на гэты раз ільняводы, удзельнікі адной з куставых нарад, якія адбыліся ў Мінскай вобласці напярэдадні веснавой сяўбы.

Глядзіш на масляністыя куліткі экспартнага лёну — і, здаецца, пераконваць нікога не трэба, што льняное валакно — гэта багацце, якое абарачаецца велізарнымі прыбыткамі для калгасаў і саўгасаў. Але вось факты: сярэдняя ўраджайнасць па Мінскай вобласці склала летась 3,6 цэнтнера семя і 4,2 цэнтнера валакна з гектара — ніжэй, чым у сярэднім па рэспубліцы. План продажу семя дзяржаве не выкананы.

Ёсць раёны (Дзяржынскі, Лагойскі, Уздзенскі), дзе збор семя і валакна не дацягнуў нават да трох цэнтнераў з гектара. Далёкі ад «залатога» эталона сярэдні нумар здадзенай трасты — 1, саломкі — 1,5, валакна незаходскай апрацоўкі — 7.

Сёння ў гарачых спрэчках вырашаюць ільняводы, што лепш спрыяе якасці лёну: уборка пры дапамозе жаночых рук, якія засцерагаюць ад «траўмы» кожнае сцябло, ці роўны, шпаркі почырк камбайна? Як знайсці замену жнівеньскім росам і адправіць прадукцыю з поля на завод без вылежкі? Як суразмерыць шчодрасць «корму», які закладаецца ў глебу, з апетытам расліны, што, нібы рослы не па гадах падлетак, перажывае чуд акселерацыі?

У недалёкім мінулым кожнае сцябло восем разоў праходзіла праз жаночыя рукі. Гэтыя рукі сеялі, палолі, церабілі, абівалі, расцілалі, падымалі, грузілі і разгружалі, сартавалі лён. Надзейнай сістэмай у арганізацыі працы было жаночае звяно. З цягам часу яно перастала быць чыста жаночым, узброілася тэхнікай і стала звацца механізаваным. А наш час унёс у арганізацыю працы льнаводаў новыя змены. Пра іх узнісла сказаў старшыня калгаса імя Энгельса Слуцкага раёна Васіль Тарасавіч Петрачэнка:

— Настала пара, калі жаночыя звенні на лёне павінны адмерці. Пашкадуем працу жанчын, аддадзім лён у мужчынскія рукі!

Так і сказаў — мужчынскія, хоць правільней было б сказаць: рукі механізатараў. Што ж, праўду кажа старшыня калгаса імя Энгельса: рады механізатараў на сяле яшчэ мала папаўняюцца жанчынамі, і ёсць рэальная пагроза, што хутка апынецца ў баку ад лёну гераіня беларускай песні Ульяніца, Ульяна Іванаўна. А ці будуць пазытыўныя падставы для таго, каб скласці песні пра жанчыну, якая выйдзе на поле ў ролі механізатара? Крыўдна ўсё ж такі выкідаць слова з песні...

Васіль Тарасавіч на прыкладзе свайго калгаса паказаў перавагу механізаваных звенняў. Ільняное поле ў мінулым годзе раскінулася на плошчы 120 гектараў. З кожнага сабрана 11,2 цэнтнера валакна і 7,6 цэнтнера семя. Гектар пасеву даў 2023 рублі грашовай выручкі. Чвэрць усяго прыбытку, атрыманага калгасам у 1973 годзе, — ад продажу лёну.

І як бы ні наракалі на некаторую недасканаласць уборачнай тэхнікі, але пры цяперашнім недахопе рабочых рук комплексная механізацыя — галоўны шлях, па якому пойдзе сучаснае льнаводства.

Ці можна спалучыць механізаваную ўборку з высокай якасцю льнянога валакна? Адкажам словамі агранома калгаса «Чырвоная зорка» Стаўбцоўскага раёна Марыі Антонаўны Шаўчурка.

— У нас амаль няма ручной працы, хоць ільняное поле калгаса займае 200 гектараў. Тры агрэгаты паспяхова справіліся з церабленнем. Траста здадзена сярэднім нумарам 1,25—1,5. За



Фота Ул. Кашкана.

ЗАПАТЫ ЭТАЛОН

Стань нашым гонарам, лён!

работу на лёне кожная калгасніца атрымала 200 рублёў ды яшчэ 400 рублёў прэміяльных. Сёлета калгас пойдзе яшчэ далей па шляху палягчэння жаночай працы. На полі будуць працаваць два трастападборшчыкі, яны падымуць трас-ту і звяжуць у снапы.

Значыць, з усіх «бабуліных» аперацый застануцца немеханізаванымі толькі дзве — сартыроўка і перавозка, ды і тыя ненадоўга.

Тэхналогія прамысловай перапрацоўкі лёну прапануе адмовіцца ад рамантычных жнівеньскіх рос, пад якімі вылежваецца лён, і маціць саломку на заводзе. Прамысловая перапрацоўка амаль у тры разы паменшыла б затраты працы на прыгатаванне адной тоны трасы. Ды і поле адразу вызваляецца пад ворыва. Але новы спосаб, які больш адпавядае сучаснай тэхналогіі вырошчвання лёну на полі, яшчэ мала распаўсюджаны. Толькі дзесятая частка саломкі ідзе з поля адразу на завод. Не думайце, аднак, што кожная гаспадарка мае магчымасць здаць дзесятую частку свайго лёну. Большасці калгасаў, якія размешчаны далёка ад завода, яшчэ недаступна новая форма здачы сыравіны. Трэба падвараць рэканструкцыі і пашыраць іль-нозаводы, ствараць цэхі мочкі і ўдасканальваць іх работу.

Маштабы сучаснага льнаводства абавязваюць да безумоўнага выканання агра-тэхнічных прыёмаў. Расце ўраджайнасць — значыць, павялічваецца колькасць сцяблоў на плошчы, яны вышэйшыя ростам, танчэйшыя і, такім чынам, лепшыя па якасці. Для льнавода калі выйгрыш — то вялікі, калі пройгрыш — то адчувальны.

Пасеялі не ў пару — і недалічыліся шостай-сёмай часткі ўраджаю.

Не выраўнавалі поле — і ўзышоў лён нядружна, а неадсартаваны снапок атрымаў на заводзе нізкую ацэнку.

Спазніліся з хімічнай праполкай — і разам з пустазеллем папсавалі пасевы.

Разаслалі тоўстым слоём, няроўна — і пайшло валакно рудымі палосамі.

На памылках не толькі вучацца. На іх шмат губляюць. Кіраўнік Мінскай аб-

ласной канторы «Заготільнапрома» В. І. Каркуноў прывёў такі разлік: калі б ільнаводы Міншчыны павысілі якасць валакна толькі на два нумары, з васьмага да дзесятага, гэта дало б дадатковых 400 рублёў на кожнай тоне, а вобласць атрымала б у цэлым 1 мільён рублёў.

Шмат на Міншчыне майстроў высокіх ураджаяў. Марыя Пятроўна Чайка з калгаса «Першае мая» Слуцкага раёна атрымала з кожнага гектара 10 цэнтнераў высакаякаснага валакна. У знатнай ільнаводкі Клецкага раёна Ірыны Пятроўны Шаняк кожны з замацаваных за яе звязом 12 гектараў даў 9 цэнтнераў валакна і 8,8 цэнтнера семя. Багаты вопыт вырошчвання лёну маюць перадавікі калгасаў «Савецкая Беларусь» Клецкага, «Краіна Саветаў» Валожынскага, «Пяцідзесяцігоддзе Кастрычніка» Маладзечанскага, імя Ціміразева Капыльскага раёнаў. Выдатную школу маглі б прайсці льнаводы іншых раёнаў вобласці ў гэтых гаспадарках. Але штосьці не чуваць выпадкаў, каб багатае поле суседа стала школай для льнавода адстаючага. Можна таму такая вялікая розніца паміж самым высокім ураджаем у гаспадарках з аднолькавымі ўмовамі і самым нізкім: у паўтара-два разы.

Прыказка гаворыць: лён нараджаецца двойчы — на полі і на сцелішчы. Сёлета льнаводы маюць права ўскладаць на поле вялікія спадзяванні. Новыя высокаўраджайныя сарты «Аршанскі-2» і «К-6» складаюць 70 працэнтаў кінутага ў зямлю насення. Яно лягло ў добра ўгноеную глебу. Наперадзе цяжкае і адказнае лета. А зараз, калі набіраюць сілу льняныя ўсходы, паспрабуем па вопыту мінулага года апырэдзіць падзеі і зазірнуць у тыя дні, калі прадукцыя новага ўраджаю рушыць на завод.

Памятаеце, мы пачалі размову з эталона? Складаная даследчая работа прароблена з валакном, перш чым усталявалася за ім званне эталона. Мы ўспомнілі пра гэта таму, што неабходна каардынацыя ў дзеяннях ільнозаводаў. Адна і тая ж траса на розных прадпрыемствах ацэньваецца па-рознаму, вельмі часта з вялікімі адхіленнямі. Калгаснікі воззяць яе з завода на завод і здаюць па прынцыпу аукцыёна: хто дасць большую

цану? Маршруты вядуць нават за межы рэспублікі.

Трэба лепей наладзіць лабараторнае даследаванне якасці лёну. Неаб'ектыўнасць прыёмшчыкаў, недасканаласць арганалептычнага метаду выклікаюць шмат непаразуменняў і наносзяць страты гаспадаркам.

Высокаўраджайнае насенне, выкананне агра-тэхнікі, комплексная механізацыя надзейна гарантуюць добрае валакно. Але ёсць яшчэ адна мала выкарыстаная магчымасць павышэння якасці: маральнае і матэрыяльнае заахвочванне за валакно высокіх нумароў. Мы гутарым з Ірынай Пятроўнай Шаняк.

— Ведаеце, вельмі выгадна працаваць на лёне ў нашым калгасе. Апрача 600 рублёў прэміяльных, мне выдзелілі ў прэмію камбікорм. Таксама і іншым жанчынам, якія атрымалі «доўгае» валакно, пачынаючы з № 14 і вышэй.

Так, у некаторых гаспадарках па-рознаму заахвочваюць ільнаводаў: у адных — за высокі прыбытак з гектара, у другіх — за высоканумарнае валакно, у трэціх — за асобныя віды работ. Усе затраты на заахвочванне, як паказвае вопыт, акупляюцца з лішкам. А вось Ганна Сцяпанайна Хмыльніна з калгаса «Беларусь» Любанскага раёна хоць і атрымала багаты ўраджай і высоканумарнае валакно, але нічога, апрача асноўнай аплаты, за работу не мела. У такім становішчы апынуліся многія перадавыя льнаводы.

Дарэчы, было б намнога цікавей, калі б нарады льнаводаў не абмяжоўваліся толькі вытворчымі размовамі. Чаму б не павіншаваць кветкамі герояў блакітных палеткаў, ды і падарункамі з лёну, здабытага іх рукамі, варта было б узнагародзіць лепшых майстроў. Ёсць жа імяныя прызы даярак, свінарак, цялятніц. Ці не пара ўвесці прыз за самы высокі ўраджай паўночнага шоўку?

У сёлетнім годзе лічба запланаванага ўраджаю па Мінскай вобласці 5,5 цэнтнера з гектара. Столькі ў сярэднім павінны здаць ільнаводы і валакна, і семя. Велічыня льняных палёў у многіх гаспадарках вызначаецца трохзначнымі лічбамі. На вялікіх плошчах зручней канцэнтраваць тэхніку, удасканальваць тэхналогію. У рэспубліцы ўжо ёсць станоўчы вопыт віцебскіх ільнаводаў, якія ўзялі правільны курс на інтэнсіфікацыю сельскагаспадарчай вытворчасці і дабіліся прыкметных поспехаў.

Што датычыць Мінскай вобласці, то цяжка вытлумачыць, чаму ў некаторых калгасах вырошчваюць адразу дзве тэхнічныя культуры: і лён і цукровыя буракі. Ці не наносіць такая сістэма «драблення» страту ўраджайнасці і якасці лёну? Чаму б не падзяліць абавязкі паміж гаспадаркамі і ўвесці спецыялізацыю па лёну: няхай адны вырошчваюць насенне, другія — удасканальваюць метады атрымання высоканумарнага валакна?

Новыя парасткі набіраюць сілу на льняных палях Мінскай вобласці. Няхай раўняюць іх ільнаводы на самы высокі — «залаты» эталон. Як сцвярджае прыказка: пасееш лён — пажнеш золата...

В. КАРАЛЁВА.

3





лістапада пад вечар пераехалі Нёман і пайшлі ў напрамку Во-зерска. Без перашкод дайшлі да ўмоўленага месца, дзе чакаў нас сувязны. Ён здзівіўся, калі ўбачыў, што ў падрыўной групе адны дзяўчаты.

Месяц свеціць, нашы доўгія цені гойдаюцца на пустым выгане, праз які мы ідзем у а-ход вёскі Савані. Наперадзе малады лес, і мы шпарка кро-чым да яго. Толькі ступілі пад шаты дрэў, як аднекуль збоку выскачылі двое коннікаў з він-тоўкамі за плячыма. Не павы-шаючы голасу, я загадала: «Стой! Рукі ўгору». Абязброі-лі іх і затрымалі.

Доўгая дарога адабрала шмат часу. Хутка развіднее. Мы вырашылі перакачаць дзень тут, непадалёку ад чы-

цягнік, які ішоў на ўсход. Пад адхон зляцелі паравоз і сем платформ з вайскавай тэхні-кай. Рух быў затрыманы на дзесяць гадзін.

Так закончыла свой расказ Вера Осіпаўна, камісар атрада «25 год ВЛКСМ».

Да кастра падышоў Павел Жалезняковіч. Ён трымаў жмут газет.

— Аня! Пачытай свежыя га-зеты, толькі што прывезлі з абласнога цэнтра, — прамовіў Павел Арсенцьевіч.

Мы ведалі: учора быў сама-лёт з Вялікай Зямлі, і нам бу-дзе што пачытаць.

Аню Міцкевіч, былую сту-дэнтку Мінскага тэатральнага вучылішча, прыемна было слу-

адзін, то другі вучань плясне рукой па шыі ці шчацэ, калі ўкусіць залішне нахабны ка-мар.

Увішнія жанчыны шнуруюць ад зямлянак да вогнішча, дзе ў гліняным гаршку варыцца ежа. Ззаду за некаторымі зям-лянкамі навізаны каровы — адзінае, што засталася ад маё-масці хлебарабў. На дроце, напярэтым паміж дрэў, развеша-на бялізна партызан. «Хаця б усё было добра», — чуваць ля кожнага вогнішча. Трывожнае думкі пра мужа, брата ці сына, якія пайшлі на баявое заданне і яшчэ не вярнуліся.

Гары, касцёр! Абагравай сва-ім цяплом тых, хто расклаў

ТЫ ПОМНІШ, ТАВАРЫШ...

ГАРЫЦЬ КАСЦЁР

Скончыўся паход. Стаміліся страшэнна, пакуль дайшлі да лесу. Вячэрнія цені ахутвалі яго, толькі верхавіны самых высокіх ялін яшчэ залаціліся пад апошнімі промнямі сонца. Хто паваліўся, зняможаны, на вільготны мох, хто сядзеў пану-рыўшыся. Маўчыць стары лес, маўчаць і людзі, толькі час ад часу дзесьці далёка чуваць скрыпучы голас жаўны.

Раптам жанчына, таксама ледзь жывая ад стомы, устае, брыдзе па зжаўцелай папара-ці ў гушчар і прыносіць адтуль бярэма ламачча. Раз, другі, трэ-ці... Куча галля расце і расце. Потым жанчына павольна выбі-рае тоненькія галінкі, чыркае запалкай — і заблішчэў агень-чык, лёгкі дымок пацягнуўся за ветрам. Праз хвіліну-другую касцёр асвятляе наваколле, ад-сунуўшы далей густую цемру лесу. Адзін за адным падыхо-дзяць партызаны да кастра. Пачынаюцца размовы, спрэчкі, жарты, успыхае смех.

— Вера Осіпаўна, раскажы-це нам хоць адзін выпадак з вашай дыверсійнай работы, — папрасіла наборшчыца парты-занскай друкарні Ліза.

Вера Адынец, ледзь пры-жмурыўшы блакітныя вочы, падкінула ў касцёр голле, зня-ла кубанку, паправіла кароткія светлыя валасы.

— Каб адзначыць 26-ю гада-віну Вялікага Кастрычніка, мы, група дзяўчат, вырашылі пай-сці на чыгунку і пусціць пад адхон варожы цягнік. Шостага

гункі, а ў наступную ноч выка-наць сваю задуму. У лесе было небяспечна: акупанты часта днём правяралі зараснікі ля чыгункі. Праваднік завёў нас да свайго знаёмага ў вёску Са-вані, у гумно. Спалі па чарзе: двое спяць, двое пільнуюць затрыманых, а двое назіраюць за чыгункай, якая была добра відаць з гумна.

Як толькі сцямнела, пайшлі да чыгункі. Калі ясны месяц асвятліў наперадзе чыгуначны насып, Паўліну Осіну пакінулі ахоўваць затрыманых, а самі папаўзлі да рэек. Вось і пры-дарожныя прысады. У іх паля-жалі, агледзеліся. Шура Гарбу-нова і Ірына Бячасная папаўз-лі ўлева, а Ніна Губінская і Стася Войніч — управа, для абароны ў выпадку небяспекі. Я надзела ранец з толам на плечы і папаўзла на насып.

Адхон быў высокі, сэрца тра-пяталася як ніколі, хаця гэта была мая пятая дыверсія. Па вострым каменні перапаўзла першыя дзве рэйкі. Пад трэ-цім выбрала дробныя камен-чыкі, выняла з ранца міну і ўжо спакойна паставіла пад рэйку, замаскіравала тымі са-мымі каменчыкамі. Лішнія ссыпала ў ранец і лёгкім сту-кам па рэйцы падала сяброў-кам знак: адыходзьце!

Няспешна, прыслухоўваючы-ся, перайшлі поле. Вось ужо блізка лес. Раптам чуем: з бо-ку Баранавіч грукоча цягнік. Стала трывожна: хаця б ехаў па той каляіне, дзе стаіць міна! Вось-вось набліжаецца... Зда-ецца, праехаў... Як крыўдна!.. І раптам бліскавіца асвятліла наваколле, над нашымі галова-мі пранеслася рэха выбуху. Подбегам мы рушылі ў засень дрэў і на святанні былі ў Берш-танскім лесе.

Як перадалі нам разведчы-кі, на нашай міне ўзарваўся

хаць. Спачатку яна прачытала зводку Саўінфармбюро, потым некалькі артыкулаў з «Красной Звезды». А вось і «Советская Белоруссия»! Тут было некаль-кі літаратурных дадаткаў. Мы іх умомант расхапалі. У адным з іх, ад 1 мая 1943 года, былі надрукаваны вершы беларус-кіх паэтаў. Аня прапанавала паслухаць новы верш Янкі Ку-палы.

Супакоеныя, з верай у хут-кую перамогу, познім вечарам залазілі мы ў свае зямлянкі і клаліся адпачыць, каб заўтра зноў ісці выконваць баявыя заданні.

Недалёка ад Антанёва, на Сухім Бары, быў сямейны ла-гер нашай брыгады. Часта мы, вяртаючыся з задання, напро-мкі праз сямейны лагер беглі ў свой. Нас сустракалі радаснай усмешкай, запрашалі напіцца малака, казалі, каб прынеслі памыць бялізну. Я часам захо-дзіў разам з палітруком роты Іванам Клімашом праведаць яго бацькоў.

Тут, сярод лесу, быў нібы сапраўдны пасёлак: шырокую «галоўную» вуліцу перасякалі вузейшыя — адна, другая, трэ-цяя... Зямлянкі не больш як на метр узвышаюцца над зямлёю. Адчыненыя дзверы, каб свежае паветра выганяла вільгаць і цвіль. То тут, то там з зямля-нак далятае дзіцячы плач, стрымана-ласкавы голас маці. Ля вогнішча сядзяць бабулі і дзядулі. Яны маўчаць, перага-варыўшы аб усім, сумуюць без працы. На суку тоўстай яліны вісяць класная дошка і карта. Ідзе ўрок геаграфіі. Упэўне-ным, спакойным голасам, як у сапраўднай школе, настаўніца Федаркевіч расказвае дзецям пра жыццё іншых народаў, пра далёкія рэкі і горы. Зрэдку то

цябе ў турыцкім паходзе па месцах партызанскіх баёў!

Я. КРАМКО,
былы намеснік камандзіра
па разведцы партызанскай
брыгады «Камсамолец».

ЯНЫ З БРЫГАДЫ «НАВАЛЬНИЦА»

Люблю моўчкі паходзіць па вуліцах горада, прыгадаць пра-жытыя гады, сустрэцца з зем-лякамі-талачынцамі, пагута-рыць з імі. Прыемна і лёгка на душы, калі людзі ставяцца да цябе гэтак жа, як і ты да іх: з цеплынёй, з адкрытым сэрцам. Мне часта ўспамінаецца вай-на, яе героі, якія грудзьмі ста-лі на абарону заваёў Вялікага Кастрычніка.

Пяць гадоў назад атрад чыр-воных следзыхаў нашай шко-лы накіраваўся ў паход. Шлях ляжаў у вёску Замошша. Тут у лістападзе грознага 1942-га ўступілі ў бітву з ворагам шэсць партызан нашай брыга-ды «Навальніца». Яны вярталі-ся з баявога задання і натра-пілі на засаду. Хлопцы прыня-лі няроўны бой і па-геройску загінулі.

З той адважнай шасцёркі мне быў добра знаёмы толькі адзін — Мірон Чорны. Усё, што ведала пра гэтага цудоўнага чалавека, расказала школьні-кам. Адзін хлопчык прапанаваў: «Давайце возьмем шэфства над магілай, пачнем пошук імё-наў невядомых герояў».

Яго падтрымалі. А калі вяр-нуліся ў школу, адразу ж на-пісалі пісьмы ў Цэнтральны і Рэспубліканскі архівы, звярнулі-

ся да былых партызан — маіх баявых сяброў. Просьба была адна: прыгадаць імёны адважных байцоў, расказаць пра іх ратныя справы.

Адказы прыйшлі праз месяц. З Рэспубліканскага архіва нам паведамілі імёны дваіх: Мікалая Яршова і Фёдора Савельева. Былы камісар партызанскай брыгады «Навальніца» Сямён Нарчук расказаў пра сваіх баявых сяброў Аляксандра Рэвутава і Івана Фядуру. Гэта яны пахаваны ў брацкай магіле каля Замошша. А вось імя шостага партызана пакуль не вядома.

Я ўспамінаю Мікалая Яршова. Веселун і жартунык, ён часта на прывалах браў у рукі гармонік, і тады мы забываліся, што ідзе вайна, што недзе по-

Я была сакратаром курсавой камсамольскай арганізацыі. Адначасова з вучобай у ВНУ наведвала гарадскі авіяклуб.

У першыя дні фашысцкай навалы мы пазнаёміліся з заклікам Цэнтральнага Камітэта ВЛКСМ да ўсіх камсамольцаў і моладзі стаць на абарону сацыялістычнай Айчыны. Неўзабаве прыйшло паведамленне, што 22 студэнты павінны выехаць у спецшколу. Каго паслаць? Кандыдатаў шмат. Накіравалі 13 хлопцаў і 9 дзяўчат. Сярод іх была і я. У Маскве нас прыняў першы сакратар Цэнтральнага Камітэта камсомола Беларусі Міхаіл Зімянін.

Чатыры месяцы заняткаў у спецшколе праяццелі непрыкметна. Мяне накіравалі ў рас-

У лясы Талачынскага раёна прыбылі паспяхова. Адпачынку не было. Атрад адразу разгарнуў дзейнасць.

Шмат працавала я ў той час. Устанавіла сувязь з Беларускім штабам партызанскага руху. Па некалькі разоў на дзень прымала ўказанні са штаба, зводкі Савецкага інфармацыйнага бюро. Усё гэта трэба было апрацаваць, распаўсюдзіць сярод партызан, у навакольных вёсках. Тысячы радыёграм прыняла я за час партызанскай вайны.

Сямён Нарчук, камандзір атрадаў і груп часта накіроўвалі мяне на заданні. Калі не бралі — прасілася сама. Яшчэ і сёння добра памятаю, як радаліся жыхары вёсак Рыдамля, Харлінцы, Высокі і Нізкі Гарадзец, калі партызаны ліквідавалі ў іх фашысцкія гарнізоны.

У сярэдзіне 1943 года здарылася няшчасце: пры пераходзе лініі фронту загінула мая баявая сяброўка і памочніца Шура Агафонава. Забеспячэнне брыгады «Навальніца» інфармацыйна аб становішчы на фронце, прыём указанняў штаба, словам, усю работу радыёсвязіста мусіла выконваць адна...

А потым быў радасны дзень — савецкія войскі пры падтрымцы партызан вызвалілі талачынскую зямлю ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Мы вярнуліся да мірнай стваральнай працы. Завочна я скончыла педагагічны інстытут і прысвяціла сваё жыццё самай карыснай справе — выхаванню падрастаючага пакалення.

Галіна ЛЫЛОВА,
выкладчыца СШ № 2
г. Талачына, заслужаная
настаўніца БССР



Яны ніколі не забудуць суровыя і грозныя гады, цяжкія баі, партызанскія паходы. На здымку — былы камандзір атрада імя Воранава брыгады імя Чапаева Міхаіл Антонавіч Буран і яго жонка Надзея Рыгораўна, партызанская сувязная.
Фота П. Наватарова.

бач — небяспека. Калі ж ішоў Яршоў на заданне, камандаванне брыгады было ўпэўнена: паляціць пад адхон чарговы варожы цягнік, развітаецца з жыццём здраднік...

Мірон Чорны быў камандзірам нашай дыверсійнай групы. Часта ў сваю групу ён уключаў і мяне. У вольную хвіліну Мірон расказваў нам пра свае мары: пасля заканчэння вайны ён хацеў паступіць вучыцца ў вышэйшую навучальную ўстанову.

Мары, мары... Не кожнай з іх было суджана здзейсніцца...

Вайна ў студэнцкія аўдыторыі Іванаўскага хіміка-тэхналагічнага інстытута ўварвалася грознай навальніцай.

параджэнне Беларускага штаба партызанскага руху. Там я, маладая радыстка, пазнаёмілася з былым сакратаром Талачынскага райкома камсомола Сямёнам Нарчуком. Ён збіраў невялікую групу людзей, каб ісці па заданню штаба ў талачынскія лясы і ўзняць мясцовае насельніцтва на партызанскую барацьбу.

— Ты ведаеш, чаго мы ідзем на Талачыншчыну? — спытаўся ён у мяне.

— Ведаю, таварыш камандзір, — упэўнена адказала я. — Не падвяду!

Начамі прабіраліся народныя мсціўцы праз лясы і балоты на месца дыслакацыі.

ПАРТЫЗАНСКИ ДОКТАР

«Гарбачэва - Мурагоўская група ўтворана ў жніўні 1941 года. Яе члены: І. М. Шалаеў (кіраўнік), Г. Е., Г. А. і Л. А. Ланеўскія, А. Ф. Плюскова, Д. С. Фёдараў — вялі масава-палітычную работу сярод насельніцтва, выпускалі лістоўкі; у кастрычніку 1941 года разграмілі Гарбачэўскі маслазавод, палілі масты на шашы Расоны — Невель. Г. Е. Ланеўская арганізавала тайны шпіталь, у якім лячыла раненых чырвонаармейцаў. У лістападзе 1941 года гітлераўцы высачылі падпольшчыкаў. І. М. Шалаеў і Г. Е. Ланеўская павешаны, Д. С. Фёдараў расстраляны».

Беларуская Савецкая Энцыклапедыя, том 9, стар. 122, артыкул «Расонскае камуністычнае падполле».

Перш чым стаць бессмяротнай, здзейсніць подзвіг у імя Радзімы, камуніст-медык Ганна Еўдакімаўна Ланеўская прайшла складанае, поўнае трывог і нягод жыццё. Яна беларуска, ураджэнка Верхнядзвінскага раёна Віцебскай вобласці. У гады першай сусветнай вайны трапіла ў Маскву і стала вучыцца на курсах медсясцёр. Тут і сустрэла Кастрычніцкую рэвалюцыю. Добраахвотна ўступіла ў атрад Чырвонай гвардыі, а затым у радах Чырвонай Арміі прайшла ўсю грамадзянскую вайну. У палявых шпіталях на дзянікінскім і врангельскім франтах лячыла параненых чырвонаармейцаў, змагалася з эпідэміямі.

Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, Расонскі РК КПБ рэкамендаваў яе для падпольнай работы ў тылу ворага. У жніўні 1941 года пачала работу Гарбачэва-Мурагоўская падпольная група — састаўная частка Расонскага камуністычнага падполля, якім кіраваў П. М. Машэраў.

Дзесьці далёка на ўсходзе быў фронт. Нямецкія браніраваныя полчышчы ішлі на Маскву. Праз Гарбачэва праходзілі варожыя танкі і цягачы, артылерыя і абозы. Устанавілася акупацыйная ўлада. І ў гэтых складаных умовах група падпольшчыкаў пачала барацьбу з фашыстамі.

Ганна Ланеўская арганізавала тайны шпіталь — у зямлянцы ў лесе і ў многіх вёсках лячыла параненых чырвонаармейцаў, выязджала ў партызанскі атрад для аказання медыцынскай дапамогі параненым і хворым партызанам. У лістападзе 1941 года гітлераўцы скапілі патрыётку і пасля жорсткіх катаванняў павесілі.

Але Гарбачэва-Мурагоўская група працягвала барацьбу. Вясной 1942 года падпольшчыкі пайшлі ў лес, у партызаны. Сын Ганны Еўдакімаўны — Генадзь Ланеўскі больш як два гады ваяваў у партызанскім атрадзе імя Шчорса брыгады імя Ракасоўскага, быў начальнікам штаба партызанскага атрада. Дачка Ларыса змагалася ў партызанскім атрадзе «Ахоціна». Яна ўзнагароджана медалём «За адвагу». Пасля вайны пасмяротна ўзнагароджана ўрадавай узнагародай Ганна Еўдакімаўна.

...Трое з адной сям'і. Маці і яе дзеці. Іх імёны сталі бессмяротнымі. Памяць аб цудоўнай жанчыне, мужнай патрыётцы Ганне Ланеўскай жыве ў сэрцах людзей, бо — ніхто не забыты, нішто не забыта.

Е. ЖЫГАЛКОВІЧ

Гвардыі першым

Урывак з паэмы „Слова пра вечныя зоркі“

Байцам 100-й, 1-й Гвардзейскай, дывізіі

Вам, таварышы, конным і пешым,
вам, што гінулі ў дыме баёў,
што пад Мінскам былі ў сорах першым, —
прывячаецца слова маё.
Я хадзіла далёка і блізка
па прыкметных сцяжынах братоў.
Пакланілася ўсім абеліскам,
начыталася вашых лістоў.
Дні праводзіла ў сховах архіўных,
вывучала... Ды як вывучаць,
што пытацца ў дзяўчынак наіўных,
дзе ім ведаць! А тыя маўчаць,
хто тады гаварыў на ўвесь голас,
аж хрыпеў ля свайго станкача,
поўз да танка з бутэлькаю голай
і кідаў яе з-за пляча!..
Падавалі паперы дзяўчаткі,
а ў паперах даведак не шмат...
У атаку хадзіў без аглядакі,
не запісваў падзеі салдат!
Калі б ён «азіраўся» — не знаю,
хто глядзеў бы сягоння на свет...
А то голуб спакойна лунае
над разлогамі колішніх бед!..
Нашы колы як быццам прысталі,
мы выходзім на росхрыст дарог.
Вось пляцоўка, і на п'едэстале
танк магутны, а руля — як роў!
Ды не хваліць чамусь гэты помнік
астрашыцкі мой сябар Іван:
«Тут пяхота была, як успомню,
ёй бы помнік на гэты дзірван!..
Каб салдат тут стаяў, не машына, —
не было ў гэтых хлопцаў брані...»
Праўду кажа паважны мужчына,
праўду горкую, як тыя дні...
Тут, на горках, стаяла пяхота,
а на захадзе з танкамі Гот...
«Гот міт унс!» — жартавала блазnota,
распачаўшы разбойны паход.
Люкі драпілі готавы дзеткі,
зашываліся ў метал
і — наперад, на сонца, на кветкі,
у свабодны ад войска прагал.
Трэба фюрэру Мінск — па бліцкрыгу,
Мінск якраз на шляху да Масквы...
Будуць помніць фашысцкую пыху
здэраваных паплавы...
Захлынаюцца кнігаўкі з плачу,
каня ў лузе не просіцца «піць»...
А палкі атрымалі задачу:
ап'янелага ворага — біць!
...Да трох дзён наша «Сотка» стаяла,
хоць наперад ляцела вайна.
Мінск, як родны свой дом, засланяла
ад захопніка, ад гругана.
Дваццаць шэсць.
Дваццаць сем.
Дваццаць восем...
Запісалі вы даты ў душы —
ўсе, каму адысці удалося
ў тыя дні па Маскоўскай шашы!
Вы паспелі пазбегнуць палону,
сваіх дзетак ад зла зберагчы...
Пакланіцеся ў думках заслону,
што стаяў тады днём і ўначы!..

Чалавек ідзе ў жыццё

Дарагая рэдакцыя, піша вам Наташа. Я вучуся ў 9-м класе. Настаў час, калі трэба выбіраць сабе прафесію на ўсё жыццё, і такую, якая прынесла б людзям карысць...

Амаль яшчэ дзіцячы, але ўжо і недзіцячы почырк. Два лісткі са школьнага сшытка ў лінейку. Разлінаваныя чырвоныя палі. Так і дышае школай, юнацтвам ад гэтага пісьма незнаёмай дзяўчынкі. Але чаму незнаёмай? Я — настаўніца. І кожны дзень назіраю, як растуць, бы маладыя бярозкі, мае Наташы, Святланкі, Ірышкі, чую іх звонкія галасы, бачу, як змяняюцца іх косы на кароткія прычоскі, як бесклапотныя дзіцячыя думкі саступаюць месца сур'ёзнаму, амаль даросламу роздуму пра жыццё, пра сваю будучыню.

Чалавек ідзе ў жыццё. Чалавеку трывожна і радасна. Што там, за апошнім школьным званком? Дайце параду, просіць Наташа. Якую дарогу выбіраць? Хочацца быць артысткай: я спяваю, танчую, у мяне прыгожы твар, зграбная фігурка. Артыстка? Чаму ж не. Але... Але аднойчы, калі твайму жыццю пагражала небяспека і высокая цёмнавалася жанчына ў белай шапачцы і халаце — як пасуе гэты ўбор да яе твару — зрабіла табе аперацыю, табе моцна захацелася быць падобнай на яе. І таксама ратаваць людзей, глядзець у вочы, поўныя ўдзячнасці табе, тваёй прафесіі.

А было яшчэ і такое. Цябе і тваіх аднакласнікаў запраціў на экскурсію суседні завод. Ты стаяла зачараваная ля пульты кіравання, глядзела, як запальваюцца то зялёныя, то чырвоныя вочкі-агеньчыкі на шчытах, як ад націску рукі аператара, быццам па ўзмаху чароўнай палачкі, ідзе загад у цэхі, да машын. І так захацелася табе ў гэты момант стаяць васьм тут, ля пульты, быць уладарніцай гэтага царства тэхнікі.

Многае, многае яшчэ ў жыцці вабіла, чаравала цябе. Але васьм настаў час выбіраць. Якой жа дарогай ты пойдзеш? Ты сама падказала: каб прыносіць людзям карысць... Ты разумніца, Наташа, ты правільна адказала сама на сваё пытанне. Якую б прафесію ні выбрала, будзеш ты артысткай ці хірургам, аператарам ці ткачыхай, садаводам ці хімікам, — усюды ёсць у цябе гэтая найвысшая, найшчаслівейшая магчымасць — прыносіць людзям карысць. Толькі любі сваю справу, аддавай ёй лепшыя парывы душы.

Я разумею, Наташа, што трывожыць цябе. Хаця б не памыліца, цвяроза ўзважыць свае здольнасці, схільнасці, не пераацаніць і не недаацаніць сябе! Бо памылка ў выбары прафесіі — гэта сапсаванае, часам назаўсёды, жыццё. Выслухай парады сваіх бацькоў, сваіх настаўнікаў, таварышаў. Усё прадумай, узваж. Але ведай: выбіраць давадзецца табе, толькі табе самой. Адказнасць гэтую браць толькі на сябе. Ты ведаеш, павінна ведаць: рамантыка і прыгажосць ёсць у кожнай прафесіі. Але ў кожнай ёсць і празаічная будзённая праца, якая патрабуе ад чалавека ўпартасці, уважлівасці, іншы раз нават проста цярдлівасці. Ці здольна ты прыняць і гэты бок любімай прафесіі? Калі здольна — ідзі смела.

Можна атрымацца і так. Твае бацькі мараць пра адно, ты — пра другое. Разбярыся сама, чые погляды ідуць ад сённяшняга дня, калі кожная праца пачэсная, а чые — ад традыцыйнага, часам нават абывательства ўяўлення: маўляў, гэтая прафесія ганаровая, а гэтая — не...

...Спачатку да мяне прыбегла яе маці, усхваляваная, уся ў слязах: «Адгаварыце Аню, яна вас паважае, вы яе класная. Што яна надумала?» Потым прыйшоў бацька, паважаны на заводзе чалавек. Пераступаючы з нагі на нагу, гаварыў: «Можна і праўда трэба адгаварыць? Мы ж марылі, што будзе наша дачка мастаком».

У яе пышныя цёмныя валасы, вялікія блакітныя вочы. Маленькая, худзенькая. На выгляд — амаль падлетак. Нядрэнна малявала. У яе добры густ. Яна ведала, якія надзеі ўскладалі на яе бацькі. Але рашыла па-свойму. Закончыла школу і пачала працаваць маляром. Яна пераканана, што лепшай за яе прафесію няма. Людзі радуецца, прымаючы яе работу. З ёю раяцца старэйшыя, вопытныя майстры. Нядаўна я сустрэла Аню на вуліцы. Яе вялікія блакітныя вочы ззялі шчасцем.

Л. КАНСТАНЦІНАВА,
настаўніца

г. Мінск

слова публіцыста

ЯНА належыць да тых людзей, што і пасля смерці жывуць у нашых сэрцах. Удзячныя нашчадкі з глыбокай павагай вымаўляюць імя гэтай нястомнай працаўніцы нашай рэвалюцыі, якой пашчасціла працаваць пад непасрэдным кіраўніцтвам Уладзіміра Ільіча Леніна.

Цікавы і незвычайны быў шлях Інэсы Арманд у рэвалюцыю. Нарадзілася яна ў Парыжы 8 мая 1874 года. Асірацелую шасцігадовую дзяўчынку выхоўвала цётка — выкладчыца музыкі і замежнай мовы ў Маскве. Пад яе пільным наглядом Інэса атрымала добрую хатнюю адукацыю, авалодала рускай, французскай, англійскай мовамі, дамаглася добрых поспехаў у музыцы. Яна здала экзамен на званне хатняй настаўніцы, а праз два гады выйшла замуж за сына маскоўскага фабрыканта Аляксандра Арманды.

Ні багатае бесклапотнае жыццё ў падмаскоўным памесці Арманды, ні сямейныя клопаты — у яе было пяцёра дзяцей — не маглі спыніць імкненне маладой жанчыны да актыўнай грамадскай дзейнасці. Спачатку яна па прыкладу іншых багатых жанчын удзельнічае ў дабрачынным «Таварыстве паляпшэння лёсу жанчын». Але ёй хочацца прыносіць дзейсную дапамогу, а не паказную.

Праз Уладзіміра Арманды, малодшага брата мужа, і іншых рэвалюцыйна настроеных студэнтаў Інэса ўстанаўлівае сувязі з сацыял-дэмакратамі.

У асабістым жыцці Інэсы ў гэты час адбываюцца драматычныя падзеі. Проста і сумленна яна прызнаецца мужу, што пакахала іншага чалавека, свайго аднадумца сацыял-дэмакрата. Гэтым чалавекам быў малодшы брат Аляксандра Арманды Уладзімір.

У лютым 1905 г. уначы ў кватэру Інэсы ўрываецца паліцыя, пераварочвае ўсё дагары нагамі, знаходзіць рэвальвер і нелегальную літаратуру і арыштоўвае Інэсу і Уладзіміра. Не дамогшыся ад яе паказанняў на допытах, выпускаюць на волю па хадайніцтву Аляксандра Арманды, які да канца жыцця застаўся яе сябрам. Інэса адразу ж уключаецца ў нялёгкую працу партыйнага арганізатара. Стварае партыйныя гурткі, шукае кіраўнікоў для іх, складае праграмы заняткаў. За кожным крокам яе пільна цікавяць паліцэйскія шпікі. Нарэшце новы арышт, турэмныя краты, высылка на два гады ў Архангельскую губерню, у маленькі гарадок Мезень на беразе Беллага мора. Уладзімір Арманд едзе следом за жонкай.

Навокал тундра, засыпаная снежнымі сумётамі хаты, палярная цемра. Але Інэса хутка знаходзіць сабе справу. Яна ўваходзіць у сацыял-дэмакратычны гурток, навучае людзей рускай мове, рыхтуе трох ссыльных за чацвёрты клас гімназіі.

Ад цяжкіх кліматычных умоў, дрэннага харчавання ва Уладзіміра абвастраецца туберкулёзны працэс, і ён вымушаны паехаць за мяжу. Праз год Інэса здзяйсняе даўно задуманы пабег. З неверагоднымі цяжкасцямі дабіраецца да Масквы і жыве там нелегальна. Яе хвалюе

і глыбока непакоіць праблема жаночага раўнапраўя, хоць яна добра разумее, што яго можа прынесці толькі сацыялістычная рэвалюцыя. І ўсё ж, пачуўшы, што ў Петраградзе склікаецца жаночы з'езд, пад чужым прозвішчам едзе туды і выступае на ім.

У пачатку 1909 года Інэса нелегальна выязджае ў Швейцарыю да смяртэльна хворага мужа. У гэтым жа годзе ў Парыжы адбываецца яе знаёмства з У. І. Леніным і Н. К. Крупскай.

Инэса Арманд вызначалася выключнымі арганізатарскімі здольнасцямі, умением бліскава выконваць самыя складаныя даручэнні партыі. Яна была адным з арганізатараў і выкладчыкаў ленинскіх партыйнай школы недалёка ад Парыжа, у Ланжумо, актыўным удзельнікам падрыхтоўкі Пражскай канферэнцыі бальшавікоў у 1912 годзе і яе дэлегатам.

Пасля Ленскіх падзей у Расіі нарастаў новы рэвалюцыйны ўздым. Не драмала і царская ахранка. Ёй удалося разграміць Пецярбургскі камітэт партыі. Улетку 1912 года Інэсу накіроўваюць у Пецярбург агентам ЦК партыі з пашпарта на імя сялянкі Францыскі Янкевіч і з даручэннем аднавіць камітэт, стварыць новы агульнагарадскі партыйны цэнтр, дапамагчы яму наладзіць работу. Адказная і нялёгкая задача была выканана.

Усяго два з палавінай месяцы пратрымалася Інэса на нелегальнай рабоце. Царскія агенты ў Парыжы дазналіся аб яе ад'ездзе ў Пецярбург і паслалі свае данясенні ў Расію. У верасні 1912 г. Інэсу арыштавалі і кінулі ў турму.

Восень і зіму праводзіць яна ў адзіночнай камеры, пакутуе ад ліхаманкі, у яе пачынаецца туберкулёзны працэс. Наступным летам Інэсу адпускаюць да суда пад вялікі залог, які ўнёс Аляксандр Арманд. Пасля вызвалення з турмы ёй удаецца ўцячы за мяжу. Яна пасяляецца ў Кракаве, дзе тады знаходзіўся замежны бальшавіцкі цэнтр на чале з Леніным. Удзельнічае ў Паронінскай нарадзе ЦК з партработнікамі.

Уладзімір Ільіч высока ацэньваў Інэсу, як чалавека яснага, смелага розуму і вялікага разнастайнага таленту, даручаў ёй адказныя заданні.

Пасля Лютаўскай рэвалюцыі разам з Леніным, Крупскай і іншымі бальшавікамі Арманд вяртаецца на радзіму, удзельнічае ў рабоце VII Усерасійскай красавіцкай канферэнцыі, на якой партыя прымае ленинскі план барацьбы за пераарстанне буржуазна-дэмакратычнай рэвалюцыі ў рэвалюцыю сацыялістычную.

Пасля перамогі Кастрычніцкай рэвалюцыі таварыш Інэса выконвала шмат самых розных даручэнняў. Выступала з палкай прамовай на губернскім з'ездзе Саветаў сялянскіх дэпутатаў, раскрываючы праўду дэлегатам, ашуканым эсэрамі, была арганізатарам і выкладчыкам Маскоўскай губернскай партыйнай школы. Хутка ёй давяраюць пасаду старшыні Маскоўскага губернскага Савета народнай гаспадаркі. Трэба было ўдыхнуць жыццё ў спыненыя фабрыкі і заводы, наладзіць іх работу ва ўмовах разрухі і нястачы.

Шмат сіл і энергіі аддала Інэса Арманд партыйнай рабоце сярод жанчын.



З самага пачатку сваёй грамадскай дзейнасці яна цікавілася пытаннем жаночага раўнапраўя. Восенню 1918 года па рашэнню партыі склікаўся Усерасійскі з'езд работніц і сялянак. Інэса актыўна ўдзельнічала ў яго падрыхтоўцы, выступала з асноўнымі дакладамі.

Работніц і сялянак прыцягвалі да савецкай і партыйнай работы. Ствараліся дэлегацыі сходы, якія з'явіліся першай школай грамадскай дзейнасці для мільёнаў працаўніц. Успамінаючы той час, Алена Стасава пісала: «Мне, як сакратару ЦК РКП(б), даводзілася блізка сутыкацца з Інэсай, якая загадвала жанадзелам ЦК. Памятаю, як беззапаветна аддавалася яна справе: для Інэсы не існавала дробязей, работы «радавой» і «адказнай» — усё важна, калі таго патрабавалі інтарэсы партыі».

Нават цяжка ўявіць сабе, як пры такой занятасці Інэса Арманд паспявала пісаць шматлікія артыкулы ў газеты і часопісы. Друкавацца яна пачала з 1912 года ў часопісе «Работница», была членам замежнай яго рэдакцыі, працавала над складаннем плана яго першага нумара. Асабліва шмат пісала пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі. Яе артыкулы часта з'яўляліся ў «Правде» на спецыяльнай «Старонцы работніцы», якую яна рэдагавала. Пры яе намаганнях быў створаны часопіс «Коммунистка». Там у кожным нумары паяўлялася па два-тры артыкулы Інэсы Арманд. Пад псеўданімам Алены Блонінай выпускала брашуры «Чаму я стала абаронцай Савецкай улады», «Работніцы ў Інтэрнацыянале» і інш.

Працоўны дзень Інэсы працягваўся па 16 гадзін. Яна вяла прапагандысцкую работу ў МК, часта выступала з дакладамі і лекцыямі. Не спыняла і сваёй міжнароднай дзейнасці. Удзельнічала ў выданні газеты «Трэці Інтэрнацыянал» і ў рабоце II кангрэса Камуністычнага Інтэрнацыянала. Кіравала Міжнароднай канферэнцыяй камуністак, якая адбывалася па рашэнню партыі ў Маскве ўлетку 1920 года.

Пасля канферэнцыі стомленая Інэса выехала з хворым сынам Андрэем на Каўказ. Там яна захварэла на халеру і памёрла.

«Сям'я камуністаў страціла нястомнага працаўніка, беззапаветна адданнага справе, чалавека з гарачым сэрцам, шчырага, разумнага», — пісала Н. К. Крупская ў газеце «Правда». Пахавана Інэса ля Крамлёўскай сцяны ў Маскве.

Аляксандра УС

ИНЭСА АРМАНД

СЯМ'Я Ж АДНА...

Я ішла ў клуб як на вялікае свята. Апрунулася ў лепшае, прыбралася найпрыгажэй. Бо прыехалі да нас госці славы і шановныя: пісьменнікі, кампазітары, спевакі і музыканты з Літвы. Прыехалі, каб сустрэцца з тымі, хто працуе на зямлі, паказаць сваё майстэрства.

Самым прыгожым дзяўчатам і хлопцам у беларускіх нацыянальных касцюмах даручылі мы, па звычаю нашых бацькоў і дзядоў, сустрэць дарагіх гасцей хлебам-салю. Падабаецца мне гэты звычай. Ёсць у ім нешта ад характару беларусаў, ад іх дабраты і гасціннасці.

Літоўцы знаёміліся з саўгаснай гаспадаркай і якраз прыйшлі ў тую цяпліцу, дзе я працую. Як хацелася, каб ім спадабалася і наша цяпліца, і наша гаспадарка, і наша Беларусь! Паказала, як гуркі вырошчваю. Яны зусім маладзенькія тады былі, толькі дзевяць дзён, як расаду высадзіла, а ўжо выцягнуліся больш як на паўметра і зацвілі. Вырошчваем зусім не так, як раней, па новай тэхналогіі, на саламяных кулях. Хацелася спытацца, ці ў Літве ўжо так вырошчваюць гуркі ў цяпліцах, ды пасаромелася. А ў Беларусі мы першыя пачалі, у ленинградцаў перанялі вопыт. Там да 30 кілаграмаў гуркоў з квадратнага метра цяпліцы здымаюць. У нас на пачатак, вядома ж, менш будзе. Я ўзяла абавязальства па 19 кілаграмаў сабраць. Але толькі на пачатак. Навучымся і мы такія, як у ленинградцаў, ураджаі вырошчваюць.

Глядзела я на гасцей, на іхнія твары, хацелася ўбачыць, што цікавіць іх у нашай працы, бо яны ж займаюцца зусім іншым: кніжкі складаюць, музыку прыдумляюць, на сцэне выступаюць. А яны пра ўсё цікавіцца, распытваюць.

Потым сустрэліся ўжо ў клубе, там нашы літоўскія браты сваю працу паказвалі нам.

Клуб урачыста ззяў агнямі. У залу зайшла, а там месцейка свабоднага няма. Паціснуліся трохі мае сябры па працы, пусцілі сесці. Гляджу, хто ў зале. Варвару Кірыловіч убачыла. Славуа Жанчына. Герой! Гэта ж яна ў пачатку вайны ўсю жывёлу саўгасную з-пад носа ў немцаў вывела і аж у глыб Расіі загнала. А ў сорок чацвёртым, як вызвалілі нашу зямлю ад супастатаў, прыгнала статак у саўгас. Быццам падарунак дарагі зрабіла ўсім нам. Тады ж

медалём яе ўзнагародзілі «За працоўную доблесць». Хіба не доблесць тое, што зрабіла яна?

Еўдакію Яўсееўну Койда ўбачыла. З мужам разам сядзяць, сціпла так, як два пенсіянеры. А калі б яна ордэны ўсе свае ды медалі прышпіліла, што даяркай атрымала, — на ўсю залу ззянне пайшло б. Думаю я гэтак і ганаруся нашымі жанчынамі.

А тут запляскалі ў далоні ўсе ды падняліся, каб стоячы вітаць нашых дарагіх гасцей. Тыя са сцэны таксама апладзіруюць, нас вітаюць. Адзін аднаму павагу ўзаемную выказваем.

Потым ціха-ціха ў зале стала. А са сцэны пісьменнік загаварыў, заслужаны дзеяч культуры Юліс Буцenas. І такія ён словы харошыя, простыя знайшоў, калі расказваў пра дружную сям'ю народаў у нашай краіне. Літва і Беларусь суседзі, нашы беларускія песні блізкія літоўцам. Тое, што спяваем мы ў нашых вёсках, спяваюць у іх вёсках, толькі на літоўскай мове. Расказваў, што сам помніць, як у саракавым годзе прыязджалі да іх у Вільнюс беларускія паэты Янка Купала і Якуб Колас. А працаўнікі з маладой Літвы ездзілі часта ў Мінск, каб навучыцца паволаму гаспадарыць. У час вайны эвакуіраваных літоўцаў тулілі ўзбекі і казахі. На фронце ваявалі супраць фашыстаў літовец побач з беларусам, рускі разам з украінцам, азербайджанец з грузінам.

Наша дружба змацавана крывёю, яна навечна.

Праўду кажа чалавек. Я слухаю яго, а побач са мной у зале сядзяць Валянціна Мікітаўна і Ёнас Цыпрыёнавіч Пятравічусы. Муж і жонка, літовец і беларуска. Сустрэліся на цаліне, у Кустані, куды прыехала моладзь з усёй краіны разам асвойваць цалінныя землі. Спадабалася літоўскаму хлопцу беларуска, ажаніліся яны, дзяцей нажылі і ў Беларусь вярнуліся. Паглядзелі б вы, як добра літовец Ёнас Пятравічус даглядае на ферме жывёлу! І не адна беларуская жанчына можа пазайздросціць на такога гаспадарлівага мужа. І дзеці ў іх харошыя, Талік ужо ў арміі служыць, Люда ў бальніцы працуе і ў медвучылішча збіраецца паступаць. А Пецька яшчэ шасцікласнік. Паехалі яны сям'ёй неяк да родзічаў Ёнаса, што пад Шаўляем жывуць. Спада-

балася там Валянціне, кажа Ёнасу:

— Давай сюды жыць пераедзем.

А ён адказаў ёй:
— Якая розніца, дзе жыць. Краіна ж адна, савецкая.

Я на яго месцы таксама адсюль нікуды не паехала б. Прыгожа ў нас, асабліва летам. Лес блізка. Возера вялікае самі выкапалі. Рыбу ў ім дзеці, ды і не толькі дзеці, ловяць. Купацца аж з Магілёва, з Дняпра, на наша возера прыязджаюць.

Ёнас застаўся ў Беларусі.

А тыдзень назад нашага Пецьку Калеснікава завезла аж да Каўнаса маладая літовачка.

Бачу, як уважліва слухае літоўскага пісьменніка Вера Гаўрылаўна Сідарэнка, бібліятэкарка наша, бялявенькая такая жанчына. І ўспомніла я, як аднойчы, вярнуўшыся з Вільнюса, яна раскавала мне:

— Хаджу па вуліцах, а да мяне ўсё па-літоўску звяртаюцца. Я ж не разумею нічога. Кажу, не ведаю мовы. На мяне глядзяць здзіўлена. Чаго б гэта, думаю? А потым успомніла і аж засмяялася сама сабе, што забылася, — гэта ж мама мая літоўка, дык я, напэўна, на літоўку падобна.

А сусед нашага Ёнаса — хаты побач стаяць — азербайджанец.

Задумалася я пра нашых людзей, а на сцэне літоўскі паэт Ёнас Якштас.

— Я амаль упэўнены, — кажа ён, — што некалі ў нас была адна мова. Бо да гэтага часу нашы мовы маюць шмат агульных слоў. Вось паслухайце.

І пачаў чытаць свае вершы па-літоўску. Сапраўды, некаторыя словы мне здаліся знаёмымі. Чытае вершы Ёнас, паэт літоўскі, а наш Ёнас ледзь не падскоквае на крэсле. Валянціна, жонка, за плячо яго трымае, каб на сцэну не пабег.

Потым нашы беларускія паэты Уладзімір Паўлаў, Казімір Камейша і Аляксей Пысін чыталі свае пераклады на беларускую мову вершаў літоўскага гасця і свае творы. Цяпер ужо я ганарылася за нашых беларусаў, што не падкачалі яны, складныя вершы прачыталі.

Вельмі спадабалася, як выступаў кампазітар, прафесар Вільнюскай кансерваторыі Кандратас Кавецкас, народны артыст Літоўскай рэспублікі. Ён расказваў пра сваю дружбу з нашым славытым стваральнікам беларускай акадэмічнай хара-

вой капэлы, з нястомным збіральнікам народнай песні Рыгорам Раманавічам Шырмай. Літоўскі кампазітар сыграў сваю музыку. Потым яго песні спявала артыстка, таксама заслужаная, з цудоўным прыгожым голасам, Марыя Алешкевічутэ. Спяваў яшчэ песні народны артыст Савецкага Саюза Ёнас Стасюнас.

Мне здалася, што шыбы ў вокнах дрыжэлі, калі спявалі літоўскія артысты.

А наш Ёнас шэпча:

— Раней, бывала, як Літва яшчэ не савецкая была, лямпы газай запраўлялі. Дык збяруцца чатыры спевакі, як заспяваюць — лямпы і пагаснуць.

На сцэне ўжо ансамбль народных інструментаў:

— Якія дзіўныя цымбалы, — кажу я Ёнасу.

— Зусім гэта не цымбалы, а канклесы, — адказвае ён.

— Якія дзіўныя дудачкі, — кажу я.

— Зусім гэта не дудачкі, а бербінес, — адказвае ён.

А ў залу льецца задушэўная мелодыя, якая нагадвае і плёскат рэчкі, і спеў птушкі, і шум дрэў у лесе, і самотную мелодыю дуды, якая кліча кароў у поле. Усё такое блізкае, род-

СТО



нае, зразумелае. Хочацца слухаць і слухаць.

Зайгралі і беларускія народныя песні, а артысты заспявалі іх на нашай мове. І ўжо забыліся мы ўсе ў зале, што спяваюць іх літоўцы, а не беларусы. Захацелася падцягнуць ім, каб заспяваць разам...

Пасля канцэрта наш Ёзас падышоў да гасцей і загаварыў з імі па-літоўску. Гавораць яны, гавораць, мы нічога не разумеем. А потым літоўскі пэрт Ёнас паглядзеў на нас і сказаў:

— Мы з Ёзасам з аднаго раёна, землякі. Я яму раскажваю, як жывуць на яго радзіме сяляне, што спаборнічаюць яны між сабой не толькі ў тым, хто лепш працуе, а ў каго большы экран у тэлевізара і ў каго лепшая машына. І ведаеце, што ён мне адказаў? Што тут таксама такое спаборніцтва ёсць. І гаворыць так, быццам беларус ён, а не літовец. Прываражылі вы нашага Ёзаса. Цяпер ён ваш Ёзас.

Ёзас усміхаўся весела і шчыра.

А што?

Ён не супраць. Сям'я ж адна.

Кацярына КОЙДА,
работніца саўгаса «Вейна»

Мар'ілёўскі раён.

«Работніца і сялянка».

— Як жа вы задавальняеце гэтую духоўную патрэбу людзей? Як успрынялі крытыку Аляксея Мікалаевіча Касыгіна ў адрас швейнікаў, якую ён выказаў у час прабывання ў нашай рэспубліцы?

М. М. Гаравенка.

— Безумоўна, крытыку ў адрас швейнікаў увесць калектыў нашай фабрыкі лічыць справядлівай. Мы ўспрынялі яе, як і належыць, непасрэдна ў свой адрас. Сапраўды, не заўсёды яшчэ наш пакупнік можа набыць у магазіне патрэбную рэч, не заўсёды можа заказаць яе ў атэлье індывідуальнага пашыву.

Нашы першыя крокі ў адказ на крытыку? Ну вось, калі ласка — на фабрыцы створана лабараторыя для распрацоўкі новых мадэлей швейных і трыкатажных вырабаў. У рабоце лабараторыі ўдзельнічаюць лепшыя канструктары фабрыкі, мастак-мадэльер, самыя кваліфікаваныя майстры. Цяпер мы маем магчымасць не толькі вывучаць новы кірунак у модзе, але і без затрымкі асвойваць яго ў вытворчасці. На выстаўках швейных і трыкатажных вырабаў мы дэманструем самыя сучасныя мадэлі, якія можам выканаць па просьбе заказчыка.

Стварылі цэх скарняжных вырабаў — футраў, мужчынскіх шапак, каўняроў. Можам выканаць амаль любы заказ на трыкатажныя вырабы — світары, кофты, касцюмы. Яшчэ навіна, ужо самая апошняя. Арганізаваны цэх аддзелачнай фур-

нашы майстэрні, на некаторых прадпрыемствах горада таксама створаны майстэрні і пункты па прыёму заказаў. Думаецца, што гэта вельмі зручна для насельніцтва. Па дарогах раёна ад аднаго населенага пункта да другога пастаянна курсіруюць нашы аўтобусы — прыёмныя пункты фабрыкі на колах.

Гэта ўсё рэчы станоўчыя і для нас і для нашых кліентаў.

«Работніца і сялянка».

— А што турбуе, непакоіць?

М. М. Гаравенка.

— Перш-наперш — выбар тканіны і іншых пашывачных матэрыялаў. Колькі гаворана-перагаворана, і ўсё ж яшчэ вельмі і вельмі абмежаваны выбар тканіны для сукенак, а пра тканіну для паліто і гаварыць не прыходзіцца. У нашы дні тканіна для паліто цаною 18—20 рублёў за метр попытам не карыстаецца. Па сваёй структуры яна не падыходзіць для жаночых паліто, а для дзіцячага, падлеткавага і маладзёжнага не пасуе па колеру: вельмі цёмная, нейкая змрочная. Ці ведаюць работнікі прыбалтыйскіх тэкстыльных камбінатаў, што іхнія драпы зусім не папулярныя, як, дарэчы, і тканіны «Бярозка», «Арэса» і іншыя гэткага ж тыпу, што выпускае наш Мінскі тонкасукоўны? Толькі на нашай фабрыцы без ніякага руху ляжыць больш як 600 метраў тканіны. Вось наша самае балючае пытанне.

Хачу прапанаваць адпаведным ведамствам і міністэрствам: фабрыкі індывідуальнага пашыву адзення павінны мець права самі, без пасрэднага, заключаць дагаворы з прадпрыемствамі, браць у іх тое, што патрэбна і фабрыцы і людзям, што карыстаецца попытам, што не будзе пыліцца гадамі на складах. Якім бы гэта стала стымулам у рабоце тэкстыльных камбінатаў, як бы прымусіла думаць, шукаць, апэратыўна паварочвацца насустрач модзе!

Другое пытанне, на маю думку, таксама важнае. Існуе неадпаведнасць паміж прэйскурантам, магчымасцямі фабрыкі і жаданнямі заказчыкаў. Вось прыходзіць малады чалавек і просіць пашыць прыгожую, з вышэйшай ці карункамі, кашулю для вяслання. Мы можам выканаць яго просьбу. Але згодна з прэйскурантам пашыў будзе каштаваць 3 рублі 40 капеек. А каб зрабіць такую кашулю, трэба патраціць шмат часу і старання. Прэйскурант складаўся тады, калі такіх рэчаў і ў паміне яшчэ не было. І мы вымушаны іншы раз адмаўляцца ад складаных заказаў. Магу прывесці шмат іншых прыкладаў, калі ўстарэлыя цэны на паслугі стрымліваюць і нашы магчымасці і жаданні заказчыкаў. Выхад, на мой погляд, адзін: лабараторыя, што існуе пры Міністэрстве бытавога абслугоўвання, павінна не толькі распрацоўваць новыя мадэлі, але і адразу ж вызначаць цэны за паслугі.

Вось два асноўныя пытанні, на якія мне хацелася звярнуць увагу ў гэтым інтэрв'ю. Варта было б сказаць яшчэ і пра сезоннасць, карыстаючыся такой шырокай жаночай аўдыторыяй, як чытачкі «Работніцы і сялянікі». Таварышы жанчыны! Шыйце, калі ласка, летам зімовыя рэчы, а зімой — летнія. Не пакідайце ўсё на май або кастрычнік, самыя перагружаныя ў нашай вытворчасці месяцы. Гэтым вы і сабе зробіце вялікую паслугу і ў значнай меры дапаможаце выканаць нашу задачу: апранаць вас модна і прыгожа.

ТЫСЯЧ І МЫ

Інтэрв'ю: «Работніца і сялянка» — дырэктар Маладзечанскай швейнай фабрыкі «Бярозка» М. М. Гаравенка.

«Работніца і сялянка».

— Марыя Мітрафанаўна! Больш як 100 тысяч чалавек, жыхары Маладзечна і яго раёна, карыстаюцца паслугамі вашай фабрыкі і яе шматлікіх атэлье. Лічба ўнушальная. Ваш калектыў абавязан думаць і клапаціцца, каб гэтыя людзі былі апрануты прыгожа, зручна, элеганта. У наш час адзенне — гэта ўжо не проста адна з першых матэрыяльных патрэб чалавека. Гэта часцінка яго духоўнага жыцця.

М. М. Гаравенка.

— Сапраўды, адзенне — гэта настрой. А добры настрой чалавека — залог яго поспехаў у працоўных справах, у асабістым жыцці. Калі не разумець гэтага, не трэба лепш і брацца за нашу справу.

нітуры: вельмі модныя цяпер штучныя кветкі, гузікі і г. д.

І самае галоўнае. У нас ёсць выдатныя майстры, людзі са спецыяльнай адукацыяй, з залатымі рукамі і добрым густам. Я назаву некаторых: закройшчыкі Б. А. Грышкевіч, Л. А. Курылава, Р. І. Шэмес. Ім смела могуць даверыцца самыя патрабавальныя прыхільнікі моды. Мінск, Віцебск, Рыга і Львоў пастаянна папярняюць нашу фабрыку, яе атэлье і майстэрні новымі спецыялістамі, выпускнікамі вышэйшых і сярэдніх спецыяльных устаноў. Сёння ў нас 38 майстроў вышэйшай кваліфікацыі. Сярод іх Марыя Прасняцова, Любоў Чаеўская, Ірына Свянціцкая, Зінаіда Абрамчык, Лідзія Курылава, Аркадзь Лужынскі. Іхнія вырабы прымаюцца мастацкімі саветамі часцей за ўсё з адзнакай «пяць».

Так што, як бачыце, мы можам выконваць самыя розныя віды заказаў — можам пашыць мужчынскія, жаночыя і дзіцячыя паліто, касцюмы, сукенкі, звязаць любую рэч з шэрсці, словам, апрануць чалавека, як кажуць, з галавы да ног. Трэба сказаць, што фабрыка наша займаецца і масавым пашывам адзення. Шыем спяцоўкі, рабочую мужчынскую вопратку, штаны-тэхасы. У кожным калгасе і ў саўгасе раёна ёсць

← Камсамолка Люба Ярашэвіч, маладая работніца Маладзечанскай швейнай фабрыкі.
Фота У. Вяхоткі.



Зінаіда Міхайлаўна Бычкоўская.
Фота В. Ждановіча.

І ЗНОЎ
БЯЖЫЦЬ
НІТКА

ШТО званне Героя даюць за самыя выдатныя, асобыя поспехі ў працы—зразумела. Больш цікава іншае—як дасягаюцца такія поспехі? Бо для гераіні не ствараюцца нейкія асаблівыя ўмовы. Яна працуе на такіх самых машынах, што і яе зменшчыца, што і астатнія таварышы па брыгадзе. І сыравіна тая самая, і рабочы час. Ды і працоўны стаж—не галоўны козыр. Ёсць работніцы, якім на пенсію ўжо вось-вось выходзіць, а паказчыкі ў іх ніжэйшыя, чым у Бычкоўскай.

Дык у чым жа справа, дзе сакрэт яе ўзлёту? А можа гэта проста шанец?

Калі ўжо гаворка зайшла пра шанец, дык тут дарэчы ўспомніць «белую зайздасць» калачоўцаў, землякоў Зіны з невялічкай вёскі Калачы на Лагойшчыне («Ах, калачы-бублікі», — смяецца Зіна). Дык вось, калачоўцы кажуць: «Больш, чым Міхалавы дзеці (гэта пра Зіну і яе брата), ніхто з лесу грыбоў не носіць».

Не зусім удалая паралель? Але мне здаецца, як там, у лесе, так і тут, на рабоце, Зінай валодае нейкае асаблівае пачуццё: азарт, ці што? І яшчэ, вядома, адна рэч—толькі мы пра гэта часцей пішам, чым гаворым, нават пішам часцей, чым трэба. Таму словы «люблю сваю работу» сталі такім «заезджаным» стандартам, што мы нават пазбягаем іх вымаўляць, як часта саромеемся ўжываць узнёслыя выразы, замяняючы іх іншымі, будзённымі.

Вось і Зіна (хай даруе, што называю проста па імя, неяк не пасуе да яе, такой прастай, маладой, непасрэднай, самавітае «Міхайлаўна») не раз казала, што хадзіць па грыбы яна вельмі любіць, што для яе гэта і адпачынак, і любімы занятак. У лесе яна не стамляецца і нават у самыя негрыбны год вяртаецца дамоў з поўным кошыкам. «Не ведаю, неяк само атрымліваецца»,—разводзіць рукамі, спрабуючы вытлумачыць такую праяву.

Зіна не казала мне, што любіць сваю работу, але значала, што не стамляецца ад яе. Калі я спрабавала напружак высветліць, чаму ж у яе самыя высокія паказчыкі, яна паціскала плячыма: «Не ведаю. Само так атрымліваецца...»

Хоць, вядома, ёсць простыя тлумачэнні гэтым, на першы погляд, незразумелым з'явам. Хранаметраж высветліў, што Бычкоўская прысуквае нітку за 3,7 секунды, амаль удвая хутчэй, чым прадпісана тэхналогіяй. Больш таго, яна налаўчылася прысукваць (ліквідуюць абырў ніткі), што

назваецца, «на хаду», не спыняючы верацяна. Эканомяцца секунды, а яны складаюць пасля працэнты, кілаграмы. Каторы ўжо год з машын Бычкоўскай ідзе пражатолькі вышэйшай якасці. Гэта пры пастаянным перавыкананні норм.

Зіна водзіць мяне па камбінату і падрабязна тлумачыць, што, дзе і да чаго. Звяртае ўвагу на кветкі ў цэхах, на новыя станкі, на тое, што ў роўнічным—самая высокая культура вытворчасці. І ўвесь час пытаецца: «Праўда, прыгожа?» «Праўда, цікава?» Я пагаджаюся, што сапраўды і прыгожа, і цікава: прыгожая рознакаляровая пражка, стракатая тканіна, вясёлкі нітак. А ці ведаеце вы, напрыклад, што існуе прамая сувязь паміж рытмам работы Мінскага камвольнага камбіната і чорнымі бурамі дзесьці ў казахстанскіх стэпах? На першы погляд, ніякай сувязі быць не можа. За моцнымі сценамі і пад трыма дахам ніякія буры не страшныя. Але ж авечкі, чыя воўна паступае сюды з Казахстана, пасвяцца менавіта ў гэтых стэпах. Як цяжка пасля працаваць з ёй—запыленай, кароткай, жорсткай, як цяжка зрабіць з яе добрую пражку. Хіба не цікава гэта?

Слухаю Зіну і ўпотаікі назіраю за ёй. Паводзіць сябе як гаспадыня, з веданнем справы вядзе гаворку не толькі ў сваім цэху, але і ў іншых. Вось паказвае, як ліквідуюцца абырў ніткі. Міжволі люблюся яе нетаропкімі, нейкімі ашчаднымі рухамі. Тлумачыць: «Робота такая. У нас у кожнай тут пальцы, як у гарманіста,—спрытныя, чуйныя».

Голас у Зіны, як і па радзі, прыгожы, выразны. А вось фатаграфіі прайграюць побач з арыгіналам: знікаюць кудысьці чароўнасць усмешкі, дым пыльных валасоў, вабнасць ямачак на шчоках. Я ўсё больш паддаюся Зінінаму абаянню і цяпер не ведаю, чым яна заваявала прыхільнасць сябровак: спрытам у працы ці мяккасцю характару, таварыскасцю ці баявітасцю?

— Бачыце, як часта я вам адказваю: «Не ведаю». От і цяпер—чаму я іменна на камвольны пасля школы пайшла? Можа таму, чаму сённяшнія дзесяцікласнікі «валам» ідуць у электроніку.—Зіна задуменна ўздыхае.—Тады, у 1958, камвольны толькі пачынаўся. Прышла я ў кастрычніку, але ўжо ў студзені не вучнёўскую, а самастойную зарплату атрымала.

Тады Зіна брала толькі

стараннем. Работы не баялася: расла без бацькі, ён памёр, калі дачцы два гады было, а сыну—год. Можа таму і ўвайшла хутка ў рытм фабрычнага калектыву. Неўзабаве пасля таго, як Зіна пачала працаваць самастойна, адна з самых вопытных работніц, пасылаючы сваю вучаніцу да аператыўнай зводкі, казала: «Паглядзі там, як сёння маё выкананне». І крыху цішэй раўніва дадала: «І як у Бычкоўскай, паглядзі».

Што і казаць—хутка ішла ўгару Бычкоўская. Напярэдадні свайго трыццацітрохгоддзя прачытала Указ аб прысваенні звання Героя. Не жартачкі: у такім узросце—і Герой Сацыялістычнай Працы. А Зіна на сваю славу глядзіць спакойна, ні ў чым не мяняецца.

Мне давялося прысутнічаць на радыёпераклічцы мінскіх камвольшчыкаў з краснадарскімі калегамі. Зіна весела, крыху задзірыста пыталася ў сваёй саперніцы: «Ну, што, Тамара Мікалаеўна, усё на сваіх васьмістах верацёнах круцішся? Час табе на чатырыста пераходзіць!»

Я не зразумела тады Зінінай «шпількі», мне здавалася, што абслугоўваць 800 верацён—і больш складана, і больш адказна, чым 400. А пасля мне растлумачылі, што на васьмістах верацёнах прадзільшчыцы маюць справу з пражай, дзе дабаўкай ідзе лаўсан. Працаваць там прасцей, чым, скажам, з шэрсцю. Асабліва цяжка на ўчастку трыкатажу—патрабаванні да яго асабліва строгія. Зіна працуе менавіта з шарсцяным трыкатажам. Тут патрэбны асабліва ўвага, засяроджанасць, хуткая рэакцыя. Воўна, з якой атрымліваецца пражка,—паўфабрыкат, кароткая. Гэта табе не лаўсан, які павялічвае даўжыню ніткі. Тут і абырвы часцей здараюцца, тут у работніц і напружанасць большая. Таму і абслугоўваюць не па васемсот, а па чатырыста верацён. Толькі недасведчаны чалавек можа падумаць, што васемсот верацён абслугоўвае самы вопытны спецыяліст, а для чатырохсот надта высокай кваліфікацыі не патрабуецца. Тут якраз наадварот.

Зіна, добра ведаючы майстэрства Т. М. Вязанкінай, і намякнула ёй, што варта брацца за больш складаную справу.

Манатонны шум пануе ў цэху. Зіна няспешна ходзіць паміж радоў верацён. Ніякай мітусні, ніякай паспешлівасці. Вось заўважыла адзін абырў. Няўлоўны рух пальцаў—і зноў роўна бяжыць нітка. Тут жа абарачваецца

назад, заўважае новы абрыў ніткі, зноў чароўны рух рукі—і толькі тады накіроўваецца ў супрацьлеглы канец машын, дзе лямпачка прасігналіла аб абрыве амаль адначасова з першым. Пытаюся: чаму ліквідавала «не па чарзе»? Тлумачыць: пакуль хадзіць да другога абрыву ды вяртацца назад, лішні час патраціш, доўга стаяла б трэцяе верацяно. А так хай сабе і секунды—але час сэканомлены. Вось яно што, аказваецца: не адзін спрыт вырашае справу. Тут яшчэ дзейнічае дакладны разлік, пастаянна працуе думка.

Вось так выглядае адваротны бок шанцу—праца, пошук, думка.

Зрэшты, усё разам узятае: і спрыт, і вопыт, і пастаянны пошук, думкі—дапамагае Бычкоўскай заўсёды ісці наперадзе. Яе сярэднегадавое выкананне нормы—115 працэнтаў, у іншых добрых работніц—у сярэднім толькі 105 з невялікімі ваганнямі.

Шмат аддае Зіна сваёй працы. Патрабуюць свайго і абавязкі дэпутата райсавета, члена парткома камбіната. Жанчына пакідае для іх свой вольны час (добра яшчэ, што работа зменная). Але іншы раз здараецца, што адсутнічае на камбінаце і цэлы дзень, а нядаўна мусіла на цэлы тыдзень у Валгаград выехаць. А час трэба неяк наганяць. Так што даводзіцца часам і лішні раз у начную змену выйсці ці нават дзве змены запар адпрацаваць. «Ніхто ж за мяне не будзе мае абавязацельствы выконваць»,—кажа Зіна.

А абавязацельствы напружаныя. Пасля апублікавання Звароту ЦК КПСС да партыі, да савецкага народа камуніст Бычкоўская вырашыла выканаць сваю пяцігодку за чатыры гады—на два месяцы раней, чым меркавала летасць.

...Мы развіталіся з Зінай. Я глядзела ёй услед і думала: «Вось зараз увойдзе ў гароднінны магазін і разам з іншымі жанчынамі будзе ацэньваць вартасці салёных і марынаваных агуркоў, таксама, як і яны, прыдзірліва выбіраць лепшы пучок зялёнай цыбулі. Ніхто і не падумае, што яна—Герой». А можа жанчына, якая ідзе ёй на сустрэчу, маці-гераіня? І наогул, мы ж зусім не ведаем, з якімі выдатнымі людзьмі сустракаемся на кожным кроку. Як гэта добра, што нашы героі—звычайныя людзі, што мы жывем сярод іх, што яны жывуць сярод нас.

Т. МУХА

ПАХОД У КРАЇНУ ГПА

Вясёлая зеляніна дрэў. Стракатая пералівы спартыўных сцягоў. Чырвоныя палотнішчы з велізарнымі літарамі: «Спартакіяда ГПА». Хто з работніц Кобрынскай швейнай фабрыкі не памятае шчаслівых імгненняў, калі яны шумнай чарадой, з песнямі, смехам, жартамі запоўнілі свой прафілакторый на возеры Любань? Усе цэхі камандзіравалі ў гэты цудоўны куток прыроды сваіх лепшых спартсменаў—трэніраваных, загартаваных, бадзёрых.

І вось ужо бягуць першыя паведамленні. Майстар пашывачнага цэха № 1 Надзея Васільеўна Шукалава паспяхова прайшла пачатковыя ступені ГПА. Швачка Раіса Рэдчанка здае нормы выдатна. Не адстае Валя Нікіціна, кантралёр. У яе таксама вельмі высокія вынікі і на лёгкаатлетычнай дарожцы, і ў сектары для скачкоў. Шмат было ў той летні дзень імянінніц. Дзесяткі работніц заявілі свае правы на залацістыя і серабрыстыя значкі ГПА. А ў лютым бягучага года былі вытрыманы экзамены і на лыжні. Ва ўрачыстай абстаноўцы, расчуленыя і радасныя, выходзілі яны на сцэну, каб атрымаць свае ўзнагароды.

Лена Савельева, інструктар фізкультуры, прыгадвае, як яны пачыналі два гады назад. З нуля. У спартыўнай гаспадарцы ні спецыяльных снарадаў, ні свайго стадыёна. На дапамогу прыйшоў камітэт камсамола. Падключыліся дырэкцыя, фабком. Склалі сумесны план. Зацверджаны на фабкоме, ён стаў абавязковым для выканання. Сярод шматлікіх пунктаў у ім прадугледжвалася будаўніцтва спартыўнай пляцоўкі з лёгкаатлетычнымі дарожкамі, сектарамі для кідання гранаты і скачкоў у даўжыню і вышыню, месцамі для гульні ў валејбол.

Даведаліся пра будоўлю хлопцы з суседніх прадпрыемстваў і напрасіліся ў «пайшчыкі».

— Будзем разам з вамі ўзводзіць стадыён!

Так нарадзілася камсамольска-маладзёжная будоўля. Хутка выраўнавалі пустэчу, размецілі пляцоўкі. Будаваў у вольны ад працы час. Цяпер на камсамольскім стадыёне ёсць месца і для лёгкаатлетаў, і для валејбалістаў, і для аматараў іншых відаў спорту. Нават паласу перашкод зрабілі. Тут і былі здадзены першыя нарматывы ГПА.

Неўзабаве пабудавалі аздарэленчую базу на возеры Любань. Вядома, і там абсталявалі пляцоўкі. Бо які ж гэта адпачынак без валејбола, без веславання і плавання? А потым на новай базе стварылі пункт па прыёму нарматываў комплексу ГПА.

Два гады работы па новаму комплексу ГПА—тэрмін не такі вялікі. А колькі прыемных змен адбылося ў жыцці калектыву! Рэгулярна праводзіцца фабрычная спартакіяда па валејболу і баскетболу, лёгкай атлетыцы і настольнаму тэнісу, стральбе і шашках. Цэх спаборнічае з цэхам, учасца—з участкам. Пакуль што ў лідэрах фізкультурніцы цэха № 1. Швачка Святлана Ацюкова здолела стварыць выдатны калектыў энтузіястаў.

Спорт—найпершы памочнік у працы. У гэтым перакананы і дырэктар Уладзімір Вікенцьевіч Качан і старшыня фабкома Яўгенія Іванаўна Землякова. Каб рытмічна і прадукцыйна працавалі звенні вялікага калектыву, важна выкарыстаць усе рэзервы вытворчасці. Не апошні з іх—фізічная культура. На фабрыцы правялі невялікі эксперымент і пераканаліся: той, хто сябрае са стадыёнам, сістэматычна наведвае заняткі секцый, той менш стомляецца на рабочым месцы, не хварэе. Натуральна, у яго лепшыя вытворчыя паказчыкі. Вось чаму актывісты імкнуцца зрабіць фізічную культуру ўсеагульным здабыткам.

Акрамя задачы нарматываў комплексу ГПА, многія работніцы выконваюць і нарматывы

спартсменаў—разрадніц Балельшчык—значкіст ГПА—спартсмен-разраднік—вось дарога, па якой ідуць швачкі. Фізічная культура ўвайшла састаўной часткай у сацыялістычнае спаборніцтва. Можна, скажам, «націснуць» і перавыканаць план. Але пераможцам у спаборніцтве не станеш, калі фізічная культура ў заняпадзе, калі не праводзіцца спартакіяды, шматлікія абавязковыя аздарэленчыя мерапрыемствы.

Кіраўнікі цэхаў і актывісты пераканаліся: здаць нарматывы ГПА, што называецца, з першага заходу немагчыма. Патрэбна настойлівая і ўмелая работа ў групах падрыхтоўкі. Цяпер на фабрыцы шэсць такіх груп. Кіруюць імі грамадскія актывісты, у асноўным спартсмены-разраднікі. З лёгкаатлетаў, займаюцца электрык Уладзімір Калчанаў, швачка Таццяна Барылюк. Механік-наладчык Аляксандр Літвінюк і інструктар фізкультуры Лена Савельева адзін раз у тыдзень збіраюць стралкоў. Многія дзяўчаты навучыліся трапна пасылаць кулі ў цэнтр мішэні. Швачка цэха № 1 Марыя Торгун з пяці выстралаў набірае 39 ачкоў. Не горшы паказчык і ў Галі Панасюк з цэха № 2.

Найбольшую трывогу актывістаў выклікае плаванне. Абсалютная большасць работніц не ўмее плаваць. База на возеры Любань тэрмінова пераабсталяваецца пад вучэбны пункт. Купальны сезон працягваецца два-тры месяцы, але і за такі кароткі час можна шмат чаго дабіцца. Ужо гэтым летам колькасць плаваючых намнога павялічыцца. Калі разабрацца, дык умела выкарыстаныя два выхадныя—нямала.

Комплексам ГПА на фабрыцы «захварэлі» многія. Пра маленькіх залацістых значок тут мараць, як пра ўзнагароду. Але часам цяжка прывесці маладую работніцу на старты. Бо многія проста саромеюцца: даўно не выступалі. Адміністрацыйнымі метадамі тут нічога не зробіш. Актывісты стараюцца звесці такіх дзяўчат разам. Калі ўсе падрыхтаваны ў аднолькавай ступені, справы ідуць лепш.

Заўважылі, што лозунгі іншы раз гучаць як нейкі загад. «Кожны абавязаны...», «Неабходна ахапіць...». На фабрыцы іншыя заклікі: «ГПА—ўзнагарода за мужнасць», «Паходы здароўя». А самі спаборніцтвы ад пачатку і да канца—цікавыя, вясёлыя спектаклі. Тут ёсць месца і трапнаму жарту, і баявой камсамольскай песні. 540 работніц наведваюць спартыўную пляцоўку, больш як 120 ужо носяць значок ГПА.

А ў актывістаў новыя турботы. Стадыён і аздарэленчая база пабудаваны і дзейнічаюць—гэта добра. А як наблізіць фізічную культуру да дамоў, у якіх жывуць іх работніцы, да сем'яў? Не кожны паедзе на стадыён, калі гэта далёка ад жылля. Пасябраваць са спортам можна і пад вокнамі роднага дома. І вось складаюцца планы будаўніцтва прасцейшых пляцовак у дварах, планы сямейных спартакіяд.

Паход у краіну ГПА, у краіну здароўя і бадзёрасці, працягваецца.

М. СУБАЧ

г. Кобрын





Фота У. Вяхоткі.

Туристы з ГДР.

Ідуць і ідуць цягнікі да вакзала. Імчаць аўтобусы. У Мінск, старажытны і юны, едуць людзі. Каго клічуць справы. Кому трэба сустрэцца з роднымі ці знаёмымі. А хто — проста турыст або экскурсант.

Але па якіх бы тэрміновых справах чалавек ні прыехаў у Мінск, ён знойдзе хвілінку, каб пахадзіць па вуліцах горада-змагара, горада-працаўніка. Па вуліцах, якіх не было трыццаць гадоў назад. Палюбавацца прыгожымі плошчамі, паркамі і скверамі — іх таксама не было трыццаць гадоў назад. Падыхаць чыстым, напоеным сонцам паветрам, якое трыццаць гадоў назад пахла порахам і дымам пажарышчаў. Моўчкі пастаяць ля Вечнага агню, пакланіцца памяці тых, хто змагаўся, перамог, але не дажыў... Памяці кожнага чацвёртага беларуса...

Зайсці ў Музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Славутая «Кацюша»... Гэта яна ў гады ліхалецця ярасна паліла агнём чужынцаў. Партызанская зямлянка... Рэліквіі тых часоў, дзе мужнасць і бессмяротнасць стаялі побач.

Дом-музей І з'езда РСДРП. Гэта тут, у непрыкметным драўляным доміку, 76 гадоў назад зрабіла свой першы крок наша партыя.

Літаратурныя музеі народных паэтаў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа. Любімыя нашы песняры. Іх паэтычнае слова, іх роздум пра лёс чалавека не могуць не кранаць сэрца.

Выстаўка дасягненняў народнай гаспадаркі. Усё лепшае, што вырабляецца ў Беларусі і чым мы можам ганарыцца, ёсць тут.

У Мастацкім музеі Беларускай ССР сабраны не толькі лепшае, што стварылі беларускія мастакі, але і шэдэўры сусветнага мастацтва, перад якімі можна стаяць гадзінамі, любавачца, адчуваць асалоду ад сустрэчы з цудоўным. Яно адорвае цябе багаццем, якому няма цаны.

А цырк любяць усе — і малыя і дарослыя, гараджане і вяскоўцы. Бо гэта мастацтва смелых.

Каго вабіць магазін цацак. Каго — новы мікрараён горада.

Мінск ветліва і добразычліва прымае сваіх гасцей.



Экскурсія сельскіх працаўнікоў Мінскага раёна ў Музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

Музей І з'езда РСДРП аглядаюць школьнікі з г. Палеўскага Свярдлоўскай вобласці.



Маладыя валгаградцы прыехалі пакланіцца Вечнаму агню памяці...



У магазіне «Дзіцячая цацка» маладыя швачкі з горада Дзяржынска. Гэтая лялька паедзе на вясельнай машыне.



Ля помніку Янку Купалу экскурсанта з Маскоўскай вобласці.



Госці з Архангельска ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР.



Цырк любяць усе.



ГОСЦІ МІНСКА

...КАЦЮ ён сустрэў на вуліцы на другі дзень свайго вяртання ў Рудню. Насустрэч ішла дзяўчына ў белым армейскім кашуку, туга падперазаным па тонкай таліі афіцэрскім рэменем, з санітарнай сумкай цераз плячо. Логінаў убачыў яе ў канцы вуліцы, і гэта яе такое знаёмае, прывычнае на вайне адзенне збіла яго з толку: раптам здалося, што ён не на раз'едзенай красавіцкай хлюпотай местачковай вуліцы, знаёмай яму з дзяцінства, а зноў на фронце, у чужым населеным пункце, які абжыты другім эшалонам.

Каця, убачыўшы яго, рэзка спынілася, і твар яе са спалоханымі, ззяючымі вачамі павольна засвяціўся дзіўным унутраным святлом. Хоць ён яшчэ не мог разгледзець рысы яе твару, але ўражанне ад гэтай радаснай асветленасці падказала яму, што гэта Каця, бо ніхто на зямлі не можа глядзець на яго такімі вачамі...

І ўсё ж штосьці ў ім запратэставала, і было нейкае ганебнае, нядобрае імгненне, калі ён адвергнуў гэтае ззяючае яе аблічча, не прыняў гэту шчырую радасць сустрэчы. Ён нават машынальна азірнуўся, саромечыся ўнутрана гэтай сваёй маленькай здрады — яму чамусьці хацелася ўбачыць у сябе за спінай кагосьці іншага, каму адрасаваны ўвесь гэты адкрыты радасны парыў. Але за спінай нікога не было...

— Кастусёк, — вымавіла яна дрыжачымі вуснамі, — Косцечка! Які ж ты... вырасі!

— І ты, і ты, — прамармытаў Логінаў, павольна разводзячы рукі, жадаючы гэтым няпэўным жэстам выказаць сваё здзіўленне, але яна не так, а лепш, больш чалавечна зразумела яго і кінулася ў абдымкі. Логінаў абхапіў яе рукамі, моцна прыціснуў да сябе, і ў гэты кароткі момант адляцелі ўсе сумненні, ён быў шчаслівы, як ніколі потым...

— Пойдзем, — шапнула Каця і заспяшалася, быццам баялася, што Логінаў перадумае і не пойдзе за ёй; яна ступіла наперад і азірнулася на яго ў трывозе. Але Логінаў пакорліва ішоў услед па пратаптанай у наледзі шэрай вузкай палосцы асфальту. Асфальтам залілі тратуар на галоўнай вуліцы мястэчка перад самай вайной, і зараз Логінаў бачыў, што ён вышчарблены, разбіты. Яму раптам уявіліся цяжкія, з шырокімі халявамі боты нямецкіх салдат, якія тапталі вузенькія местачковыя тратуары. «А Каця была партызанкай, — з гордым замілаваннем падумаў ён. — І гэтая незвычайная дзяўчына кахае мяне...»

Яны падышлі да адзінокага доміка сярод соснаў, акружанага папалішчамі. Гэты домік, у якім раней жыў галоўны ўрач, адзін толькі і ўцалеў ад дзесятка бальнічных будынкаў. Каця пасялілася ў былой куханцы, большую палавіну якой займала кафляная печ з ляжанкай. У астатніх двух пакоях мясцілася ўся бальніца. Гаспадарыла ў ёй пакуль што адна Каця: яна паспела да вайны закончыць адзін курс медыцынскага інстытута ў Ленінградзе. Быў у доміку адносны парадак і нават утульнасць: на вокнах непрывычна і святочна ззялі белізной паркалёвыя фіранкі, аблямаваныя мяржэжкай. У пакойчыку Каці стаяў вузкі з панцырнай сеткай бальнічны ложка, засцелены па-армейску. Для адзінага акенца — кухонны столік і дзве белыя табурэткі. Над ложкам — завешаныя марляй, бедныя дзявочыя пажыткі. Як гэта ўсё адрознівалася ад наладжанага дабрабыту аптэкарскай сям'і! І як гэта было бліжэй і мілей Логінаву...

— Ну, што? Скажаш, дрэнна ўладкавалася? — ганарлівыя ноткі ў голасе Каці прымусілі Логінава ўсміхнуцца. — Мне пасля лясных нашых буданоў і зямлянак гэта здаецца раем...

— Я цябе разумею, — спачувальна прамовіў Логінаў. — Як я цябе разумею, Каця!

І Логінаў яшчэ раз абвёў позіркам спартанскую, такую знаёмую яму па фронту абстаноўку!

Дзе і калі ён ужо бачыў усё гэта? Бачыў жа, бачыў!

...Разбітая санітарная машына рыпела ўсімі сваімі суставамі, інвалідна чыкільгала па каляінах размытай дажджамі і разбітай ваеннай тэхнікай гравійцы. Падвешаны на насілках да самай столі фургона, Логінаў раскачваўся ва ўнісон усім хістанням машыны. Тым, хто ляжаў на насілках унізе, проста на падлозе фургона, было горш — іх трэсла разам з кузавам. Увесь забінтаваны абгарэлы танкіст глуха (рот яго таксама быў забінтаваны) мацюгаўся.

Потым машына спынілася, пачуліся шчабятлівыя дзявочыя галасы і ўладны, пакрываючы мужчынскі бас. Машыну чамусьці доўга не разгружалі. Ці яму толькі гэта здалося? Адзеравяная нага ўжо не турбавала, і ён, беражліва ахоўваючы падманную палёжку, асцярожна заплюшчыў вочы, не прыкметна для самога сябе задрамаў...

Ён прагнуўся раптоўна, адчуўшы ў сне, быццам плыве кудысьці. І ён плыў. Над ім было высокае неба, якое ззяла яркім блакітам, і ён, пагойдваючыся, плыў у гэтым блакіце. Неба здзівіла яго: даўно яно не было над ім такое спакойнае і велічнае.

Насілки ўнеслі ў вузкія дзверы і паставілі на падлогу.

Дык вось дзе ён бачыў такі самы пакой! Гэта быў прыёмны пакой палёвага шпіталю. Над ім нахіліўся юны спагядлівы дзявочы твар. Ён убачыў яе гімнасцёрку і ордэн Славы 3-й ступені...

...На Каці такая ж гімнасцёрка. Толькі ордэн не такі — Баявога Чырвонага Сцяга.

І такая яна была зразумелая, блізкая ў гэтай выцвілай гімнасцёрцы, туга перацягнутай шырокім афіцэрскім рэменем па тонкай таліі, чорная спаднічка адкрывала точаныя калені — іх прывабнасць не маглі схваць нават грубыя шарсцяныя панчохі, прыгажосць доўгіх ног не псавалі і разношаныя валёнкі. Беднае партызанскае адзенне так пасавала ёй і пры ўсім сваім напалавіну мужчынскім прызначэнні ярка падкрэслівала яе дзявочую зграбнасць і прыгажосць. А калі яна ўзяла яго за абедзве рукі, пацягнула да сябе і яны прыселі побач на край ложка, нека па-дзіцячы сашчапіўшы пальцы, — невыказна родным здаўся яму яе далікатны, юны твар. Лёгкая абветранасць і патрэсканыя пухлыя вусны толькі падкрэслівалі здароўе і чысціню. Адкрыты, пранізаны ўнутраным добрым святлом твар Каці ззяў зараз для яго ўвасабленнем ранейшага мірнага жыцця.

— Я так рада, што ты жывы і здаровы! — прашаптала яна.

— Нагу крыху пакалечыла...

— А я і не заўважыла!

— Не, крышку кульгаю...

— А мяне... Ну, хоць бы драпнула! Нават сорамна было перад таварышамі... Уяўляеш, у самае пекла лезу — хоць бы што!

— Шанцуе табе...

— Ой, шанцуе! Вось і давядзецца мне жыць за ўсю сям'ю...

Логінаў мацней сціснуў яе рукі, перад яго вачамі быў роўны прабор у чорных валасах, і так хацелася прыціснуць гэтую нахіленую галаву да сваіх грудзей і, суцяшаючы, гладзіць па бліскучых чыстых валасах.

— Ну, што гэта я! — страпнулася Каця. — Я цябе зараз сапраўдным даваенным спіртам пачастую... І закусць ёсць! Сёння прымала роды ў Забродзіных, дык малады тата, ты можа памятаеш, на год раней за нас школу скончыў, доўгі такі, сухарлявы...

— Вася Забродзін?

— Ну! Дык ён ад радасці цэлую нізку каўбасы мне ў сумку сунуў. — Каця выцягнула са сваёй санітарнай сумкі звязку вэнджанай каўбасы. — Пасядзі! Я мігам.

Яна выбегла ў суседні пакой. У працыненыя дзверы Логінаў убачыў стол, пакрыты белай у рыжых плямах ад еду прасціной, дзве белыя табурэткі і шафку са шклянымі дзверцамі, у якой ляжаў зборны і бедны хірургічны інструмент, стаялі шклянкі,

Пятро ВАСІЛЕЎСКИ

СУСУСТРЭЧА

бутлі і каробачкі з лякарствамі,— адну бутлю з гэтай шафкі і выняла Каця...

— Адрозу разбавіць ці налаўчыўся ў чыстым выглядзе?

Логінаў, не адрываючы ад яе вачэй, сумна ўсміхнуўся:

— Нічога я не налаўчыўся, Каця...

— Ну і малайчына! — Каця ўнесла разведзены ў мензурцы спірт, разліла па шклянках,— сабе на донца, яму ледзь не поўную шклянку.

— Ты думаеш, асілю? — сумная ўсмішка, быццам прыклееная, стыла на яго вуснах. Ён і сам не мог зразумець, чаму яму так сумна...

— Ты што? — насцярожылася Каця.— Косця, Косця... У чымсьці ты змяніўся, а ў чымсьці застаўся ранейшым Кастуськом...

— Дрэнна гэта?

— Што ты! Цудоўна! Там, у лесе, я так баялася, што калі мы выйдзем на вызваленую ад паганцаў зямлю, на ёй усё зменіцца. І сама яна, і людзі... Калі цяпер бачыш: нешта ўстаяла і не змянілася — гэта ж такая радасць!

Чорная пасма валасоў, звесіўшыся, закрывала частку яе твару, і Логінаву вельмі хацелася адвесці гэтую пасмачку, закласці яе за вуха і ўсё дзеля таго, каб дакрануцца да яе валасоў...

Ён усё глядзеў на яе. Такі мілы і жаночы быў кожны яе рух! У кожным гэтым руху ўгадвалася штосьці ўжо далёкае, але дарагое, патаемнае, якое стала часткай яго самога...

Тое даўняе, школьнае баязлівае пакланенне, якое сарамліва і беражна ўтойвалася не толькі ад Каці, але і ад самога сябе, здалося яму ў гэтую хвіліну ўжо немагчымым.

Бо і Каця не школьніца-аднакласніца з мілым, пяшчотным тварам, з тугімі тоўстымі чорнымі косамі, якія ляжалі ў яе на плячах і заўсёды спакушалі пацягаць за іх. Цяпер Каця — дарослая дзяўчына з абветраным і змарнелым ад нягод ляснога жыцця тварам. Ранейшымі былі толькі вочы яе, вялікія, апушаныя цёмнымі густымі вейкамі, з высока ўскінутымі, нібы два чорныя крылы, брывамі, якія зрасліся на пераносі. Калі ён лавіў жывое, дапытлівае святло яе вачэй, то ўжо ведаў, што заўсёды любіў, а цяпер любіць яшчэ больш гэтую дзяўчыну і нідзе на доўгіх дарогах вайны яму не сустракалася хоць крыху падобная да яе, і ён не мог нават уявіць сабе, што можна быць прыгажэйшай, разумнейшай, больш чалавечай і чароўнай, чым Каця...

І ён спалохаўся... Гэта раптоўна вернутая абноўленая зачараванасць не абяцала спакою і, здавалася, была не ў час.

«Не ў час?» — запырачыў ён сам сабе, успомніўшы, што ў самыя, здавалася б, страшэнныя, нечалавечыя хвіліны напружання і страху мужчыны, з якіх складаюцца арміі, не забываюць і гавораць аб жанчынах: маці, сёстрах, жонках, каханых, аддаючыся гэтым размовам, як алкаголю. Гэта былі размовы пра жаночую вернасць. Як трагічна, з узвышанай велікадушнасцю або нянавісцю ўспрымаліся ўяўныя і сапраўдныя здрады! Мужчыны рабіліся жорсткія, безразважныя і часта гінулі дарэмна ад дурной кулі, яшчэ не параненыя жаночай нявернасцю. У салдацкай душы такая здрада стаяла побач з самай страшнай

Мал. Ю. Пучынскага.



здрадай — здрадай Радзіме. Там, у пекле, дзе смерць хадзіла побач, цяжкая ваенная доля прыгнятала і абвастрала пачуцці, мужчыны нябачнымі вузамі былі звязаны ў адно з другой палавінай роду чалавечага — жанчынамі, якія пакінуты ім і цяжка жывуць дзесьці за іх спінамі або, самае страшнае, — у варожым палоне, у няволі. Гэты боль быў святы і горкі, пра яго маўчалі, толькі паскрыпвалі зубамі, абрушваючы ўсю сваю лютасць і помсту на тых, хто прынёс кабалу, ганьбу і пакуты маці, жонкам, нявестам...

...Каця чэрпала драўлянай лыжкай кіслую капусту з кадушкі ў вялікую гліняную міску. Усё, што яна рабіла ў гэтыя хвіліны іх адасобленасці, было так міла, такой утульнасцю веяла ад гэтых простых дзеянняў, што для Логінава ў гэтай худзенькай, з юначай нязграбнай грацыёзнасцю дзяўчыне ўвасобілася ўсё тое, чаго пазбаўляла яго вайна.

Каця, адчуўшы на сабе гэты яго дзіўны, напружаны позірк, раптам выпрасталася, трывожна пачырванела:

— Косця... Ты што?

— А што?

— Глядзіш так...

— Гляджу... Якая ты!

— Якая?

— Бессмяротная як жыццё! Ну, у сэнсе вечная, — Логінаў забытаўся, але быў упэўнены, што Каця разумее яго. — Вось якой памятаю цябе, такая ты...

— А ты памятаў?! — жыва перабіла яна, і ззяючыя вочы яе наблізіліся. — Памятаў?

— Заўсёды! — выдыхнуў ён.

— Я таксама... — хваляванне перавала яе голас.

Логінаў няўпэўнена працягнуў да яе скаваныя баязлівасцю рукі, гатовыя моцна абняць. Але яны толькі нахіліліся адзін да аднаго, дакрануўшыся лбамі, і так замерлі...

...Ён пайшоў ад яе позна — ніяк не маглі нагаварыцца. Каця хацела яго праводзіць, але Логінаў запырачыў:

— Табе ж заўтра да позняга вечара бегаць па хворых...

— І не кажы! — згадзілася Каця. — Вось жа пры немцах ніякая хвароба не брала!

— У арміі таксама! — пацвердзіў Логінаў. — Увосень сорак другога цэлы месяц трымалі абарону ў непраходных балотах. Мокрыя па самыя вушы, абсушыцца няма дзе, і паверыш, у мяне на батарэі — ніводнага прастуджанага!

Яны выйшлі на ганак. Поўны месяц плыў у чыстым высокім небе. У серабрыста-матавым змроку вочы Каці свяціліся ласкава і таямніча.

— Калі ўбачымся?

— Як калі? — здзівіўся Логінаў. — Заўтра!

Месячнае святло бліснула на перламутры яе зубоў:

— Праўда?

Яна пахіснулася наперад, Логінаў павярнуўся грудзмі, і яна прыпала шчакой да жорсткага ворсу яго шыняля.

— Замерзнеш, — Логінаў прыкрыў яе шынельным крысам.

«Я магу застацца ў яе, — раптам падраднічку мільганула ў яго. — Можна яна нават здзіўлена, што я іду... Вось зараз вазьму і скажу: «Каця, я застаюся ў цябе. Назаўсёды!»

— Пра што ты зараз падумаў? — глухаваты голас Каці з-пад шынельнага крыса прымусіў Логінава здрыгануцца. — Дзіўна! Калі чалавек задумаецца, у яго замірае сэрца...

«Яна чуе маё сэрца!» — спалохаўся Логінаў, толькі зараз адчуўшы цяпло яе шчакі ў сябе на грудзях.

— Ды так! — вінавата, быццам апраўдваючыся, прагаварыў ён. — Хіба я думаў, што калі-небудзь вось буду стаяць з табою і месяц будзе свяціць нам з мірнага неба...

ЯЕ ПАЛЯРНАЯ ЗОРКА



Яны, мусіць, усе вельмі падобныя адзін на аднаго, гэтыя мападыя гарады. Вось і Ніжнявартаўск — стольны горад Саматлорскага нафтавага месцанараджэння — мне нагадаў наш Светлагорск, хаця паміж імі многія тысячы кіламетраў. Такія ж светлыя шырокія вуліцы і плошчы, шматпавярховыя буйнапанельныя дамы. І сосны выбягаюць з лесу проста на праспект. І гэтакія ж вясёлыя, добразычлівыя ўсмешкі тутэйшых жыхароў.

Мы крочылі па Ніжнявартаўску з маім земляком Мікалаем Хахловым, вадзіцелем аўтобуса, і параўноўвалі гэты паўночны горад са Светлагорскам. Мікалай сам родам з пасёлка Сасновы Бор, што недалёка ад Светлагорска. Побач з намі, міла ўсміхаючыся, прайшла высокая русавалосая дзяўчына.

— Ведаеш, хто гэта? Валя Карніенка! Прабач, цяпер Аніськова, — паведаміў Мікалай. — Мая зямлячка, саснаваборская... Валя, пастой, куды так спяшаешся?

Яна прыпынілася на момант.

— Ты ж ведаеш, Коля, — на работу.

— Ну, а як твой Міхаіл, як Максімка? — пацікавіўся Мікалай. — А гэта наш зямляк з Мінска...

Мы пазнаёміліся. Валя глянула на гадзіннік, які ўжо адлічваў палову дзевятай.

— Ой, хлопчыкі, прабачце, няма калі мне зараз. Вечарам да нас прыходзьце, пагаворым, успомнім родныя мясціны. Будзем чакаць!

— Мая выхаванка! — не без гонару зазначыў Мікалай. — І на рабоце, і ў самадзейнасці першая. А характар, брат, упарты. Ці заўважыў ты, што ў яе бялкі вачэй чырванаватыя?

— Мусіць, ад марозу, — выказаў я здагадку.

— Даю галаву на адсячэнне, што Валя ўчора прыйшла з вачэрняй змены, не адпачыла, а раніцай зноў на работу пабегла. Напэўна, нехта захварэў або ў адпачынак пайшоў. Не шкадуе сябе наша Валя.

Так адбылася мая першая сустрэча з Валянцінай Аніськовай, нашай зямлячкай на цюменскай Поўначы, дыспетчарам Ніжнявартаўскага аўтавакзала.

Другая сустрэча адбылася ў той жа дзень.

— Хочаш паглядзець на наш аўтавакзал, на Валіну работу? — прапанаваў Мікалай Хахлоў. — У яе зараз там вельмі гарача...

Ніжнявартаўскі аўтавакзал мала чым нагадваў аўтавакзалы ў Мінску ці ў тым жа Светлагорску. Тут не было аўтобусаў з нумарамі рэйсаў над ветравым шклом. Машыны стаялі шчыльна ў рад перад уваходам у аўтавакзал. Адзін за адным пад'язджалі новыя аўтобусы. Людзі ў рабочых спяцоўках садзіліся ў салоны. Не было звычайнай вакзальнай мітусні, не відаць чамаданаў і клункаў.

— Гэта не просты аўтавакзал, — растлумачыў Мікалай. — Адсюль людзі едуць не да цешчы на бліны, а на буравыя вышкі, якія раскіданы за дваццаць кіламетраў ад горада на беразе Саматлора і па самім возеры. Там праходзіць палова жыцця гэтых людзей: буравікоў, вышкамантажнікаў, інжынераў і тэхнікаў. Транспарт павінен адпавядаць рабочаму рытму, трэба, каб ён быў скроены акурата па магутнай постаці Саматлора... Ад Валі патрабуецца вялікая разваротлівасць і аператыўнасць.

Мы зайшлі ў высокую светлую залу. Справа ў вялікай зашклёнай кабіне на ўзвышэнні сядзела перад мікрафонам Валя. Яна нешта хуценька запісвала ў журнал. Але вось падняла галаву, націснула на нейкую кнопку.

— Прадстаўнікоў вахт Гурына, Мярзлікіна і Кітаева прашу падысці да дыспетчара, зрабіць адзнаку аб адбыцці, — раздаўся з дынаміка яе чысты звонкі голас.

Адзін за адным заходзілі вадзіцелі ў кабіну дыспетчара. Валя глядзела на гадзіннік, запісвала ў журнале час, вадзіцелі распісваліся і хутка знікалі. Але вось з крыкам і грукатам уляцеў у дыспетчарскую малады хлопец.

— Валечка, ратуй! Спазніўся на работу: учора позна вярнуўся з пасаджэння мясцовага камітэта, праспай...

Ён яшчэ нешта мармытаў у сваё апраўданне, а Валя пыталася ў залы:

— Ёсць прадстаўнік сорак другой вахты?

— Тут! — пачулася ў адказ.

— Затрымайцеся, калі ласка. Зайдзіце да мяне, — гаварыла Валя ў мікрафон.

Праз мінуўшую яна ўпрошвала прадстаўніка сорак другой:

— Таварыш Глебаў, вы яшчэ паспееце, у вас самы бліжэйшы ад горада пункт. Я вельмі прашу, няхай ваш аўтобус закіне гэтага хлопца на суседнюю буравую...

Сярдзіта глянуўшы на вінаватага, Глебаў сказаў:

— Хай садзіцца. Закінем. Але ў наступны раз яго ўжо не возьмем. Толькі дзеля цябе, Валя, раблю гэта...

Перазменка дзяжурных вахт нафтавікоў скончылася.

— Ну, хлопчыкі, праз трыццаць хвілін і я канчаю работу, — сказала нам Валя. — Пачакайце яшчэ крышачку.

Але тут якраз зайшоў да нашай зямлячкі чалавек у адпрасаваным цёмным касцюме.

— Валя, я разумею, што ты і так дзве змены дзяжурыва, — ціха сказаў ён. — Але твая напарніца зноў выйсці не можа. Муж захварэў... Пракляты грып...

Ён замоўк, апусціўшы галаву. Маўчала і Валя.

— Добра, — усміхнулася нарэшце яна. — Мяне яшчэ на адну змену хопіць. Толькі заўтра і паслязаўтра дасце адгулы.

— Добра, добра, Валечка. Заўтра з аўтакалоны возьмем дыспетчара, — вінавата замітусіўся яе начальнік. — Я ўжо званіў, цвёрда паабяцалі там даць чалавека...

Яна глянула ў наш бок і развяла рукамі:

— Даруйце, хлопчыкі...

Канечне, мы даравалі ёй.

— Бачыў? — спытаўся Мікалай. — Некаторыя думаюць, што мы сюды за лёгкім рублём прыязджаем. Валя, між іншым, на адным акладзе... Тут ідэя патрэбна.

— А якая ў Валі ідэя?

— Разумееш, мы пабудавалі Светлагорск. Цяпер вось хочам, каб у нашым жыцці Ніжнявартаўск застаўся. Хопіць здароўя — і яшчэ адзін горад пабудуем... Такая ідэя ва ўсіх нас, беларусаў. Ды і не толькі ў беларусаў. Тут у нас працуюць людзі сапраўды васьмі нацыянальнасцей...

Мікалай закурыў, паглядзеў на зорнае неба. Акурата над намі свяціла Палярная зорка, якая прывяла сюды, у далёкі край, і Мікалая Хахлова, і Валю Аніскову, і яшчэ чалавек пятнаццаць іх сяброў з беларускага пасёлка Сасновы Бор.

Толькі ў канцы камандзіроўкі, за паўтары гадзіны перад адлётам у Маскву, мне ўдалося забегчы на кватэру да сваёй зямлячкі. Там я пазнаёміўся з Міхаілам і Максімкам, які пачынаў ужо сваю свядомую біяграфію з малодшай ясельнай групы. У кватэры было чыста і ўтульна. Мы пілі завараны моцна, пахантайску, чай, успаміналі Светлагорск, дзяліліся сваімі ўражаннямі і думкамі аб Саматлоры і яго стольным горадзе.

Валя расказвала пра Поўнач і Ніжнявартаўск, і мне было зразумела: край, дзе жыве зараз гэта маладая жанчына, вельмі цікавы і захапляючы і менавіта дзеля «ідэі», а не дзеля чаго-небудзь іншага прыехала Валянціна на Поўнач.

— Ну, а цяпер давайце заспяваем нашу «Зорку Венэру», — прапанавала Валянціна.

Яшчэ доўга, аж да самага Мінска, гучэла ў маіх вушах гэта песня: звонкі, чысты голас Валянціны і мяккі, прыгожы барытон Міхаіла.

А. НІКАЛАЙЧАНКА

Ніжнявартаўск — Мінск

У ТАЛЕРКАХ на кожным стане ляжалі буйныя духмяныя антонаўкі.

Госці, раздабрэўшы ад віна добрай закусі, гаманілі аб розным, а гаспадар Канстанцін Якаўлевіч усё запрашаў да пачастунку:

— Ды вазьміце яшчэ па яблычку. З свайго саду антонаўка — сакавітая, крамяная... Сваток, налівай, браце, яшчэ па чарцы. Першае вяселле спраўляем!

Зайгралі музыкі. Звонка ўдарыў бубен.

— Няхай маладыя станцуюць, — пачулася з-за сталоў.

Валя паклала руку на плячо жаніха. Шчаслівая, усхваляваная, яна забылася пра ўсё на свеце. І толькі калі прагучаў апошні акорд, яна схмянулася, глянула на маці і ўбачыла: па яе шчацэ коціцца буйная слязіна.

— Матуля, чаго ж ты плачаш? Не на край жа свету ад вас з'еду. З Баранавіч да нас рукою падаць. Гадзіны паўтары на аўтобусе. У госці кожны тыдзень прыязджаць будзем.

— Яно-то так, — адказала Ганна Васільеўна. — Але ж сэрцу не загадаеш — у маці па дзецях яно заўсёды баліць...

Першы раз да маці на ферму Валя прыйшла, калі ёй споўнілася чатырнаццаць. А крыху пазней вырашыла: «Буду працаваць на ферме. Даяркай». Ганна Васільеўна толькі рукамі развяла:

— Ды ты што? Мне замяніць уздумала? Хіба я сама такая нядужая стала? Паспееш яшчэ, напрацуешся...

Але тут устрэў бацька:

— Работа яшчэ нікому не шкодзіла. Няхай прывыкае, пазнае цану хлеба.

ВЯСЕЛЬНЫЯ ЗВАНЫ

І вось — вяселле. На вуліцы восень, сонца то вынырне з-за хмар, то зноў схавецца. А госці выходзяць на вуліцу ў адных пінжаках і сукенках. І ўжо на вуліцы грае гармонік, гучаць маладыя галасы:

...Чырвоная вішня
з-пад кораня выйшла...

Гарманіст не шкадуе гармоніка.

...У суботу Янка ехаў ля ракі,
Пад вярбой Алёна

мыла рушнікі...

Плыве песня, вярэдзіць маладыя сэрцы. А Ганне Васільеўне ўспамінаецца, як пажаніліся яны з Косцем у ліхі час. Не да веселосці было, калі неба засцілалі чорныя хмары, фашысцкія вылюдкі лютавалі на роднай зямлі.

І ўсё ж было ў яе шчасце. З любым і нягоды лягчэй. А ў 1944-м нарадзілася Валя — першая самая вялікая мацярынская радасць.

Потым Кастусь і Ганна адзначылі яшчэ адну ўрачыстасць — у сям'і з'явіўся сын.

— Косця мой, — расказвае Ганна Васільеўна, — дык нібы расцвіў ад радасці. А як падрос крыху сыноч, на ногі падняўся, дык бацька куды сам, туды і яго з сабой. Толькі і чуеш, бывала: Міколка, можа ў лес? Міколка, ці не пайсці нам на луг?

Небагата жыла сям'я Шэле-стаў у першыя пасляваенныя гады. Хлеб ды бульба, вядома, былі, але дзеці раскошы не ведалі, бегалі па вясковай вуліцы басанош. Цукерку якую прынясе бацька з горада — дык

аж вочы ў малых заблішчаць. А сям'я расла. У сорок дзевятым з'явілася на свет Аня, у пяцідзiesiąтым — Сёма, у пяцідзiesiąт другім — Люба...

Неяк суседка, сустрэўшы Ганну Васільеўну ў Івацэвічах каля крамы, заўважыла:

— Табе, Ганначка, хутка ў магазіне хлеба хапаць не будзе. Пяцёра маеш. Ды вось і шостае неўзабаве паявіцца.

Ганна Васільеўна стрымала сябе, адказала жартам:

— Кажуць, у гурце і бульба смачнейшая. А за дзяцей маіх не хвалюся — выхаваем. Ды і дзяржава дапамагае, калгас.

У 1952, калі нарадзілася Люба, Ганне Васільеўне было толькі трыццаць два.

— Гляджу неяк у акно, — успамінае яна, — бачу: кудысьці жанчыны нашы спяшаюцца. «Куды ж гэта вы?» «А ў краму матэрыял прыгожы прывезлі». Тады ж тавараў не вельмі хапала. Пабегла і я. Так захацелася новую сукенку справіць, што ўжо і грошы адлічыла. І ўсё ж не купіла. Затое прынесла дзяўчатам новыя чаравікі. Міколку — штаны. Па перніку ўсім купіла. Прыйшла дадому, а малыя скачуць ад радасці. Ды хіба сукенка замяніць такое?

Ордэн «Маці-геранія» Ганне Васільеўне Шэле-ст уручалі ў сакавіку 1966 года. Вярталася яна дамоў з раённага цэнтра апоўдні. Можна было б пад'ехаць і на легкавой. Старшыня калгаса Аляксандр Антонавіч Бандык — толькі скажы — ад-

разу ж газік падаслаў бы. Тым больш, што пры сустрэчах заўсёды прыпамінаў:

— Коля твой, Васільеўна, добрым шафёрам быў. З вецярком вазіў. У арміі, думаю, таксама не падводзіць!

Ганна Васільеўна выгляду не падавала, што гэтыя словы краваюць да глыбіні душы.

— Мікалай нядаўна быў у водпуску. Афіцэрам ён зараз.

Аня і Сямён працуюць у Івацэвічах, Таня вучыцца ў школе бухгалтараў у Баранавічах, Люба — на швейнай фабрыцы ў Брэсце.

Калі падраслі дзеці, цеснаватая стала хата для такой сям'і. Збудаваці прасторны цагляны дом.

У доме Ганны Васільеўны мы затрымаліся нядоўга.

— Прабачце, — сказала гаспадыня, — але ж я вельмі спяшаюся. Кароў даіць трэба...

— Выдатная працаўніца наша Ганна Васільеўна, — сказаў сакратар партыйнай арганізацыі калгаса Іван Мікітавіч Бартоўскі. — Больш як семнаццаць год на ферме. За высокія на-доі ўзнагароджана ордэнам Леніна, Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР.

Падрастаюць малодшыя дзеці — Шура, Каця, Марыя, Галя.

Канстанцін Якаўлевіч і Ганна Васільеўна стаяць на парозе свайго дома і на развітанне жартам гавораць усім:

— Прыязджайце ў Стайкі, калі зазвоняць вясельныя званы ў нашым доме. Колькі іх яшчэ будзе!

П. МЕРГЕС
П. РАДЗЮК

Калгас «Савецкая Беларусь»,
Івацэвіцкі раён.



КАЛГАСНАЯ РАДЫСТКА

— Ты нават не ведаеш, Святлана, як шмат ад цябе залежыць, — назала сакратар партыйнай арганізацыі калгаса імя ХХІІ з'езда КПСС Ада Іосіфаўна Харкевіч. — Цяпер твая рацыя — пульс калгаснага жыцця.

— Пастараюся не падвесці, — сціпла адказвала Святлана ўсім, хто жадаў ёй поспеху на новым шляху.

Пульс жыцця яна адчула адразу. Вось устрывожаны голас паведамляе: выйшаў са строю трактар. Святлана дае па радыё сігнал «хуткай дапамогі» ў машынна-трактарны парк. Зараз жа выязджае лятучка. Толькі адна невялікая добрая справа, але Святлана мае да яе дачыненне, і таму на душы прыемна.

Сама Святлана Парошына з Веткаўскага раёна. Недалёка ад вёскі Шар-сцін ёсць невялічкі пасёлак Раманаў Лес. Вось тут яна і вырасла. У сусед-ній вёсцы Прысна закончыла дзесяцігодку.

— Хутка ва ўсіх калгасах і саўгасах будзе дыспетчарская сувязь, — прынесла навіну аднакласніца Ала Руцкая. — Вельмі неабходны радысты-аператары. Цікавая спецыяльнасць!

Дзяўчаты падалі дакументы ў СПТВ. Праз год атрымалі пасведчанні аператара-радыста. Святлану накіравалі ў адзін з лепшых калгасаў Го-мельскага раёна. Тут дванаццаць рацый. Самая галоўная знаходзіцца ў канторы. Гэта Святланіна ўстаноўка. Работа дзяўчыне спадабалася. Спраў-ляецца ўвішна і хутка, без затрымак. Кожны голас стаў добра знаёмым, родным. У залатым патоку збожжа кожнага новага ўраджаю ёсць і яе зяр-няткі.

С. БАЛОТКІН

НА ЗАДВОРКАХ ГРАМАДСТВА

Кандидат педагогічних наук Юрій Іванович Каваленка некалькі гадоў жыў і працаваў у ФРГ. Увагу педагога не магло не прыцягнуць выхаванне дзяцей.

Кожную раніцу, ідучы на службу, я сустракаў маленькіх дзяцей з рознакаляровымі сумкамі на раменьчыках. І неўзабаве ўжо ведаў, куды яны ідуць. Недалёка ад дома, дзе я жыў, на адной з ажыўленых вуліц горада Дортмунда ёсць шэры будынак сучаснай архітэктуры — евангелісцкая царква. На бакавых дзвярах масіўная металічная пліта з надпісам, што тут знаходзіцца евангелісцкі дзіцячы сад.

Евангелісцкі дзіцячы сад у Дортмундзе зусім не такі, як нашы дзіцячыя сады. У маленькім паўпадвальным памяшканні страшэнная цеснота. Улетку дзеці могуць гуляць на невялікім царкоўным дварыку, дзе расце чэзлая гарадская зеляніна, а ўзімку ці ў дрэннае надвор'е яны цэлы дзень у пакоі. У вызначаны час, па камандзе маладзенькай выхавальніцы (як я даведаўся пазней, яна не мае ніякай педагогічнай адукацыі), дзеці садзяцца на крэселы, вымаюць са сваіх сумак бутэрброды і пачынаюць есці іх, запіваючы чаем або ліманадам з маленькіх біклажак, таксама прынесеных з дому. Кухні і повара ў дзіцячым садзе няма, увесь персанал — выхавальніца і прыбіральшчыца, якая прыходзіць на дзве гадзіны.

Але, аказваецца, мае маленькія знаёмыя і іх бацькі — шчасліўчыкі: лёс паслаў ім найвялікшую ўдачу, яны атрымалі месца ў дзіцячым садзе! Якая гэта вялікая ўдача, я здолеў ацаніць, толькі пражыўшы працяглы час у Заходняй Германіі.

У ФРГ тры мільёны дзяцей ва ўзросце ад трох да шасці гадоў, але толькі адзін мільён месц у дзіцячых садах. Групы вельмі вялікія, палавіна выхавальніц не мае спецыяльнай адукацыі, у многіх дзіцячых садах няма гарачага харчавання, заняткаў з дзецьмі ніхто не праводзіць. Заходнегерманскія бацькі называюць такія ўстановы «дзіцячымі гардэробамі»: яны здаюць туды сваіх дзяцей «на захоўванне» на той час, пакуль самі заняты на працы.

Калі адносіны да дзяцей служаць паказчыкам маральнага ўзроўню грамадства, то прыклад ФРГ, дзе дзяржаўна-манапалістычны капіталізм дасягнуў вельмі высокай ступені развіцця, паказвае, наколькі нізкі маральны ўзровень капіталістычнага грамадства.

У 50-я гады, у перыяд рэстаўрацыі заходнегерманскага капіталізму, была адноўлена архаічная буржуазная сістэма адукацыі і выхавання моладзі. Старая школа, якая забяспечвае прывілеі маённым класам і дыскрымінуе дзяцей працоўных, адраджалася пад дэмагагічным лозунгам «шчаслівага дзяцінства» і «аднолькавых шанцаў» для ўсіх дзяцей. Але ў сярэдзіне 60-х гадоў закацілася зорка «эканамічнага цуда» і канчаткова развееўся сусальны міф аб «шчаслівым дзяцінстве». Друк, радыё, тэлебачанне ФРГ не маглі больш скрываць таго факта, што гэта грамадства глыбока варожэе дзецям, што сацыяльная, класавая мяжа непераадольнай безданню пралагла і ў свеце дзяцей.

Для багачэй догляд і выхаванне дзяцей не з'яўляецца цяжкасцю. За грошы яны могуць наняць кваліфікаваную няню, вопытную выхавальніцу, прыватнага настаўніка. Але хіба могуць зрабіць гэта для сваіх дзяцей рабочыя ці дробныя і сярэднія служачыя?

Недахоп месц у дзіцячых садах набыў пагражальныя маштабы, бацькі чакаюць чаргі па некалькі гадоў, і нярэдка дзіця паступае ў школу, так і не атрымаўшы месца ў дзіцячым садзе. У шмат якіх месцах бацькі ідуць на «самаабслугоўванне»: на кааператыўных асновах ствараюць дзіцячыя групы, куды аддаюць дзяцей на той час, пакуль самі знаходзяцца на працы. У такіх групах не можа быць і гутаркі пра якое-небудзь навукова арганізаванае выхаванне дзяцей, няма там і рэгулярнага харчавання.

Безнагляднасць і адсутнасць пляцовак для дзіцячых гульняў вядуць да трагічных вынікаў: смяротнасць дзяцей ад няшчасных выпадкаў на вуліцах у ФРГ складае 38 працэнтаў усёй дзіцячай смяротнасці. Больш як 2000 дзяцей гінуць у ФРГ штогод пад коламі аўтамабіляў, дзесяткі тысяч параненых трапляюць у бальніцы.

У Заходняй Германіі не рэдкія выпадкі катавання дзяцей. Тут ФРГ трымае першынство ў Еўропе. Падкі на сенсацыі буржуазны друк амаль штодзённа паведамляе пра здзекі і злачынствы ў адносінах да дзяцей. У суме гэтыя паведамленні

складаюць амаль поўны каталог праяў жорсткасці і садызму. Газеты з трывогай паведамляюць, што пабоі сталі адным з самых распаўсюджаных сродкаў «выхавання» ў многіх заходнегерманскіх сем'ях.

Вядомы спецыяліст у галіне права Гюнтер Кайзер піша, што «спосабы і формы зверскага катавання дзяцей паказваюць ашаламляльны малюнак чалавечай адзічэласці» і што аб'ектамі жорсткіх збіванняў «...у большасці выпадкаў становяцца ні ў чым не вінаватыя маленькія дзеці, якія выклікаюць у бацькоў прыступы жорсткасці толькі таму, што ствараюць ім нязручнасці і замінаюць цешыцца жыццём». Дзеці становяцца ахвярамі эгаізму і індывідуалізму, якія культывуюцца капіталістычным грамадствам. «Імкненне бацькоў да большай асабістай свабоды» — так у большасці выпадкаў у паліцэйскіх пратаколах фармулюецца прычына злачынстваў у адносінах да дзяцей.

Лічыцца, што 95 працэнтаў усіх выпадкаў збівання дзяцей не робяцца здабыткам грамадскасці, бо пэўная частка насельніцтва ФРГ дагэтуль лічыць лупцоўку звычайным ушчаваннем. У заходнегерманскім друку паведамлялася, што каля 80 працэнтаў вучняў Баварыі час ад часу падварагаюцца дома гэтай кары. У дзевяці землях ФРГ лупцоўка ў школе не забараняецца афіцыйна. Крымінальная палата зямельнага суда ў Штутгарце вынесла апраўдальны прыгавор настаўніку, які збіў дзесяцігадовага вучня кіем так, што хлопчык 16 дзён пралажаў у пачелі. Сваё рашэнне суд абгрунтаваў тым, што настаўнік дзейнічаў у «выхаваўчых рамках».

Больш як паўмільёна заходнегерманскіх грамадзян з'яўляюцца членамі таварыства па ахове жывёл, а таварыства па ахове дзяцінства налічвае ўсяго 8 тысяч членаў. У час прабывання ў ФРГ аўтар гэтых радкоў неаднаразова чуў горкія словы: «Дзецям гэтай краіны патрэбны Гжыmek» (Гжыmek — вядомы заходнегерманскі вучоны, арганізатар і кіраўнік шырокай кампаніі ў ахову жывёл.—Ю. К.). У гэтых словах чуваць наіўная вера, быццам хтосьці павінен абараніць заходнегерманскіх дзяцей. Але ж каб іх абараніць, трэба яскрава бачыць, ад каго зыходзіць пагроза дзяцінству.

Прычыны ўсё ўзрастаючай колькасці жорсткіх пакаранняў дзяцей у ФРГ буржуазныя сацыёлагі і крыміналісты бачаць у нервовым перанапружанні, у цяжкіх жыллёвых умовах, распадзе сем'яў, у педагогічнай непісьменнасці бацькоў, у агрубленні, жорсткасці, эгаізме людзей. Гэта правільна толькі часткова. Усе пералічаныя прычыны — вынік больш глыбокіх грамадскіх працэсаў, карэнні якіх ляжаць глыбей, у самой сістэме капіталізму. Пра якія правы безабароннага дзіцяці можа ісці гутарка, калі яно абмяжоўвае «свабоду асобы» бацькоў, патрабуе капіталаўкладанняў у такія «непрыбытковыя» аб'екты, як дзіцячыя сады і пляцоўкі для гульняў!

Афіцыйныя нормы горадабудаўніцтва адводзяць на адно дзіця 0,5 кв. метра свабоднай тэрыторыі для абсталявання пляцовак для гульняў, а для стаянкі адной аўтамашыны — 25 кв. метраў; з 20 мюнхенскіх маклерскіх бюро па здачы і найму кватэр 16 адмаўляюцца прымаць заявы аб найме жылплошчы ад сем'яў, у якіх ёсць хоць бы адно дзіця.

Не апошняю ролю адыгрываюць і сродкі масавай інфармацыі — кіно, друк, радыё, тэлебачанне. Яны «забаўляюць» публіку паказам злачынстваў, садызму, здзекаў і выстаўляюць маньякаў і злачынцаў «героямі». Злачынствы і жорсткасць робяцца радавымі, штодзённымі з'явамі, натуральная чалавечая патрэба абараняць слабога і безабароннага прытупляецца, і ў тых, каму не стае моцы супраціўляцца антычалавечым сілам капіталістычнага грамадства, развіваецца страшэнная маральная хвароба — абыякавыя адносіны да дзіцяці.

Карэнні антыпедагогічнасці ляжаць і ў самой сістэме адукацыі і выхавання моладзі ФРГ. Заходнегерманскі медыцынскі часопіс «Селекта» пісаў: «У самай адказнай дзейнасці, якую выконвае чалавек, — у выхаванні дзяцей — ён зусім непісьменны і цалкам бескантрольны. Мы пазбягаем навучаць моладзь разумнай педагогіцы, магчыма, таму, што самі ніяк не можам адмовіцца ад дубца і ад пераканання ў сваёй непагрэшнасці».

Шырокая педагогічная асвета бацькоў не можа ўваходзіць у мэты капіталістычнага грамадства, бо яна немінуча прывяла б да выкрыцця бесчалавечнай сутнасці гэтага грамадскага ладу. Імкненне да нажывы і прадастаўленне дзіцяці магчымасці для сапраўды шчаслівага дзяцінства тут узаемна выключаюцца.

«Мы выцеснілі дзяцей на задворкі нашага грамадства і адвялі ім для гульняў вуліцы», — бядуе орган сацыял-дэмакратычнай партыі Германіі часопіс «Форвертс». Хто ж гэта — «мы»? Часопіс умоўчае. Але працоўныя масы ФРГ, шырокая дэмакратычная грамадскасць усё больш разумеюць, хто адымае дзяцінства ў падростаючага пакалення. Гэта перш за ўсё сістэма дзяржаўна-манапалістычнага капіталізму, гэта воўчая мараль грамадства, якое краевугольным каменем чалавечых адносін абвясціла жорсткасць, эгаізм, амаральнасць, прагу нажывы.

Ю. КАВАЛЕНКА

НЕКАЛІ мне давялося пісаць пра дзяўчат — маладых работніц, якія заўсёды цікава і змястоўна праводзілі свой вольны ад работы час. Яны сябравалі і жылі ў інтэрнаце па вуліцы Сонечнай. Памятаю, для сябе я іх празвала «сонечнымі дзяўчатамі». За іх веселасць, ветлівасць, за іх дабрату, шчырасць. Сярод чатырох мне асабліва падабалася Галіна Р. У невялічкім пакойчыку інтэрната над яе ложкам побач з фатаграфіяй артыста Вячаслава Ціханова вісела некалькі грамаў за перамогі ў лыжных спаборніцтвах.

Калі мы сустракаліся, Галіна заўсёды спыталася: то на заняткі лыжнай секцыі, то ў турпаход, то на пасяджэнне камсамольскага бюро, то на вечар адпачынку, то ў кіно. Яе цікавілі кнігі пра жывёл і птушак, і мы адразу знайшлі агульную мову.

— Калі ў мяне будзе свая кватэра, абавязкова завяду птушак і сабаку, — гаварыла Галія.

Я падсмейвалася:

— Сабака і птушкі патрабуюць увагі, а ў цябе ніколі няма вольнай хвіліны. Будуць нудзіцца ў пустой кватэры.

— Я павінна ўсё паспець. Апрача таго, я вельмі люблю гасцей. У мяне шмат сяброў.

Тады мне Галія здавалася ідэальнай дзяўчынай. Добрая працаўніца. Выключны таварыш. Шмат інтарэсаў. Светлы, дапытлівы погляд на жыццё і людзей. Разнастайныя планы на будучае. Шчырая, чыстая душа.

Мінула адзінаццаць гадоў. Калі ўзнікла тэма пра вольны час работніцы, я адразу ж успомніла Галю. Дзе яна? Якой стала? Што змянілася ў яе жыцці?

Знайсці Галю было цяжка, бо яна змяніла прозвішча. І не толькі прозвішча... Зараз у яе ўсё добра: муж, дзеці, трохпакаёвая кватэра. Жыве яна непадалёку ад Сонечнай, працуе па-ранейшаму на тым жа камбінаце.

Я з хваляваннем чакала сустрэчы з Галіяй і... разгубілася, калі мяне пазнаёмілі з немаладой поўнай жанчынай са стомленымі вачамі. Пазнаць яе было цяжка. Мы пачалі гаварыць, а я ўпотаі падлічвала яе гады. Зараз ёй было трошкі за трыццаць, а выглядала яна на сорак, не менш. Што здарылася? Гады вінаваты? А можа жыццёвыя акалічнасці? Як ёй жывецца? Ці шчаслівая яна?

Вядома, Галіна Сцяпанануна (інакш ужо я не магла яе назваць) не бралася адказваць на мае пытанні, бо я не рызыкнула іх задаць. Я проста спы-

СОНЕЧНЫ ЧАС ЖЫЦЦЯ



талася, ці можна прыйсці да яе дамоў. Яна не адмовіла, хаця і запрасіла без вялікай ахвоты.

«Мусіць, у сям'і не ўсё добра», — думала я па дарозе.

Але Галіна Сцяпанануна з павагай гаварыла пра свайго мужа. Я пачула таксама, што яе Ірынка ходзіць у трэці клас, а Сярожа ў дзіцячы садзік.

— А як справы на камбінаце? Якія перамены адбыліся з вамі, за гэтыя гады?

Галія пазірала ўбок і не спыталася адказваць.

— Якія там «перамены»? Рабіла і раблю. Не ўсім жа ў перадавых хадзіць. Па праўдзе кажучы, я толькі нядаўна зноў пачала працаваць. Спачатку Ірынка... Потым Сярожа... Думала, з год пасяджу дома, а там другі, трэці год і чацвёрты... А чаму вы да мяне прыйшлі?

Я злёгка пажартавала, каб не адказваць на пытанне прама. Спыталася пра дзяўчат, з якімі яна жыла ў адным пакоі. Галія ажывілася. Яны і зараз калі-нікалі сустракаюцца, праўда, то ў магазіне, то ў тралейбусе, то на сходзе, і ўсё на хад. Няма часу пагаварыць, ды яны ўсё адна пра адну ведаюць.

Перад домам яна вінавата прызналася, што трэба купіць тое-сёе і што на нейкі час пакіне мяне адну з Ірынкай, якая робіць урокі. Я згадзілася.

Пакуль мама бегала па магазінах, Ірынка выдавала мне сямейныя тайны.

У адным з трох пакояў жылі кватаранты, другі быў цесна застаўлены нераспакаванай мэбляй. Побач прытуліліся ложка Ірынкі і Сярожы.

Ірынка тлумачыла ўсё як дарослая: кватаранткі патрэбны не дзеля грошай, а больш дзеля таго, каб наглядзі за Сярожам, калі мама ў трэцюю змену працуе. Румынскі гарнітур купілі нядаўна, чакаюць, калі пакойчык вызваліцца — кватаранты з'едуць, а Сярожа падрасце і не будзе псаваць рэчаў. А зараз, калі нікога са старэйшых няма дома, Сярожа ўзлазіць на скрынкі з мэбляй і гуляе ў паравозік.

Я дачакалася прыходу Галіны Сцяпанануны, а потым і Віталія Сяргеевіча. Муж мае вышэйшую адукацыю, працуе на аўтарамонтным заводзе. Ірынка збегала і прывяла Сярожу, і ўся сям'я пачала вячэраць. Потым Віталь папрасіў прабачэння і сеў перад тэлевізарам з блакнотам і ручкай у руках. Перадавалі чарговы матч па хакею. Ён нешта запісваў, выкрэсліваў, падлічваў, зноў адзначаў.

— Гэта ў яго другая работа, — з болей кінула Галія. — Мы і пазнаёміліся на стадыёне. Ён гуляў у хакей, а я была ў лыжнай секцыі. Віталь пасміхаўся з майго маларухавага спорту. Тэмп, тэмп! А зараз ён у нас прарок. Збяруцца мужчыны пра хакей гаварыць — ён у іх за каментатара.

— Ну і што ж тут дрэннага? Мужчыны ёсць мужчыны...

— Ай, і добрага мала! Языком толькі мянцэць. Няма таго, каб сам спортам заняўся, дзяцей вучыў, а то ўсё прагнозы складае ды спрачаецца. Бабы суседкам костачкі перамаваюць, а мужыкі — хакеістам.

Відаць, тэма была даўняя і балючая. Віталь прыслухоўваўся да нашай гаворкі, але маўчаў.

— А я думала: вось добра — спартыўная сям'я, агульныя інтарэсы. У паходы ходзіце?

— Што вы! Не памятаю, калі гэта было.

Мы пайшлі на кухню. Галія Сцяпанануна займалася гаспадарчымі справамі і дала волю сваёй крыўдзе.

— Акрамя хакея, нічога яго не цікавіць. У магазін збегаць няма калі, за дзецьмі паглядзець таксама няма часу. Усё на мне.

Твар яе засмуціўся. Яна быццам апраўдвалася перада мною ў тым, што расчаравала мяне. Але я і так усё ўжо зразумела. Рэчы — няма свідкі жыцця сваіх гаспадароў, раскрылі тое, што хавалі Галія і Віталь.

Сярод рэчаў амаль што не было кніг. Усе кнігі ў гэтым доме належалі Ірынцы. Сярод іх я пазнала старых знаёмых — кнігі пра жывёл, усё той жа невялічкі стосік. Дыпламы і граматы — свідкі перамог — былі недзе схаваны. Не думаю, што дом гэты быў утульны для сваіх гаспадароў. Яны жылі ў ім нібыта часова, як на перавалачным пункце, як на чамаданах. Нешта часовае было і ва ўсім іх быццё. І гэта ўразіла мяне больш за ўсё.

Мы неяк прывычаліся да таго, што застой духоўнага жыцця асацыіруецца з добра наладжаным бытам. Тут было зусім іншае. Яны ўвесь час нечага чакалі. Напэўна, спачатку — кватэры, потым — каб дзеці падраслі, цяпер — каб мэблю расставіць. Чакаючы, трацілі тое, што мелі, не набываючы нічога новага.

Мне заўсёды здавалася, што неспакойнае жыццё штурхае чалавека на пошук новых ве-

даў, новых пачуццяў, новых знаёмстваў. Калі ў чалавека нешта ў жыцці не атрымалася, духоўнае багацце нібы кампенсуе тое, чаго не дало асабістае жыццё. Але, відаць, гэта не заўсёды так. Мне давялося бачыць сем'і, у якіх і жыццё было не вельмі шчаслівае і духоўныя здабыткі мізэрныя.

У той вечар мы доўга гаварылі з Галінай Сцяпанайнай. Мне хацелася прасачыць, што страчана за гэтыя гады і чаму страчана. Недзе ў душы яна ўсё ж заставалася той былой Галей, вясёлай і таропкай, інакш не адчувала б неспакою перад тым, хто ведаў яе раней. Толькі гэта схавана недзе глыбока ў сабе. Зверху ўсё «як у людзей»: дружная сям'я, дарагія рэчы, добрае імя. А як яна несла гэтае добрае імя і каму?

Я адчула, што ад сябе Галя даўно адмовілася. Яна зараз змагалася за сваю маленькую сям'ю. Змагалася, як птушка, каб птушанятам было цёпла і сытна. Але дзецам патрэбна было ўжо і іншае — яны чакалі адказу на свае шматлікія «чаму?»

Высветлілася, што Ірынка глядзела больш фільмаў, чым мама. Галіна Сцяпанайна не магла ўспомніць, калі апошні раз была ў кіно. Толькі тэлевізар, і то ўрыўкамі. «Семнаццаць імгненняў вясны» глядзела. Віталь і Ірынка жартавалі:

— Мама ў Ціханаву закахана.

Кніжку нядаўна купіла — пра пінгвінаў. Яшчэ не бралася за яе. Ірынка прачытала і расказала. Цяпер і чытаць не трэба. Сярожу ў цырк вадзіла. А што яшчэ?

У кватарантак пласцінак шмат і прайгравальнік. Слухала, захацелася на канцэрт у Палац спорту. Вось каб Віталь згадзіўся...

— Добра. Пойдзем на П'еху. У нас білеты прапанавалі. Але ў другі раз — на бокс.

— На бокс сходзіш без мяне. Я лепей світар Сярожу давяжу.

Маленькая ўступка: «Сходзіш без мяне». Відаць, ён пойдзе. І хадзіў ужо не раз. Яму будзе цікава. Ён паспрабуе расказаць жонцы, што там было. Яна з усмешкай адмахнецца. Ён будзе шукаць слухача на вуліцы, на рабоце. Знойдзе. Дома прамаўчыць. З таго часу ў кожнага з іх пачнецца сваё ўласнае жыццё, з'явіцца свой уласны інтарэс. Уласны. У доме паселіцца маўчанне. І ў гэты самы момант пачне паволі разбурацца сямейны фундамент. Кожны з іх пачне панажача крыўду на крыўду, каб аднойчы выліць усё, што накіпела, на галаву другога.

Відаць, я перабольшыла, зайшла далей, чым трэба. Не, яны

яшчэ не пачалі дзяліць румынскі гарнітур. Дарэчы, мне вельмі хацелася высветліць: чаму ён у скрынках? Чаму на ім не сядзяць, не ляжаць, не ядуць, чаму ён не апраўдвае свайго прызначэння?

Ідэя цалкам належала Галіне Сцяпанайне. Яна марыла расставіць мэблю і запрасіць шмат сяброў. І каб было весела.

Сябры. Часам яны лепш за кнігі, за фільмы і за ўсё іншае. Сябры — гэта таксама духоўны скарб. Сябрамі Галя лічыла і дзяўчат з інтэрната. Але ці прыйдуць яны? Колькі гадоў не гаварылі адкрыта і шчыра! І навошта ім Галін гарнітур? Калі б было між імі агульнае, хадзілі б і так, не чакаючы святочнага ўбрання.

І праўда, госці збіраюцца толькі па святах. Пасядзяць за сталом, вып'юць, абмяркуюць навіны — і дадому. Цётка з мужам, сябар Віталь з жонкай і дзецьмі, суседка з другога паверха.

У дзіцячым садзіку паскардзіліся на Сярожу: зімой на вокнах расцвілі цыкламены, ён сарваў кветкі і растаптаў. Спыталіся, навошта ён гэта зрабіў. Ён засмяяўся і адказаў: «Так».

Чаму Галя не прывучыла дзяцей да прыроды, якой сама захаплялася, да жывёл, якіх сама так любіла? Яна лічыць, што не было ўмоў, не было часу. Ці так гэта? Духоўнае жыццё сям'і — гэта сёння не мікрасвет, але гэта — мікраклімат. Добра, што сёння тэлевізар, можна сказаць, сілком далучае чалавека да разнастайнасці з'яў, якія нас акружаюць. Ён увайшоў у наш дом, як сябар, але, на жаль, замкнуў многія сем'і ў чатырох сценах. Тэлевізар забраў увесь вольны час, асабліва ў старэйшых членаў сям'і. Усе размовы пра культурныя сямейныя «мерапрыемствы» зрэшты канчаліся тэлевізарам. Ён у гэтым доме — адзіная крыніца інфармацыі, весялосці, відовішчаў. Ён, па сутнасці, і адзіны сябар, які раіць, дапамагае і натхняе. Гэтага сябра не цікавіць румынскі гарнітур. Але такіх жа сяброў — разумных, добразычлівых, толькі жывых, Галя і Віталь пакінулі за сценамі дома. У самы сонечны час свайго жыцця неўсвядомлена абяднілі сябе.

Праўда, яны ўсё яшчэ нечага чакаюць. Яны чакаюць таго моманту, ...калі ...нарэшце ...і вось тады!

А гады ідуць і забіраюць з сабою маладосць, прыгажосць, лёгкасць. І пасля сонечнага часу наступаюць прыцемкі. Ці не зарана?

Таццяна АРЛОВА

МАЧАХА

Яна не заплакала. Але ўся скамянела. Ёй толькі што кінулі ў твар: «Якая твая справа? Хіба ты мне родная?..»

Узброены да зубоў атрад фашыстаў уварваўся ў Навасёлкі. Абстраляўшы памяшканні школы і праўлення калгаса, ворагі пачалі рабаваць людзей. Ганяліся за курамі, забіралі кароў.

Нарэшце дайшлі да хаты Васіля Збуржынскага, што стаяла на ўскраіне Навасёлка. Цыбаты немец адразу накіраваўся да хлява.

— Не чапай, не дам! — Ганна, жонка Васіля, кінулася наперарэз.

Каваным ботам фашыст збіў жанчыну з ног. Потым адчыніў дзверы хлява, забраў карову.

Праз два дні Ганна памерла. У роспачы заліваліся слязьмі пяцёра сірот.

Употаі прыйшоў з лесу Васіль, пахаваў жонку. І задумаўся: што рабіць? Старэйшаму, Міколку, дванаццаць гадоў, меншаму, Федзю, — два гады. Загінуць без матчынай пшчоты...

...Ён не хлусіў Валянціне. Казаў, як было: памерла жонка ад варожаў рукі. Асталіся пяцёра малых... Не ведае, што і рабіць.

— А як яны там цяпер адны? — ускінулася Валянціна. — Ды цябе ж немцы могуць забіць, з кім жа яны тады будуць? Бедненькія...

І яна заплакала. Васіль таксама ледзь стрымаў слязы.

ІНФАРМАЦЫЙНАЯ



Маці, сваякі—усе былі супраць. «Што ты, здурнела? Перакавай вайну, знойдзеш чалавека па сабе, а не ўдаўца з кучай дзяцей...»

— Ды кінце вы!—перабіла Валянціна.—Ведаю, што раблю. Сама расла без бацькі.

А ў Васілёвай хаце холад і бруд. Абарваныя, галодныя дзеці. Маладая гаспадыня прылашчыла малых, кінулася распальваць у печы, зварыла есці, нагрэла вады, выкупала дзяцей, прыбрала ў пакоі...

— Трэба ўмець—на такую сям'ю знайсці гаспадыню!—казалі адны.

— Пашанцавала Васілю,—паціскалі плячыма другія.

Валянціна не калялася ў сваім рашэнні. Вытрымлівала ўсё: нястачы, цяжкасці. Дзеці адчулі яе шчырасць і дабрату. Федзя і Зіна называлі яе мамай, старэйшыя даваралі свае дзіцячыя сакрэты.

Фашысты даведаліся, што жыхары Навасёллак падтрымліваюць сувязь з партызанскім злучэннем. Сабралі старых і жанчын, пачалі дапытваць. Ніхто не выдаў, дзе знаходзяцца народныя месціцы. І тады немцы пагналі людзей у райцэнтр. «Паедзеце на работу ў Германію!»—крычаў афіцэр.

Дарога неўзабаве пайшла праз лес. Валянціна азірнулася: канваір, што ішоў ззаду натоўпу, адварнуўся на момант. І яна рашылася—нырнула ў хмызняк. Хутчэй дадому—як там дзеці?

Забіўшыся ў куток, плакалі ўсе пяцёра.

— Мамачка, даражэнькая!—Зіна першая ўбачыла, што вярнулася Валянціна. Яна кінулася да яе на рукі, моцна прытулілася да шчаці.

Яшчэ больш блізкімі сталі дзеці, калі Васіль праз некаторы час пайшоў на фронт ваяваць з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

...Мінула ваеннае ліхалецце. Да мірнай працы прыступілі людзі. Да сваіх сем'яў вярнуліся франтавікі. Чэрвеньскім адвечоркам прыйшоў дадому і Васіль.

Непрыкметна ляцеў час. Пасля вайны ў Валянціны Сямёнаўны і Васіля Іванавіча нарадзілася яшчэ двое: Саша і Міша. Адзін за адным скончылі дзеці школу. Мікола паступіў вучыцца ў прафесіянальна-тэхнічнае вучылішча ў Віцебску. Ніна і Галя паехалі на курсы пры Аршанскім ільнокамбінаце. Да сябе ў Маскву забрала Зіну цётка.

Амаль кожны тыдзень выпраўляла Валянціна Васіля—то ў Віцебск, то ў Оршу. «Едзь, паглядзі, як там дзеці. Дапамажы, чым трэба». Не раз казала:

— Няхай вучацца, выходзяць у людзі. Жыць яны павінны лепш, чым мы.

Неўзабаве скончылі дзесяцігодку Саша і Міша. Паступілі вучыцца: старэйшы—у авіяцыйнае вучылішча, малодшы—ва ўніверсітэт, на юрыдычны факультэт.

З цягам часу ўсе дзеці Валянціны і Васіля знайшлі свой шлях у жыцці, пачалі працаваць, абзавяліся сем'ямі. Споўнілася тое, аб чым марылі іх бацькі ў гады вайны, у халодныя і галодныя пасляваенныя часіны. Як не дзякаваць ім гераічнай жанчыне, бо тое, што зрабіла Валянціна Сямёнаўна,—і ёсць самы сапраўдны подзвіг. А яны, дзеці Васіля ад першага шлюбу, цвёрда стаўшы на ногі, нарэшце ўспомнілі, што гадала іх не родная маці, а мачаха. Калі-нікалі прыязджаюць у вёску дадому, і тады чуе жанчына:

— Хіба ты нам родная?

Валянціна Сямёнаўна моўчкі зносіць абразы.

— Можна па сваёй нявобразнасці не разумеюць усяго,—думаецца ёй пасля чарговага прыезду дзяцей.—Пасталеюць—зразумеюць.

...Васілю Іванавічу цяпер за шэсцьдзесят. Часта хварэе стары. Падоўгу ляжыць у бальніцы. Балюча яму за старэйшых дзяцей, за іх адносіны да Валянціны. Бо добра памятае, як пеціла іх мачаха.

Усе свае надзеі, жыццё, здароўе ўкладаюць бацькі ў дзяцей. І абавязкова настае часіна, калі дзеці вяртаюць бацькам, якія іх выхавалі,—незалежна ад таго, родныя гэта людзі або не,—затрачаную на іх ласку і цеплыню. Гэта—закон жыцця. Гэта—закон чалавечай любові. І той, хто пераступае гэты закон, губляе сваю чалавечую годнасць.

А. МЯСНІКОУ

Талачынскі раён.

МАЗАІКА

ІНФАРМАЦЫЙНАЯ МАЗАІКА

Дзесяткі архітэктурных «прэм'ер» рыхтуюць праекціроўшчыкі інстытута «Белгіпрасельбуд». У дзвюх эксперыментальных майстэрнях, якімі кіруюць лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Г. В. Заборскі і архітэктар Г. А. Бяганская, ствараюцца новыя праекты сельскіх жылых комплексаў, гандлёвых цэнтраў, палацаў культуры, школ, дзіцячых устаноў.

Г. А. Бяганская заканчвае праект комплекснай забудовы цэнтра сяла Леніна Горацкага раёна. Паводле праекта маладых архітэктараў Людмілы Кузняцовай і Любові Нардштэйн будзе комплексна забудоўвацца вёска Домжарыца.

На здымках: архітэктары — кіраўнік групы Г. А. Бяганская (злева), Л. Ф. Кузняцова і Л. А. Нардштэйн абмяркоўваюць эскізныя праекты комплекснай забудовы вёскі Домжарыца Лепельскага раёна.

Цэнтральная частка вёскі Домжарыца.

Фота У. Лупейкі (БЕЛТА).

ПУШКІНСКІЯ ПРЭМ'ЕРЫ ТЭАТРА

Рыхтуючыся да святкавання 175-гадовага юбілею з дня нараджэння А. С. Пушкіна, Вялікі тэатр оперы і балета БССР яшчэ ў мінулым годзе паставіў балет Б. Асаф'ева «Бахчысарайскі фантан». Рэжысёр-пастаноўшчык Р. Захараў, мастак Е. Ждан, дырыжор Т. Каламіяцава.

Незадоўга да юбілею галоўны рэжысёр тэатра А. Дадзішкіліяні ў садружнасці з мастаком Е. Жданам, дырыжорам І. Абрамісам, хармайстрам Г. Луцэвіч і балетмайстрам А. Бутрымовічам пазнаёмілі глядачоў з новым варыянтам оперы А. С. Даргамыжскага «Русалка», якая на-

пісана на сюжэт аднайменнай пазмы А. С. Пушкіна.

Цяпер творчая група тэатра ажыццяўляе пастаноўку оперы М. П. Мусаргскага «Барыс Годуноў» паводле геніяльнага пушкінскага твора.

ПАЛАЦ ЗДАРОЎЯ

Справіла наваселле самае вялікае ў рэспубліцы паліклінічнае аб'яднанне. Палац здароўя размясціўся паміж мікрараёнаў «Усход-1» і «Усход-2» беларускай сталіцы.

Паліклініка разлічана амаль на дзве тысячы наведванняў за дзень. Тут каля 300 кабінетаў, ёсць вялікае дзіцячае аддзяленне, водагразелячэбніца, аптэка. Абсталявана гарадское дзіцячае артапедычнае аддзяленне, дзе зманціраваны першы ў Мінску вертыграфэнтгенаапарат для вертыкальных здымкаў пазваночніка. У паліклініцы ўстаноўлены ультрагукавы апарат для лячэння хранічнага танзіліту ў дзяцей.

Такі самы комплекс здароўя ствараецца і ў мікрараёне Серабранка.

ГАДЗІННІКІ З СЮРПРЫЗАМ

Дарагія мужчыны, вы хочаце зрабіць памятны падарунак маці, жонцы, нявесце? Купіце наручны гадзіннік «Прамень-1815». Упершыню ў краіне гэтыя апараты выпускаюцца з аўтаматычным падзавадам. Мінскі гадзіннікавы завод распачаў іх масавую вытворчасць. Асвоена і яшчэ адна навінка—жаночы гадзіннік «Прамень-1816». Канструктары забяспечылі гэта мадэль календаром, які адлічвае дні месяца. Выпускаецца гадзіннік у пазалочаным корпусе.

Больш як два мільёны жаночых гадзіннікаў зробіць на прадпрыемстве ў чацвёртым годзе пяцігодкі.

КЛІЧА «РУЖА ВЯТРОЎ»

«Ружа вятроў»—эмблема турыстаў. Настае лета, пара масавых адпачынкаў, школьных і студэнцкіх канікул. Зноў паклікалі турыстаў тысячы дарог і сцяжынак.

— Трыццаць гадоў назад воіны Савецкай Арміі пры актыўнай дапамозе партызан ачысцілі Беларусь ад гітлераўскіх захопнікаў. Цяпер шмат хто хоча прайсці па месцах баявой славы савецкага народа, якімі так багата наша зямля,—сказаў у гутарцы з карэспандэнтам «Работніцы і сялянкі» старшыня Рэспубліканскага савета па турызму і экскурсіях Пётр Навумавіч Багданаў.—Дарагім жанчынам, чытацкам часопіса, я б таксама параіў выкарыстаць магчымасць глыбей азнаёміцца з гераічным мінулым, з экалогіяй, культурай, прыродай Беларусі. Нашы камфартэльныя турбазы, гасцініцы, кемпінгі запрашаюць вас на блакітныя азёры Браслаўшчыны і на Нарач, на Дняпр, Сож і Нёман, вы можаце пабываць у Брэсцкай крэпасці і Хатыні, на Кургане Славы і ў Обалі. Аўтобусныя і пешаходныя маршруты звязваюць Беларусь з Украінай і Літвой. Больш як 40 тысяч чалавек паедуць сёлета ў Маскву і Ленінград, па рэспубліках Прыбалтыкі і на Каўказ. Упершыню адкрыты маршруты ў Сярэдняю Азію, на Урал і на возера Байкал. Беларускія плавучыя турбазы павязуць вас па Волзе і Чорным моры. Усяго мы абслужым сёлета больш як тры мільёны турыстаў і экскурсантаў.



«У сузор'і роўных» — так называецца зборнік артыкулаў, якія публікаваліся ў цэнтральным і рэспубліканскім друку ў юбілейным 1972 годзе. Зборнік выйшаў у свет у выдавецтве «Беларусь». Гэта калектыўны расказ пра трыумф ленинскай нацыянальнай палітыкі КПСС, пра выдатныя поспехі, якіх дасягнулі працаўнікі Савецкай Беларусі за 50 гадоў з дня ўтварэння СССР, пра магутную сілу непарушнай братняй дружбы народаў нашай краіны.



Алена Кобец-Філімонава. **Жаўранкі над Хатынямі.** Аповесць пра перадаенні і ваенны час у беларускай вёсцы Хатынь, пра барацьбу супраць захопнікаў і трагедыю, якая разыгралася там, калі вёска і ўсе яе жыхары былі спалены фашысцкімі вылюдкамі. Уступ да аповесці напісаны Васілем Быкавым.



Мікола Ермакоў. **Канец старога прытулка.** Зборнік нарысаў. На дакументальных фактах аўтар паказвае лёс людзей, што аднойчы трапілі пад уплыў рэлігіі і нейкі кавалак свайго жыцця аддалі «служэнню богу». Многія з герояў кнігі зараз актыўныя члены нашага грамадства.



К. В. Бардзін. **Як навучыць дзяцей вучыцца.** Бацькам трэба ведаць, што далёка не заўсёды цяжкасці ў вучобе звязаны з лянотай і нядобрасумленнасцю адносін з школьніка да справы. Значна часцей яны ўзнікаюць у выніку няўмення вучыцца. Кніга нарысная не толькі бацькам, але і вучням старэйшых класаў, студэнтам педвузаў, пачынаючым педагогам.

Артур Вольскі. **А куды падаўся дождж?** У кнігу выбраных вершаў вядомага паэта Артура Вольскага, аўтара шматлікіх твораў для дзяцей, увайшлі лепшыя творы са зборнікаў «Маленькім сябрам», «Дзядулей гасць», «Чырвоная зорка», «Чарнічка», «Рэгата», «Лясныя мастакі». Аўтар у цёплых, паэтычных фарбах апісвае прыроду, захоплена непаўторнай прыгажосцю беларускага пейзажу.



НАШЧАДКІ ПУШКІНА

У Аляксандра Сяргеевіча Пушкіна было чацвёра дзяцей: два сыны і дзве дачкі. У гэтым артыкуле пойдзе гутарка ў асноўным пра дачок вялікага паэта.

Калі ў студзені 1837 года паэт, паранены Дантэсам, памёр, старэйшай дачцы Марыі не споўнілася пяці гадоў, а малодшай, Наташы, быў толькі дзевяты месяц.

Марыя Аляксандраўна, старэйшая дачка паэта, пражыла доўгае жыццё. Памерла яна ўжо ў наш савецкі час у 1919 годзе. Марыя Пушкіна ведала нямецкую і французскую мовы, любіла рускую і заходнюю літаратуру, дасканала іграла на фартэпіяна.

Скончыўшы жаночы інстытут (там вучыліся абедзве дачкі Пушкіна), Марыя Аляксандраўна ў 1860 годзе выйшла замуж за Л. М. Гартунга, палкоўніка лейб-гвардыі коннага палка. Яны жылі спачатку ў Тульскай губерні (там Леанід Мікалаевіч загадваў конным заводам), потым пераехалі ў Маскву. У 1877 годзе, ужо ў чыне генерал-маёра, Л. М. Гартунг трагічна загінуў.

Цікава зазначыць, што Марыя Аляксандраўна яшчэ ў Туле, у доме генерала Тулуб'ева, пазнаёмілася з Л. М. Талстым. Некаторыя рысы яе знешняга выгляду Талстой выкарыстаў у вобразе Анны Карэнінай. Швагерка Л. М. Талстога Т. А. Кузмінская пісала ў кнізе «Маё жыццё дома і ў Яснай Паляне»: «Яна (М. А. Гартунг. — М. Ж.) паслужыла яму тыпам Анны Карэнінай, не характарам, не жыццём, а знешнасцю. Ён сам прызнаваў гэта».

Наталля Аляксандраўна Пушкіна, малодшая дачка паэта, выйшла замуж за Міхаіла Лявонцьева Дубельта, сына начальніка штаба корпуса жандараў. Удава Пушкіна, Наталля Мікалаеўна, была супраць шлюбу дачкі з Дубельтам. Але тая дабілася свайго.

Замуства Наталлі Аляксандраўны было нешчаслівае. Дубельт аказаўся горкім п'яніцам і жорсткім чалавекам. Ён вельмі здэкваўся са сваёй надзвычай прыгожай жонкі. У 1862 годзе яны разышліся (афіцыйна шлюб быў скасаваны пазней). Ад Дубельта ў Наталлі Аляксандраўны засталася трое дзяцей — дзве дачкі і сын.

У 1867 годзе дачка Пушкіна абвянчалася ў Лондане з нямецкім прынцам Мі-

дзеці Пушкіна: Рыгор, Марыя, Наталля, Аляксандр.
Малюнак алоўкам Н. І. Фрызенгоф у Міхайлаўскім 10 жніўня 1841 года.



калаем Насаўскім і паехала з ім у Германію. Там Наталля Аляксандраўна атрымала тытул графіні Мерэнберг. У 1880 годзе, калі ў Маскве адкрылі помнік Пушкіну, дачка паэта прыехала з-за мяжы на ўрачыстасці ў сталіцу. Прысутнічалі на адкрыцці помніка і ўсе астатнія дзеці Пушкіна. Яны ўсклалі вянок з надпісам: «Ад нашчадкаў Пушкіна».

Памёрла Н. А. Мерэнберг ў 1913 годзе і пахавана ў французскім горадзе Кане. Дзеці Наталлі Аляксандраўны ад другога шлюбу жылі за мяжой. Адна з дзявоч дачок, Соф'я Мікалаеўна (унучка Пушкіна), стала жонкай князя Міхаіла Раманава (унока Мікалая I). Раззлаваны гэтым шлюбам цар Аляксандр III забараніў ім вяртанне ў Расію, і яны назаўсёды засталіся ў Англіі.

Старэйшы сын Пушкіна Аляксандр Аляксандравіч нарадзіўся 6 ліпеня 1833 года. Скончыў з адзнакай Пажаскі корпус, каля сарака год жыцця аддаў вайскавай службе. У 1870 годзе яго прызначылі камандзірам 13-га Нарвскага гусарскага палка. У час руска-турэцкай вайны (1877—1878) полк А. А. Пушкіна вызваляў братаў Балгарыю ад турэцкага ярма. Там, у Балгарыі, ён быў паранены і кантужаны. Палкоўніка Пушкіна ўзнагародзілі залатой шабляй з надпісам: «За храбрасць» і ордэнам. У 1891 годзе Аляксандр Аляксандравіч пайшоў у адстаўку ў званні генерал-лейтэнанта. Памёр 19 ліпеня 1914 года.

Малодшы сын паэта, Рыгор Аляксандравіч, у маладосці таксама быў афіцэрам коннага палка. У 1866 годзе ва ўзросце 31 года пайшоў у адстаўку і пасяліўся ў сяле Міхайлаўскім. У 1899 годзе пераехаў у Вільню, дзе і жыў да канца свайго дзён.

Усе ўнукі Аляксандра Сяргеевіча Пушкіна, што жылі ў нашай краіне, памерлі. Апошняя з іх, Ганна Аляксандраўна Пушкіна, памёрла 5 чэрвеня 1949 года. Зараз у Маскве, акрамя праўнучак паэта Т. Н. Галіной і С. П. Вельямінавай, жыве праўнук Рыгор Рыгоровіч Пушкін. Ён працаваў у друкарні газеты «Правда», цяпер на пенсіі. Жыве праўнучка Наталля Сяргееўна Шэпелева.

М. ЖЫГОЦКІ

ДА ВАШАГА ВЕДАМА, МАЦІ

Пошта прыносіць рэдакцыі шмат пісем з адрасаванымі юрыстам пытаннямі: якія льготы прадастаўляюцца жанчынам у перыяды цяжарнасці, кармлення і догляду дзіцяці? Гутарку па пісьмах вядуць кандыдат юрыдычных навук А. Хвастоў і старшы кансультант Міністэрства юстыцыі БССР У. Парашчанка.

Ахова працы жанчын асабліва павышаецца ў перыяд цяжарнасці і калі яны кормяць дзіця грудзмі. Прадастаўляюцца спецыяльныя працоўныя льготы. Згодна з артыкулам 162 КЗОТ БССР забаронена прыцягваць цяжарных жанчын і маці, якія кормяць грудзмі, а таксама жанчын, якія маюць дзяцей ва ўзросце да аднаго года, да работ у начны час, да звышурочных работ і работ у выхадныя дні, накіроўваць іх у камандзіроўкі (нават калі яны на гэта згодны). Жанчын, якія маюць дзяцей ва ўзросце ад аднаго года да васьмі гадоў, нельга пакідаць на звышурочных работ або пасылаць у камандзіроўку без іхняй згоды.

Заканадаўства аб працы прадугледжвае перавод на лягчэйшую работу цяжарных жанчын, маці, якія кормяць грудзмі ці маюць дзяцей ва ўзросце да аднаго года. Пашыраны гарантыі аховы мацярынства: права пераводу на лягчэйшую работу даецца будучым маці не з пятага месяца цяжарнасці, як было раней, а з моманту яе ўстанаўлення. Пераводзяць у адпаведнасці з урачэбным заключэннем, якое з'яўляецца абавязковым для адміністрацыі, на час цяжарнасці, прычым захоўваецца сярэдні заробтак па ранейшай пасадзе.

Калі маці, якія кормяць грудзмі або маюць дзяцей ва ўзросце да аднаго года, не могуць выконваць ранейшую работу, іх таксама пераводзяць на іншую. І ў гэтым выпадку захоўваецца сярэдні заробтак па ранейшай рабоце на ўвесь час кармлення дзіцяці або пакуль яму споўніцца год. Перавод дапускаецца без урачэбнага заключэння, калі, напрыклад, жанчына не можа выкарыстоўваць па ўмовах сваёй работы перапынкі для кармлення дзіцяці.

У некаторых выпадках жанчына да пераводу на больш лёгкую работу атрымлівала па шкоднасці ўмоў працы лячэбна-прафілактычнае харчаванне. Яна не пазбаўляецца права атрымліваць яго і на новай рабоце.

Пры пераводзе на больш лёгкую работу пасля родаў захоўваецца той жа сярэдні заробтак, які жанчына атрымлівала пры першым пераводзе.

Калгаснае заканадаўства таксама прадугледжвае палёг-

ку ў працы жанчын і асабліва ў перыяд актыўнага мацярынства.

Цяпер працоўным жанчынам прадастаўляюцца водпускі па цяжарнасці і родах працягласцю 112 календарных дзён, з іх 56 дзён да родаў і 56 дзён пасля родаў. У выпадку ненармальных родаў або нараджэння дваіх ці больш дзяцей водпуск пасля родаў павялічваецца да 70 дзён. Можна здарыцца, што медыцынскае заключэнне аб мяркуемым часе родаў не супадзе з фактычным іх пачаткам. Перавышэнне або няпоўнае выкарыстанне дародавага водпуску не ўплывае на працягласць пасляродавага водпуску.

Пачатак водпуску па цяжарнасці і родах вызначаецца медыцынскім заключэннем. Калі гэты пачатак супадзе з перыядам знаходжання жанчыны ў чарговым адпачынку, то гэты адпачынак перапыняецца. Ён будзе прадоўжаны пасля заканчэння водпуску па цяжарнасці і родах.

Калі ж водпуск па цяжарнасці і родах супаў з водпускам без захавання заробтнай платы, то за час такога супадзення дапамога за водпуск па цяжарнасці і родах не выплачваецца.

Па жаданню жанчыны ёй перад водпускам па цяжарнасці і родах або непасрэдна пасля яго прадастаўляюцца штогодні адпачынак у поўным размеры і дадатковы водпуск. Такое спалучэнне водпуску дазваляецца незалежна ад таго, колькі часу яна працавала на дадзеным прадпрыемстве.

У тым выпадку, калі жанчына не выкарыстала чарговы адпачынак за бягучы рабочы год, а частка водпуску па цяжарнасці і родах прыпадае на наступны рабочы год, ёй могуць быць прадастаўлены і далучаны да водпуску па цяжарнасці і родах чарговы і дадатковы водпускі адразу за два рабочыя гады.

Калі ў час водпуску па цяжарнасці і родах жанчына захварэла, то водпуск не падоўжваецца. Калі ж хвароба працягваецца і пасля заканчэння водпуску па цяжарнасці і родах, то выдаецца бальнічны лісток з дня заканчэння пасляродавага водпуску і да аднаўлення працаздольнасці. На ўвесь гэты час за жанчынай захоўваецца месца работы і пасада.

* Водпускі па цяжарнасці і родах і па часовай непраца-

здольнасці ўключаюцца ў стаж, які дае права на штогодні водпуск.

Новым заканадаўствам аб працы пашыран круг жанчын, якія карыстаюцца перапынкам для кармлення дзіцяці. Цяпер такія перапынкі прадастаўляюцца не толькі маці, якія кормяць грудзмі, але і тым, якія маюць дзяцей ва ўзросце да аднаго года. Перапынкі прадастаўляюцца не радзей чым праз кожныя тры гадзіны, працягласцю не менш як трыццаць мінут кожны.

Заканадаўствам дапускаецца далучэнне перапынкаў для кармлення дзіцяці да абедзеннага перапынку. Можна іх суміраваць і пераносіць на канец рабочага дня.

Перапынкі для кармлення дзіцяці грудзмі могуць прадастаўляцца і пасля таго, як дзіцяці споўніцца год. Трэба толькі, каб гэта неабходнасць была пацверджана ўрачом. Перапынкамі для кармлення дзіцяці карыстаюцца таксама жанчыны, якія ўсынавілі нованароджаных дзяцей непасрэдна з радзільнага дома.

Апрача аплатаемага водпуску па цяжарнасці і родах, жанчыне, паводле яе заявы, прадастаўляецца дадатковы водпуск без захавання заробтнай платы, пакуль дзіцяці не споўніцца год. Такі водпуск яна можа выкарыстаць поўнасцю або па частках у любы час да дасягнення дзіцем аднагодовага ўзросту. Час такога водпуску залічваецца ў агульны і бесперапынны стаж работы, а таксама ў стаж работы па спецыяльнасці. У стаж работы, які дае права на наступны штогодні водпуск, час гэтага водпуску не залічваецца.

Указаны водпуск прадастаўляецца таксама жанчыне, якая ўсынавіла нованароджанага непасрэдна з радзільнага дома.

Працоўным заканадаўствам устанаўлены жанчынам і іншым льготы. У прыватнасці, пастановай Сакратарыята ВЦСПС ад 2 красавіка 1954 г. «Аб дзяжурствах на прадпрыемствах і ва ўстановах» звернута ўвага на заганныя практыку прыцягнення цяжарных жанчын і жанчын, якія маюць дзяцей ва ўзросце да 12 гадоў, да дзяжурстваў пасля заканчэння рабочага дня і ў начны час.

Жанчыны маюць пэўныя льготы па ўзросце і стажу пры пенсійным забеспячэнні, асабліва мнагадзетным маці.

Дзяржаўнае сацыяльнае страхаванне прадугледжвае прадастаўленне за кошт дзяржавы дапамог па цяжарнасці і родах, з выпадку нараджэння дзіцяці, дапамог па часовай



непрацаздольнасці, у тым ліку і ў выпадку хваробы дзіцяці, пры аборце і г. д.

Дапамога па цяжарнасці і родах выплачваецца ўсім жанчынам-работніцам, уключаючы і членаў калгасаў.

Пачынаючы з 1 снежня 1973 г. дапамогі па цяжарнасці і родах жанчынам-работніцам і служачым, у тым ліку і тым, хто не з'яўляецца членам прафсаюза, і жанчынам — членам калгасаў выплачваецца ў размеры поўнага заробтку незалежна ад працоўнага стажу. Дапамога выплачваецца не за календарныя, а за рабочыя дні, якія прыпадаюць паводле графіка на перыяд водпуску па цяжарнасці і родах. За святочныя і выхадныя дні дапамога не выплачваецца.

Маладым спецыялістам, якія накіраваны пасля заканчэння вучобы на работу па пасведчаннях міністэрстваў і ведамстваў і атрымалі водпуск па цяжарнасці і родах да пачатку іх работы, дапамога выдаецца з дня, назначанага для яўкі на работу. Размер дапамогі ў гэтым выпадку вылічваецца з аклада (стаўкі) па пасадзе, на якую накіравана жанчына.

Размер дапамогі па цяжарнасці і родах жанчынам — членам калгаса раўняецца іх поўнаму заробтку за ўсе дні водпуску.

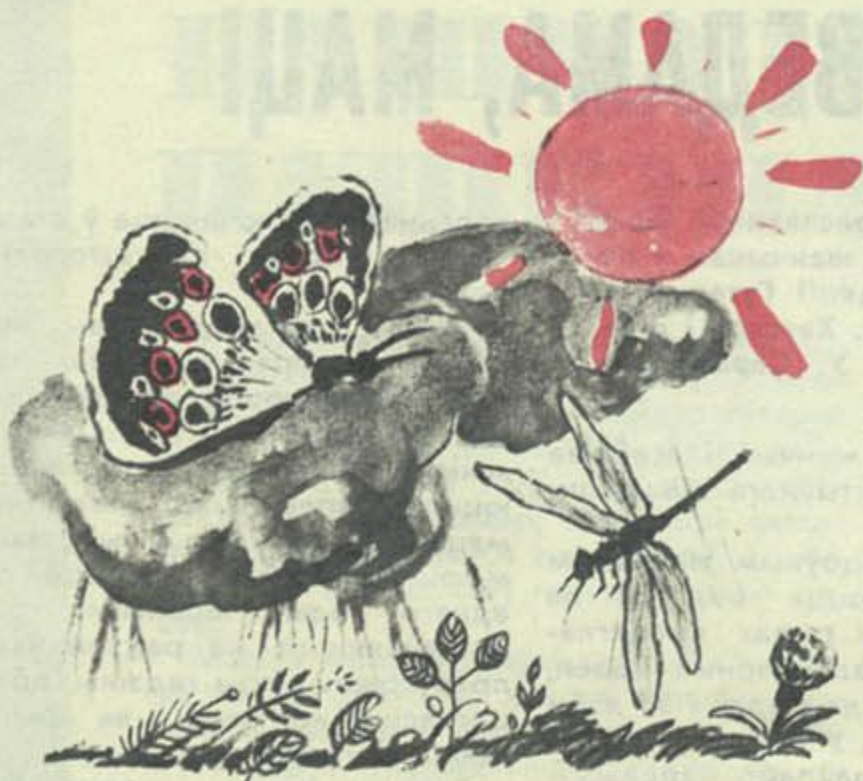
Дапамога па цяжарнасці ўсім працуючым жанчынам выплачваецца наперад, а за пасляродавы водпуск — у тэрміны выплаты заробтнай платы.

Значна пашыраны льготы па догляду хворых дзяцей. Дапамога па догляду хворых дзяцей выплачваецца маці на падставе бальнічнага лістка, незалежна ад наяўнасці ў сям'і іншых асоб, якія могуць даглядаць дзіця.

Пастановай Савета Міністраў СССР ад 26 ліпеня 1973 г. устанаўлена, што ў Беларускай ССР, пачынаючы з 1 снежня 1974 г., бальнічны лісток і дапамога па догляду хворага дзіцяці да 14-гадовага ўзросту будуць выдавацца на час, на працягу якога дзіця мае патрэбу ў доглядзе, але не больш чым на сем календарных дзён. Адзінокім маці, удовам, разведзеным жанчынам бальнічны лісток і дапамога па догляду хворага дзіцяці, якое не дасягнула сямі гадоў, могуць выдавацца да дзесяці календарных дзён.

МАТЫЛЁК І СОНЕЙКА

Фама РАМАШКА



Дождж ліў як з вядра. Матылёк колькі сілы ножкамі трымаўся за чырвоную галоўку канюшыны. А Хмара апускалася ўсё ніжэй і ніжэй. Яшчэ большымі рабіліся кроплі дажджу. Страшна стала Матыльку. Ды не толькі яму. Побач трыможна прагудзеў Чмель. Хацеў узляцець, але мокрая крылцы не слухаліся яго. Прыціх, схаваўшыся пад лісток канюшыны, травяны Конік. Толькі Хмара ўсё расце, радуецца:

— Ага, глядзіце, якая я! Усе вы мяне баіцеся. Я самая галоўная на небе!

Хваліцца Хмара, лье дождж. Раптам адкуль ні вазьміся наляцеў Вецер. Застанала Хмара. А неўзабаве і зусім зні-

кла. Над канюшынным полем разліўся блакіт неба.

— Значыць, я самы галоўны, — пачаў хваліцца Вецер. — Якая была Хмара, а я яе прагнаў.

Гуляе Вецер, калыша галоўкі канюшыны, скідае з лісточкаў кроплі вады. Неба стала чыстае, чыстае. Цёплыя промні Сонца сагрэлі Чмяля, высушылі яго крылцы. Павесялеў і Матылёк. Весела стала на канюшынным полі. Закружыў у паветры Матылёк. Зноў загудзі чмялі. Усім добра, усім радасна.

— Якое слаўнае Сонейка! — падумаў Матылёк. — Колькі прыносіць радасці ўсім і ніколі не выхваляецца.

Сябры.



МОДА ДЫКТУЕ

Ледзь чутна гучыць музыка. Адна за адной выходзяць на сцэну манекеншчыцы ў прыгожым адзенні. Ідзе семінар трыкатажнікаў рэспублікі, арганізаваны Міністэрствам бытавога абслугоўвання БССР. У зале — не проста гледачы, а людзі, якія шыюць і канструююць гэтыя прыгожыя кофтакі, сукенкі, касцюмы. Яны прыдзірліва аглядаюць кожную мадэль, замалеўваюць ў запісныя кніжкі і швыткі.

Кожная вобласць і горад Мінск прадставілі на гэты семінар калекцыю трыкатажных вырабаў. Некаторыя ўжо асвоены майстэрнямі і фабрыкамі. Да выпуску іншых трыкатажнікаў яшчэ толькі рыхтуюцца. Фасоны сукенак распрацаваны ў адпаведнасці з модай. Члены мастацкага савета, у які ўвайшлі спецыялісты рэспубліканскай лабараторыі Міністэрства бытавога абслугоўвання, мастакі і канструктары, даюць ацэнку кожнай мадэлі.

Вось дэманструюць сваю калекцыю трыкатажнікаў Гомельшчыны. Элегантныя вырабы з разнастайнымі аздабамі, вышыўкамі, зробленыя з вялікім густам, прымаюцца мастацкім саветам без заўваг, многія — з адзнакай «выдатна». Вельмі цікавыя і разнастайныя калекцыі вырабаў прадставілі трыкатажнікі Магілёўшчыны, Віцебшчыны і Мінска. Самыя ўдалыя мадэлі члены мастацкага савета рэкамендавалі ў накіроўваючую калекцыю 1974 года.

Што модна ў 1974 годзе? Кароткую інфармацыю аб напрамках моды дала мастак-мадэльер рэспубліканскай трыкатажнай лабараторыі Г. М. Рудзіцэр. Найбольш характэрны стыль адзення — рамантычны, спартыўны. Сілуэт — прыталены і прамы. Вельмі разнастайная форма рукавоў — ушыўны, пагон, цэльнакроены, «крылцы». Папулярны камізэлькі — доўгія або да лініі таліі. Дзявочая маладзёжная група адзення вырашаецца ў найбольш модных яркіх тонах.

Асабліва ўвага ўдзяляецца самым разнастайным дадаткам — шалю, хусцінкам, берэтам. Мода-74 аддае вялікую ўвагу аздабам — аплікацыі, вышыўцы, махрам, металічнай і драўлянай фурнітуры, упрыгожанням у выглядзе штучных кветак, фруктаў і г. д. Для жаночага адзення модная гама наступных колераў: залаціста-жоўтага, зялёнага, блакітна-сіняга, аранжавага, бэжава-ліловага, бэжава-карычневага.

Дэманструючы сваю калекцыю, майстры і мастакі рэспублікі паказалі, якія прыгожыя і разнастайныя рэчы можна рабіць з трыкатажу, выкарыстоўваючы магчымасці ткацкіх станкоў. Многія з вырабаў асвойваюцца трыкатажнымі майстэрнямі і фабрыкамі.

Некаторыя мадэлі, якія дэманстраваліся на семінары трыкатажнікаў, змяшчаем на чацвёртай старонцы вкладки часопіса.

МАЯ ЦЕШЧА

А. ПІВАВАРАЎ

Гумарэска

Шмат напісана пра цешчу. У гумарэсках і байках цешчу размалявалі так, нібы яе сапраўды інакшая мама нарадзіла. Але байкі—гэта не страшна. Калі іх не чытаеш—яны маўчаць. Песні не даюць супакою. На розных вяселлях, гулянках толькі і гарляняць, як «зяць на цешчы капусту вазіў» і што ва ўсім гэтым «цешча вінаватая». Нават не верыцца, што былі або ёсць на свеце такія цешчы.

Але, як там хто ні пісаў, як ні спявае, а я скажу: добра мець цешчу. Добра таму, што як толькі завітаеш да яе, яна адразу рэжа на патэльні, не шкадуючы, з прорасцю сала, ставіць на стол бутэльку настойкі, можа нават тую, што для сябе на зелле хавала.

— Выпі, выпі, Міхаська, яшчэ калівінку... Ды закусвай. закусвай... Ты так рэдка заходзіш.

Я і сам ведаю, што не часта наведваю цешчу. Бо калі будзеш кожны дзень бегаць, то не ўбачыш настойкі, як шышак на вярбе.

Добрая мая цешча, Хрысціна Верамееўна. Душа-чалавек. Яе нават дэпутатам у сельскі Савет колькі разоў выбіралі, бо да ўсіх людзей яна ўмее сваю цеплыню прыгарнуць. Яшчэ і зараз жаночым саветам камандуе. Толькі вельмі любіць ездзіць у гасці. Праўда, ёсць да каго. Хоць сама, не раўнуючы, з той напарстак вырасла, а нарадзіла і выгадавала аж дванаццаць. Усё па двое часціла, а потым і трайнятамі разгавелася. Узнагароды зараз за шматдзетнасць мае. Ганарыцца ім. Вядома, шэсць дачок і шэсць сыноў—не прыпол яблык. І ў Маскве, і ў Мінску, і ў Гомелі свае ёсць. Нават у Кіраўску, за Палярным кругам, дзе паўгода дзень, а паўгода ноч, дачка жыве. Ёсць свае ўрач, інжынер на заводзе, настаўнік, лётчык, дырэктар саўгаса, свой міліцыянер. «Гэта прафесія таксама патрэбная,—часта смяецца мая цешча.—Як прыедуць усе да мяне ў гасці, за парадкам будзе каму глядзець».

Адно толькі, што дзеці не ўдаліся характарам, як Хрысціна Верамееўна. А то можна было б змагацца за дванаццаць на дванаццаць. За сто сорок чатыры ўнукі. Малавата іх яшчэ. Усяго толькі дваццаць два. Але нічога. Можа яшчэ і прыбавяцца.

Я не супраць, што Хрысціна Верамееўна часта ездзіць. На тое яна цешча і маці сваіх дзяцей. Хоць усе клопаты па яе ад'езду і прыезду заўсёды кладуцца на маю спіну. Блізка жыву. Трэба кожны раз яе ў поўнай цэласці і захаванасці да чыгуначнай станцыі даставіць, цягаць чамаданы, клункі, рукзакі, сеткі, сумкі... Ды што паробіш? На тое я і зяць.

Едзем мы заўсёды да нашага невялічкага гарадка Жлобіна аўтобусам. Мая цешча прывыкла да такога падарожжа. Некалі яе нудзіла, чуць не наварат выварачвала. Усю дарогу жавала кіслую антонаўку або смактала лімонныя цукеркі. Цяпер ні пах бензіну, ні калыханка на ўхабінах дарогі яе не бяруць. Напэўна, ужо выпрацаваўся ў арганізме абарончы імунітэт.

Горш мне з ёй на Дняпры, бо, каб трапіць у горад, абавязкова трэба лезці на паром або садзіцца ў лодку. Няма маста. Цешча ж вельмі баіцца вады. Мне дык нават прыемна пагойдацца на хвалях, а яе за руку вядзі. Але мы прызвычаліся. Каб цешча не бачыла хваль, ёй кожны раз загадваю заплюшчваць вочы.

Зімой—таксама камедыя. Баіцца нагу паставіць на лёд. Кажу, што рыбакі-аматары гэтулькі пелек нарабілі, што можна, нават не азірнуўшыся, апынуцца ў абдымках вадзянога. Ніяк не прывучу яе хадзіць па лёдзе. Таму кожны раз спачатку перанясу багаж, а потым прысядаю на карачкі, і цешча, ашчаперыўшы мяне за шыю, уладкоўваецца для пераправы праз лёдавы рубаж на маёй спіне.

На тым беразе нас заўсёды сустракае «вяселле» цікаўных дзядзькоў і цётак. Думаюць, што ў бюро добрых паслуг паявіўся новы від абслугоўвання. Хіхікаюць, гыгыкаюць. Бы век не бачылі, як носяць жывого чалавека. Кіруюся прама да зубаскалаў, ссаджаю сваю пасажырку і ласкава кажу:

— Вось і ўвесь страх, цешчанька, прыехалі... Яна таксама малайчына. Умее падтрымаць мяне на вачах грамадскасці.

— Гэта мой зяць,—кажа цікаўным.—Такога нідзе не знойдзеш. Шчасце маёй дачушцы дасталася...

Сапраўды, з маёй цешчай можна жыць. Толькі маладым, якія хочуць жаніцца і часам звяртаюцца да мяне за парадай, я ўсё ж цішком прапаноўваю, каб яны больш уважліва азіралі будучую цешчу. Хоць на вока прыкідвалі яе вагу, пыталіся, ці баіцца вады, ці ходзіць без дапамогі па лёдзе, ці часта будзе ездзіць у гасці... Бо не ўсе такія, як я.

З ЧЭШСКАГА ГУМАРУ

— Таварыш Новак, чаму вы спазніліся на работу?

— І не пытайцеся. Я стаў бацькам.

— Дык гэта ж вялікая радасць, дружа!

— Гэта гаворыце вы, але што скажа мая жонка?



— Куды вы так спяшаецеся?

— Дадому. Купіў жонцы сукенку.

— Дык чаму такая спешка?

— Баюся, што выйдзе з моды.

Малюнкi Рычарда Бэнгеля.

АДКАЗЫ НА ЧАЙНКРАСВОРД «СНЯЖЫНКА», змешчаны ў трэцім нумары часопіса

1. Ваза. 2. Авал. 3. «Лявоніха». 4. Алмаз. 5. Зорка. 6. Агняцвет. 7. Тост. 8. Тарыч. 9. «Чайка». 10. Адамайціс. 11. Снягурка. 12. Апорт. 13. Тэраса. 14. Адрас. 15. Слуцк. 16. Карнавал. 17. Лема. 18. Альт. 19. Тэлеграма. 20. Асіюк. 21. Канат. 22. Трыумф. 23. Феерверк. 24. Куранты. 25. Вечер. 26. «Марта». 27. «Іскра».

На першай старонцы вокладкі: майскі букет.
Фота М. Апанасюка.

Галоўны рэдактар М. І. КАРПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КОНАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, А. П. УС, В. А. ЧАРНЯўСКАЯ.

Адрас рэдакцыі: 220041. Мінск, Ленінскі праспект, 77.
Тэлефоны: галоўнага рэдактара—32-20-51, адказн. сакратара, аддзела рабочага жыцця—32-38-14, аддзела сельскага жыцця і пісем, культуры і літаратуры, быту—32-38-24.

Мастацкае афармленне Ю. У. Пучынскага.
Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар І. П. Голубева.
Журнал «Работница и крестьянка» на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

АТ 13046. Здадзена ў набор 1/IV-74 г. Падп. да друку 24/IV-74 г.
Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Фармат 60×90%.

Дадатак—выкрайка. Тыраж 467 384 экз. Зак. 851. Цана 15 кап.



Цана 15 кап.

Индэкс 74995

